

14124868

อภินันทนาการ

การปฏิบัติ พ.ศ. 2475 และ การสละราชสมบัติของ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Mr. Nuanrit In

0393
29 SEP 2006

วิทยานิพนธ์
ของ
เฉลิมศักดิ์ ปัทมดิลก

จ 01945
04337
๑๖๓๖

คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
วันลงทะเบียน 29 SEP 2006
เลขทะเบียน 0393
เลขเรียกหนังสือ ๑๐ ๑๐๐๑๒๗ ๗

เสนอต่อมหาวิทยาลัยนครสวรรค์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต

ตุลาคม 2536

69.

กรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิติได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยนเรศวรได้

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรีย์ พงษ์จันทร์)

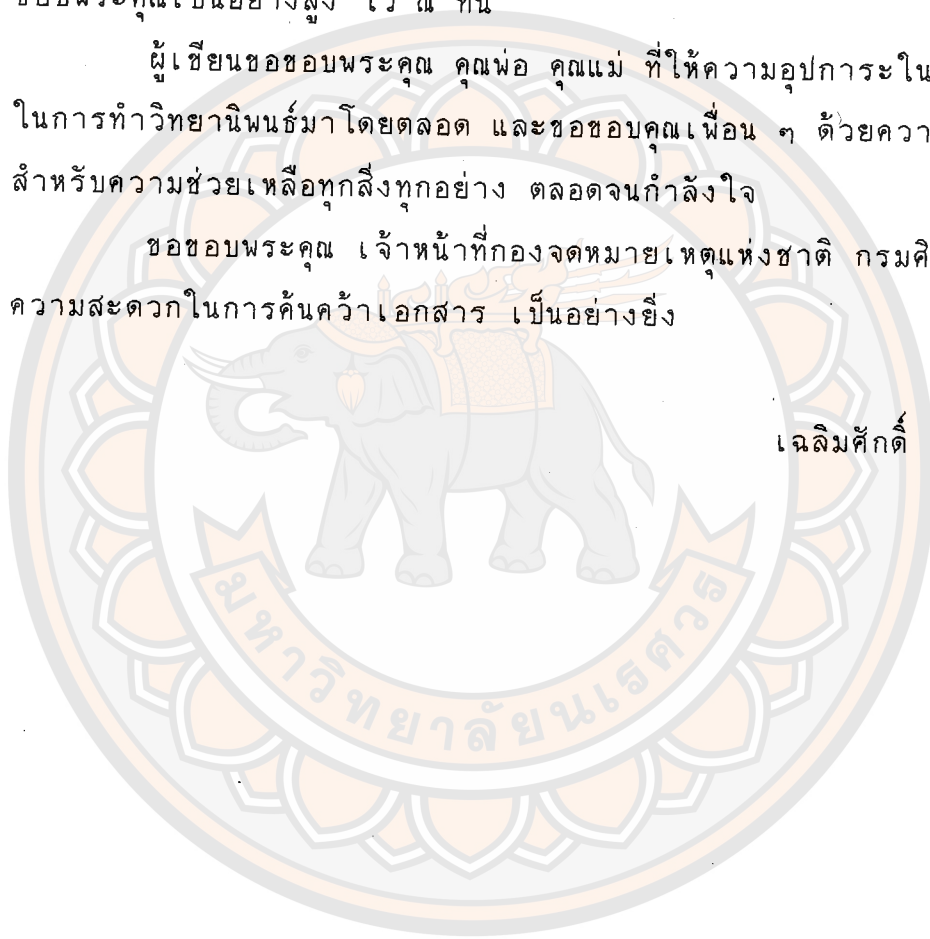
ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากผู้เขียนได้รับความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรีย์ พงษ์จันทร์ ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ โดยให้ความช่วยเหลือแนะนำชี้แจง และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อย ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่ให้ความอุปการะในเรื่องค่าใช้จ่ายในการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด และขอขอบคุณเพื่อน ๆ ด้วยความจริงใจ สำหรับความช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่าง ตลอดจนกำลังใจ

ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ที่ให้ความสะดวกในการค้นคว้าเอกสาร เป็นอย่างยิ่ง

เฉลิมศักดิ์ ปัทมติก

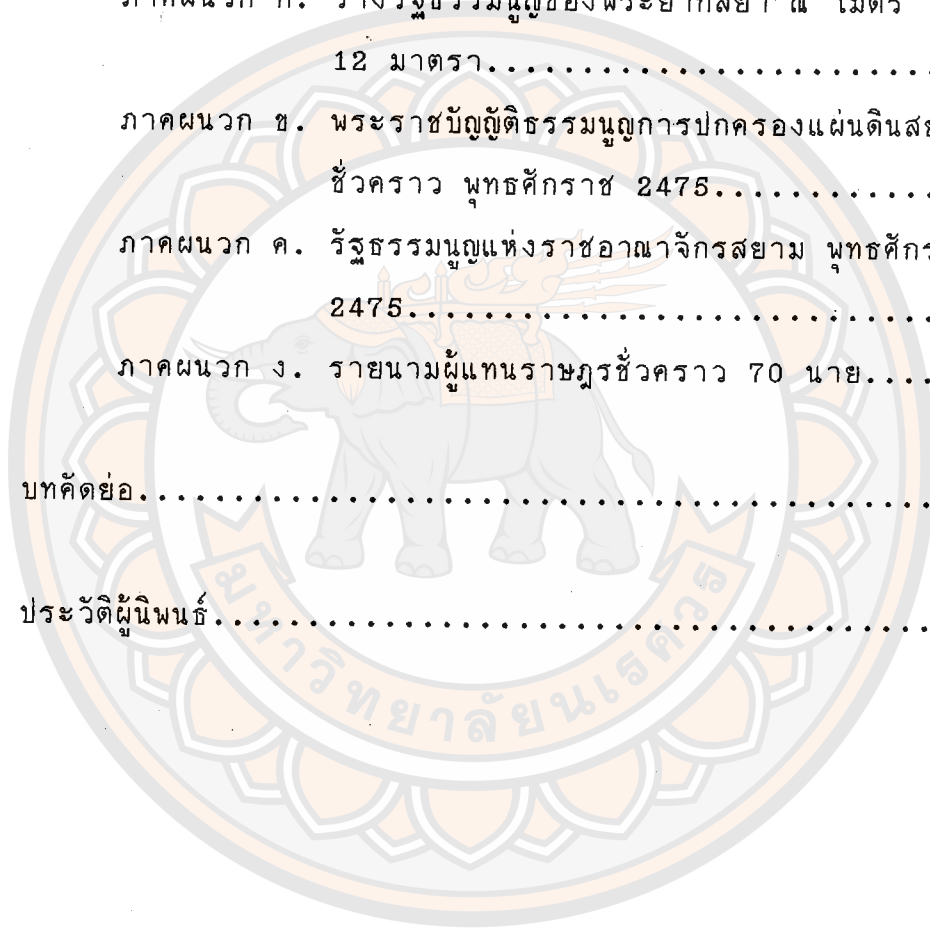

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	5
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	5
แหล่งศึกษาค้นคว้า.....	6
1. สาเหตุของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475.....	7
สาเหตุทางด้านการเมือง.....	7
สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ.....	12
สาเหตุทางด้านสังคม.....	20
2. การดำเนินงานหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร...	24
การจัดตั้งรัฐบาลและนโยบาย 6 ประการของคณะราษฎร.....	27
การจัดร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราววันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475..	38
การพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475.....	43
ความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรและรัฐบาลในกรณีเค้าโครง เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม.....	47
การยึดอำนาจของพระยาพหลพลพยุหเสนา.....	53
กบฏบวรเดช.....	55

3. ปัจจัยที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	65
แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อ เค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม.....	65
ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า- เจ้าอยู่หัว ในเรื่องกฎหมายเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 2.....	69
แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับ การแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 39.....	72
4. การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	75
แนวพระราชดำริในการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งแรก.....	75
แนวพระราชดำริในการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งที่ 2.....	77
พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศสละราชสมบัติ.....	83
แนวความคิดของรัฐบาลในเรื่องการสละราชสมบัติของ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	86
คำแถลงการณ์ของรัฐบาลเกี่ยวกับการสละราชสมบัติ.....	87
5. บทสรุป.....	92

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	104
ภาคผนวก.....	112
ภาคผนวก ก. ร่างรัฐธรรมนูญของพระยาทัฬหยา ณ โมตรี 12 มาตรา.....	113
ภาคผนวก ข. พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ชั่วคราว พุทธศักราช 2475.....	116
ภาคผนวก ค. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475.....	125
ภาคผนวก ง. รายงานผู้แทนราษฎรชั่วคราว 70 นาย.....	137
บทคัดย่อ.....	140
ประวัติผู้พิมพ์.....	143

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1 แสดงปริมาณการส่งข้าวออกจำหน่ายยังต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. 2468-2475.....	18
---	----

บทนำ

แนวความคิดประชาธิปไตยได้แพร่จากโลกตะวันตก เข้ามาสู่ประเทศไทยอย่างช้า ตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 หรือประมาณสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยบรรดาชาวตะวันตกที่ได้เข้ามาประกอบธุรกิจ และค้าขายในประเทศไทย¹ และต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์ที่ออกโดยมิชชันนารีอเมริกันในประเทศไทยก็ได้ลงบทความเกี่ยวกับระบอบการปกครองของสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสมัยที่ยังทรงผนวชอยู่ก็เคยสอบถามมิชชันนารีอเมริกันเกี่ยวกับเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตย

นั่นเป็นเพียงการรับแนวความคิดประชาธิปไตย เพียงน้อยนิดและอยู่ในวงจำกัด คือเป็นที่รู้จักในหมู่ของกษัตริย์ ราชวงศ์ และขุนนาง แต่เมื่อต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความเจริญทางด้านการศึกษาได้ช่วยให้คนไทยบางกลุ่ม ตระหนักถึงความสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น การรับแนวความคิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยอีกสายหนึ่งมาจากคนไทยที่ได้ไปอยู่ต่างประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มผู้อยู่ในประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศแม่แบบของประชาธิปไตยในยุโรปสมัยนั้น คณะเจ้านายและข้าราชการประจำสถานทูตไทย ณ กรุงลอนดอน และปารีส จำนวน 11 คน ได้เข้าชื้อกันเขียนความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศใหม่ ใน ร.ศ. 103 (พ.ศ. 2427) จุดมุ่งหมายหลักที่ปรากฏในคำกราบบังคมทูล

¹ ชาติชาย ผนานานนท์. "ผลกระทบของมิชชันนารีนิคายอเมริกันโปรแตสแตนท์ที่มีต่อประเทศไทยในช่วง ค.ศ. 1831-1910" วารสารประวัติศาสตร์ 9 : 1 (มกราคม-เมษายน 2527) . หน้า 30.

นั้นก็เพื่อกระตุ้นให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุง การปกครองประเทศ เพื่อปกป้องจากภัยของจักรวรรดินิยม

แต่คณะผู้เสนอความคิดเห็นเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังไม่ถึงกับ เรียกร้องให้มีรัฐสภาในเวลานั้น หากเพียงแต่ต้องการเปลี่ยน "ประเพณีปัจจุบัน" ซึ่งมีประเพณีที่อังกฤษเรียกว่า แอบโซลูตโมนากีให้เป็นประเพณีที่เรียกว่า "คอน สติติวชันแนลโมนากี" เท่านั้น² คำกราบบังคมทูลถวายความเห็นจัดการ เปลี่ยนแปลงการปกครองที่คณะ ร.ศ. 103 เสนอต่อพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กระตุ้นปฏิกิริยาตอบสนองจากพระองค์ด้วยการแถลง พระราชดำรัสตอบคำถวายความเห็นใน พ.ศ. 2428³ และในที่สุด คำกราบ บังคมทูล ร.ศ. 103 มิได้ถูกนำมาปฏิบัติทั้งหมด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงมีความเห็นว่า การฉ้อฉลควรเปลี่ยนแปลงก็ต้องเปลี่ยน จะเปลี่ยน ทั้งหมดมิได้เพราะประเทศสยามยังไม่เหมาะที่จะปกครองตามแบบตะวันตกใน ขณะนั้นเนื่องจาก ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่มีความร่วมมือ และอุปนิสัย ของคนไทยไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง พระราชดำรัสตอบคำถวายนี้เองทำให้คณะ กราบบังคมทูล ร.ศ. 103 รู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมาก

สำหรับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ไม่ทรงศรัทธา ระบอบประชาธิปไตยเลย ซึ่งเป็นการตอกย้ำความผิดหวังให้แก่คณะกราบบังคมทูล ร.ศ. 103 เป็นอย่างยิ่ง หลังจากรู้สึกผิดหวังมาแล้ว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่อย่างไรก็ตาม พระองค์ก็ทรงตระหนักว่า กระแส ความคิดค้นทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น จะเป็นสิ่งที่ต้านทานไม่ได้ และเมืองไทยคงต้องมีรัฐธรรมนูญในสักวันหนึ่ง แต่การเสด็จประพาสหัวเมืองก็

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 1.4/1 "คำกราบบังคมทูลถวาย ความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103"

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 บ. 4/16 "เรื่องพระราชดำรัส ตอบความเห็นของผู้จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จ.ศ. 1247"

ทำให้พระองค์ตระหนักว่า ความคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นแพร่หลายอยู่ในหมู่ปัญญาชนกรุงเทพฯ เท่านั้น ประชาชนทั่วไปยังไม่ได้รับแรงกระทบทางความคิดดังกล่าว และยังจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ครั้นเมื่อ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์พระองค์ต้องเผชิญกับปัญหาและความยุ่งยากหลายประการทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง ปัญหาแรกที่พระองค์ให้ความสำคัญและดำเนินการแก้ไข คือ ปัญหาเศรษฐกิจและการคลัง เพราะในขณะนั้นประเทศกำลังประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ถ้าไม่รีบแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาด้านอื่น ๆ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกเริ่มขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2472 รัฐบาลต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ด้วยการเพิ่มภาษีอากร และตัดทอนรายจ่ายอย่างหนัก ก่อให้เกิดการว่างงานของข้าราชการจำนวนมาก และทำให้เกิดความเดือดร้อนโดยทั่วไป ประกอบกับประชาชนมีแนวความคิดทางประชาธิปไตยมากขึ้น ดังนั้น ความพยายามที่จะแก้ไขปัญหา และการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องสิ้นสุดลงเมื่อคณะบุคคลคณะหนึ่ง ซึ่งเรียกตัวเองว่า คณะราษฎร ได้ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎรได้ยกเอาปัญหาเศรษฐกิจ เป็นข้ออ้างประการหนึ่งซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง

สำหรับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว การเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อไปสู่ระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นพระราชดำริของพระองค์อยู่แล้ว มีทรงคัดค้านชัดเจน หากแต่ทรงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาอันสมควรสำหรับประเทศไทยเท่านั้น เมื่อมีการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นมา ก็มีพระราชประสงค์จะเห็นระบอบประชาธิปไตยที่มีรากฐานมั่นคง แต่ทว่าคณะผู้ก่อการมุ่งจะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยไม่ยึดมั่นในสถาบันกษัตริย์ และยังไม่แสดงให้เห็นว่ามุ่งจะสถาปนากการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มีรากฐานมั่นคง กล่าวคือไม่ได้

ช่วยให้ประชาชนมีความล้าหนักทางการเมือง กลับพยายามสร้างอำนาจฝ่ายบริหารให้แข็งแกร่ง และเข้าควบคุมฝ่ายนิติบัญญัติเสียเอง

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามหาทางต่อรองเพื่อให้เกิดการวางรากฐานของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่การต่อรองของพระองค์ท่านไม่เกิดผล จึงทรงสละราชย์ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2477.

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาแนวนโยบายการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งทางด้านการเมือง และด้านเศรษฐกิจ
2. เพื่อศึกษาสาเหตุของการปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
3. เพื่อศึกษาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งทางด้านรัฐธรรมนูญ เค่าโครงเศรษฐกิจ และกบฏบวรเดช
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ผลของการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบถึงนโยบายในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงใช้บริหารประเทศ ทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ
2. ผลของการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบถึงสภาพการณ์ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 เช่น การออกรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว และรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475
3. ผลของการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ ใน พ.ศ.2477 อันได้แก่ การปฏิวัติ พ.ศ.2475 ของคณะราษฎรจนกระทั่ง ปฏิวัติสำเร็จ และเข้าปกครอง

ประเทศ หลังจากนั้นจึงเริ่มมีความขัดแย้งกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องรัฐธรรมนูญ เค้าโครงเศรษฐกิจ และกบฏบวรเดช จนพระองค์ทรงสละราชสมบัติ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตของเนื้อหา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้นิพนธ์ต้องการเน้นศึกษาเฉพาะเรื่อง การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาถึงการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ ตลอดจนการแก้ปัญหาทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

1.2 ศึกษาถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และบทบาททางการเมืองการปกครองของคณะราษฎร

1.3 ศึกษาถึงสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อพระราชดำริ การสละราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

2. ขอบเขตของระยะเวลาเหตุการณ์

เริ่มตั้งแต่วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 ถึงวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาค้นคว้า ได้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) โดยมุ่งศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยเสนอผลงานในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analytical) ข้อมูลที่ใช้เป็นเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง มาประกอบเป็นหลักในการศึกษาค้นคว้า

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. หอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. หอสมุดแห่งชาติ
3. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
4. หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. หอสมุดสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

บทที่ 1

สาเหตุของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475

การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 นับเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญมากทางการเมืองไทย เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นระบบประชาธิปไตย เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 นี้มีใช้แค่เพียงปัจจัยจากกลุ่มนักเรียนนอก ผู้เริ่มมีความคิดในเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค เท่านั้น แต่หากเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ซึ่งเป็นปัญหาภายในประเทศในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอันได้แก่ สาเหตุทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม นั้นเอง

สาเหตุทางด้านการเมือง

ความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคนไทย เริ่มมีตั้งแต่ กบฏ ร.ศ. 130 ใน พ.ศ. 2454 ถึงแม้ว่าการก่อกบฏครั้งนั้นจะไม่สำเร็จก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวของคนไทยในการมีส่วนร่วมปกครองประเทศ ที่มีมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริทางการเมืองที่ทรงแสดงว่า ทรงชื่นชอบกับ ระบอบประชาธิปไตย แต่พระองค์ยังทรงเห็นว่า ยังไม่ถึงเวลาที่บ้านเมืองจะ เปลี่ยนแปลงไปเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยฉับพลัน จึงควรจะมีการเตรียมตัว ล่วงหน้าให้พร้อมเสียก่อน ดังนั้นพระองค์จึงทรงมีแนวพระราชดำริที่จะจัดตั้งสภา การต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อเป็นการฝึกฝนวิธีการปกครองในระบบใหม่ ดังจะเห็นได้ จากพระราชกระแสรับสั่งให้นายเรมอนด์ สตีเวนส์ ที่ปรึกษากระทรวงการ ต่างประเทศ และ พระยาศรีวิสารวาจา ปลัดทูต ร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อที่จะมอบ ให้ประชาชนชาวไทยในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นวันครบรอบ 150 ปี

ของบรมราชจักรีวงศ์¹ นายเรมอนด์ สตีเวนส์ และพระยาศรีวิสารวาจา ได้ทำบันทึกความเห็นชั้นทูลเกล้า รวมทั้งสิ้น 3 ฉบับ ฉบับแรก คือ "เค้าโครงเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง" (An Outline of Changes in the Form of Government) ของนายเรมอนด์ สตีเวนส์ ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2474 ส่วนอีก 2 ฉบับเป็นบันทึกความเห็นประกอบเกี่ยวกับเรื่อง "เค้าโครงการเปลี่ยนรูปการปกครองของนายเรมอนด์ สตีเวนส์ และพระยาศรีวิสารวาจา" ลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2474 ซึ่งจากเอกสารกรบทูลทั้ง 3 ฉบับ อาจสรุปได้ว่า ทั้ง 2 ท่านไม่เห็นด้วยกับการมีรัฐธรรมนูญ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่พร้อม² และขาดประสบการณ์ในการปกครองแบบประชาธิปไตย เมื่อเรื่องการพระราชทานรัฐธรรมนูญ เข้าสู่อภิรัฐมนตรีสภา ก็ได้รับการคัดค้านจากอภิรัฐมนตรีหลายพระองค์ ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปมองเห็นว่าเป็นความอ่อนแอของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอภิรัฐมนตรีสภา โดยเฉพาะสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ และกรมหลวงนครสวรรค์วรพินิจ หลักฐานซึ่งชี้ชัดว่าสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ทรงเป็นอภิรัฐมนตรีพระองค์หนึ่งที่ทรงคัดค้านเรื่องการมีรัฐธรรมนูญ คือ ร่างลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ที่ทรงมีไปถึงเจ้าพระยามหิธร ความว่า

"...วันนี้ฉันได้รับหนังสือราชการสำคัญ เรื่องวิธีการปกครองแผ่นดินที่เจ้าคุณส่งมาเป็นหนังสือลับสำหรับหน้าที่อภิรัฐมนตรี ฉันได้อ่านตลอดบันทึกทั้ง 3 ฉบับ เห็นพ้องด้วยความเห็นของมิสเตอร์ สตีเวนส์ และพระยาศรีวิสารวาจา ว่า เวลานี้ยังไม่ถึงเวลาจัดการเรื่องนี้ ถ้าหากจะไปข้างรับจัดการ ฉัน

¹ ว.ช. ประสังสิต (นามแฝง). แผ่นดินพระปกเกล้า. หน้า 170.

² สุรีย์ พงษ์จันทร์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่. หน้า 206.

รู้สึกว่าจะจำเป็นที่ฉันจะต้องรับกลับเข้าไปกราบทุกความเห็น..."³

การที่อภิรัฐมนตรีสภา คัดค้านการมีรัฐธรรมนูญนั้น แสดงให้เห็นถึงการมีอำนาจมากเกินไป ทั้งนี้เนื่องจาก สมาชิกของอภิรัฐมนตรีสภา ทั้ง 5 พระองค์⁴ ประกอบด้วยพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้า เจ้าพระยา ล้วนแต่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ที่เคยปฏิบัติหน้าที่ในราชการสำคัญ ๆ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาแล้วทั้งสิ้น ดังมีรายพระนามดังนี้

1. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังสีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
2. สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต
3. สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต
4. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
5. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ⁵

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ในการสถาปนาอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นเพื่อต้องการที่ปรึกษาในการแก้ไข ปัญหาทางการเมือง และการคลัง ตลอดจนการร่างนโยบายบริหารประเทศและเพื่อเป็นการรักษาเสถียรภาพของราชบัลลังก์ ดังความปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึงพระยาก็ลยามไผตรี ตอนหนึ่งว่า

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1-3 ก/335 เลข 52 เล่ม ร่างหัตถ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ไม่ปรากฏวันที่ เดือน ปี ถึงเจ้าพระยามหิธร.

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 7 รล 7/1 ร่างพระราชดำรัสทรงตั้งอภิรัฐมนตรี.

⁵ ด.

"...ทันทีที่ข้าพเจ้าเสวยราชย์ ก็คิดว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างที่สุดที่จะทำอะไรมากมายเพื่อเรียกความเชื่อถือจากประชาชนกลับคืนมา ดังนั้นถ้ามีการตั้งอภิรัฐมนตรีขึ้น ซึ่งได้ผลทันที และข้าพเจ้าก็ได้รับความเชื่อถือ จากประชาชนภายในวันเดียว เหตุการณ์กระทำเช่นนี้ ได้ผลทันทีทันใดก็เพราะมันเป็นความหวังสำหรับสิ่งซึ่งพึงปรารถนาหลายประการ

ประการแรก พระราชวงศ์เริ่มรวมกัน และทำงานกันอย่างกลมเกลียว

ประการที่สอง พระเจ้าอยู่หัวมีความเต็มใจที่จะขอคำปรึกษาจากพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งมีประสบการณ์มาแล้วในราชการ และเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชน ไม่มีขุนนางคนใดเลยที่เป็นที่เกลียดชังของประชาชนรวมอยู่ในสภานี้

ประการที่สาม พระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินที่จะทำอะไรตามใจพระองค์เองจะลดน้อยลงไปเมื่อมีสภานี้..."^๑

บทบาทของอภิรัฐมนตรีในด้านการเมือง คือ พิจารณาจัดตั้งสภากรรมการองคมนตรี เพื่อเป็นการปูพื้นฐานไปสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การพิจารณาร่างรูปแบบการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล และบทบาทในการพิจารณาการพระราชทานรัฐธรรมนุญ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้อภิรัฐมนตรียังมีบทบาทในการร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ และมีบทบาทในการถวายคำปรึกษาในเรื่องการแต่งตั้ง และพ้นจากตำแหน่งของข้าราชการใน

^๑ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย.

ระดับสูงด้วย สรุปได้ว่า อภิรัฐมนตรีสภามีบทบาทมากในด้านการเมือง และเป็น
สภาที่มีอำนาจมากที่สุด ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทำให้
มีผู้คิดว่าพระองค์ทรงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและใต้อำนาจของอภิรัฐมนตรีสภา ซึ่งเป็น
สาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีบุคคลบางกลุ่มคิดที่จะลดอำนาจอภิรัฐมนตรีสภาทำให้เกิด
เหตุการณ์ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองใน พ.ศ. 2475

นอกจากนั้น ยังมีการแตกแยกกันเองในหมู่ นายทหาร คือ นายทหาร ที่
สำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศสบางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากราชวงศ์
ได้พยายามจะเปลี่ยนกองทัพไทยให้มีรูปแบบเช่นเดียวกับฝรั่งเศส ซึ่งได้เดิมนั้น
ใช้รูปแบบของเยอรมันนี้ ทำให้พระยาพลพลยุทธเสนา และพระยาทรงสุรเดช
ผู้สำเร็จการศึกษาจากเยอรมันนี้ไม่พอใจ ส่วนนายทหารที่สำเร็จจากเยอรมัน
คนอื่น ๆ ที่เคยมีบทบาทในกองทัพไทยกลับถูกกลั่นแกล้งและถูกบีบคั้นมากขึ้น จาก
สาเหตุข้อนี้ มีผลทำให้พระยาพลพลยุทธเสนา และพระยาทรงสุรเดช คิดการ
ปฏิวัติ ดังที่พระยาพลพลยุทธเสนาได้ปรารถนาอยู่ด้วยความน้อยใจบ่อย ๆ ว่าตนมี
ความรู้ความสามารถ แต่ไม่ได้รับความสนใจจากราชวงศ์ซึ่งบัญชากองทัพอยู่
ในขณะนั้น เมื่อเสนอความคิดขึ้นไป เจ้านายเชื้อพระวงศ์ก็ไม่รับฟัง แม้หลักการ
และเหตุผลดี

ปัจจัยอีกด้านหนึ่ง คือการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการปกครองแบบ
ประชาธิปไตยในประเทศไทยมีมากขึ้น โดยกลุ่มนักเรียนไทยมีโอกาสไปศึกษาใน
ต่างประเทศ ในยุโรป เป็นผู้นำความคิดนี้เข้ามาเผยแพร่ให้คนไทยภายในประเทศ
เช่น นายปรีดี พนมยงค์ ร.ท. แปลก ชีตะสังคะ ร.ท. สินธุ์ กมลนาวิน และ
ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี เป็นต้น นักเรียนไทยเหล่านี้ส่วนใหญ่ศึกษาทางด้าน
กฎหมาย จึงเห็นความสำคัญของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นอย่าง
มาก อีกทั้งยังได้เห็นความเจริญด้านต่าง ๆ ของประเทศในยุโรปอันเนื่องมาจาก
การปกครองแบบประชาธิปไตย จึงมีความคิดว่าประเทศไทยควรใช้ระบบการ
ปกครองแบบประชาธิปไตยบ้าง โดยมีความเห็นว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชซึ่ง
มีพระมหากษัตริย์ทรงอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว ย่อมทำให้พระองค์ดำเนิน

นโยบายผิดพลาดได้ง่าย เพราะขาดความรู้ในกิจการด้านต่าง ๆ และบางเรื่องที่พระมหากษัตริย์ทรงวินิจฉัยสั่งการลงไปนั้น อาจไม่ใช่ความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้⁷

สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชย์นั้น สภาพเศรษฐกิจของประเทศ อยู่ในสภาพการณ์ที่ต่ำมาก ทั้งนี้เป็นผลเนื่องจากการปฏิรูปเศรษฐกิจ และการรวบรวมรายได้แผ่นดิน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ ทำให้มีการเก็บภาษีได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเงินคงคลังมากพอใช้ในการทำนุบำรุงประเทศ และเห็นได้ชัดว่าในปีแรกที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ คือ พ.ศ. 2453 รายได้ของรัฐบาลสูงกว่ารายจ่ายถึง 4.5 ล้านบาท⁸ ต่อมาในปี 2454 ประเทศไทยประสบปัญหางบประมาณแผ่นดินขาดดุล ซึ่งมีสาเหตุจากเกิดภาวะฝนแล้งราษฎรเพาะปลูกไม่ได้ผล ปริมาณการส่งข้าวออกจำหน่ายยังต่างประเทศลดน้อยลงคือ ส่งออกเพียง 10,541,455 ทาบ และในปีถัดมาส่งข้าวออกในปริมาณที่น้อยกว่า คือ 9,881,130 ทาบเท่านั้น ซึ่งโดยปกติแล้วรัฐบาลส่งข้าวออกจำหน่ายยังต่างประเทศ ในปริมาณปีละกว่า 13 ล้านทาบขึ้นไป สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้รัฐบาลมีรายได้ลดน้อยลง ในปี พ.ศ. 2456 เกิดปัญหาขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อธนาคารจีนสยามทุนจำกัดล้มละลาย ทำให้การดำเนินงานของธนาคารไทยพาณิชย์ซึ่งรัฐบาลสนับสนุนอยู่ได้รับความเดือนร้อนด้วย สาเหตุที่ธนาคารจีนสยามทุนล้มละลายเกิดจากการที่ธนาคารจีนสยามทุนปล่อยเงินกู้ให้แก่พ่อค้าชาวจีน และเจ้าของโรงสีแล้วไม่ไ้ม่อาจเรียกเงินคืนได้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-

⁷ สุรีย์ พงษ์จันทร์. ล.ด. . หน้า 208.

⁸ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484 . หน้า 473.

เจ้าอยู่หัว ทรงให้ความช่วยเหลือโดยการโปรดให้กรมพระคลังข้างที่ซื้อหุ้นของธนาคารไว้เป็นจำนวนมาก ธนาคารจึงพ้นจากการล้มละลาย และสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้^๑

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2462 เป็นต้นมา ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจอีกหลายครั้ง ทำให้เสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ตกอยู่ในสภาวะที่ยากลำบาก จะพบว่ารายได้ของรัฐบาลลดลงอย่างมากใน พ.ศ. 2462 คือ 96.0 ล้านบาท แต่ในปี พ.ศ. 2463 รายได้ลดลงเหลือ 86.1 ล้านบาท ในระยะเวลาแค่เพียง 2 ปี รายได้ลดลงเกือบ 10 ล้านบาท ในขณะที่รายจ่ายได้เพิ่มสูงขึ้นทุกปี ปีที่รัฐบาลประสบปัญหาทางงบประมาณขาดดุลมากที่สุด คือ ปี พ.ศ. 2466 เป็นจำนวนถึง 10,216,043 บาท^{1๐} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพยายามแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยทรงโปรดเกล้าให้ตั้งสภาการคลังขึ้น เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2465¹¹ แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหางบประมาณรายจ่ายขาดดุลได้จนถึงสิ้นรัชกาล ทั้งนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า การที่พระองค์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้นั้น เพราะพระองค์ไม่ยอมให้ตัดรายจ่ายในราชสำนัก ซึ่งทรงใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย อีกทั้งพระองค์สนพระทัยอยู่แต่ในด้านศิลปวิทยาการ ทำให้การบริหารประเทศไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาเศรษฐกิจในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง มาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

^๑ ธนาคารไทยพาณิชย์. บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลทุนจำกัดเปลี่ยนเป็นธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด อนุสรณ์ 50 ปี. หน้า 44.

^{1๐} นคร พันธุ์รงค์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์. หน้า 395.

¹¹ ชาญชัย รัตนวิบูลย์. บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 371.

ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ ได้ 2 วัน พระองค์ทรงเริ่มที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยทรงสถาปนาอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นเพื่อเป็นที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการคลัง¹² ตลอดระยะเวลา 8 ปี ที่พระองค์ทรงครองราชย์นั้น ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญที่พระองค์ต้องประสบและต้องแก้ไขอยู่ตลอดเวลา อาจแบ่งสภาพเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เป็น 2 ช่วงดังนี้

1. ระยะเวลาแรก (พ.ศ. 2468-2472)

สภาพเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะการณ์ที่ทรุดโทรมมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ ดังจะเห็นได้จากงบประมาณแผ่นดินในปี พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นปีแรกในรัชกาลของพระองค์ งบประมาณรายได้มีประมาณ 91,000,000 บาท แต่มีงบประมาณรายจ่ายถึง 94,875,258 บาท จะพบว่างบประมาณขาดดุลถึง 3,875,258 บาท¹³

ดังนั้น เซอร์ เอ็ดเวิร์ด คูก ที่ปรึกษาด้านการคลังในขณะนั้น ได้พยายามแก้ไขปัญหางบประมาณดังกล่าว โดยยึดถือปฏิบัติตามนโยบายการคลังแบบอนุรักษนิยม ซึ่งถือว่างบประมาณเกินดุล หรือขาดดุลนั้น เป็นอันตรายต่อเศรษฐกิจของประเทศ งบประมาณจะต้องสมดุลเท่านั้น คือรายจ่ายต้องอยู่ในกรอบของรายรับ ดังนั้นการดำเนินตามนโยบายดังกล่าว การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการคลัง ยึดตำแหน่งหน้าที่ ทรงเห็นว่าไม่จำเป็นลงไป ทั้งนี้เพื่อลดรายจ่ายของประเทศ เพื่อให้สมดุลกับรายรับนั้นว่า "สมัยตุลยภาพ"¹⁴ ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนมากมาย เพราะผู้ที่ถูกปลดส่วนใหญ่เป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ผู้ใหญ่เงินเดือนมากกว่ากลับไม่ถูกปลดออก และเมื่อปลดพวกหนึ่งออกบางครั้งมีการนำเอาพรรคพวกของตนเข้าทำงานแทน และการลดข้าราชการครั้งนี้พวกเจ้าจะไม่กระทบ

¹² ด. หน้า 154.

¹³ ด. หน้า 159.

¹⁴ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. ปฏิวัติ 2475. หน้า 61.

กระเทือนแต่อย่างใด เพราะมีทรัพย์สินสมบัติมากอยู่แล้ว แต่ข้าราชการชั้นผู้น้อยเมื่อถูกปลดออกไปก็ไม่มียานทำ¹⁵ ทำให้เกิดความไม่พอใจอยู่ทั่วไป พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า วิธีการตัดทอนรายจ่ายเช่นนี้ย่อมจะนำไปสู่ความขัดเคืองในหมู่ข้าราชการโดยทั่วไป พระองค์จึงทรงเริ่มต้นแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยทรงเริ่มที่พระองค์ก่อน พระองค์ทรงเสียดุลเงินพระคลังข้างที่ลงถึง 3,000,000 บาท ดังพระราชดำริของพระองค์

"...ทรงพระราชดำริเห็นว่า ถ้าปล่อยให้เงินแผ่นดินขาดต่อไปอีก อาจเกิดเหตุการณ์เสื่อมเสียเป็นข้อสำคัญแก่บ้านเมือง จึงจะต้องตัดรายจ่ายลงไปให้งบประมาณเป็นดุลยภาพในปี พ.ศ. 2469 นี้ให้จงได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีเจ้ากระทรวง ทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ช่วยกันคิดอ่านกับกรรมการองคมนตรี ตัดเงินรายจ่ายลงมากและน้อยลงตามส่วน และทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ยอมลดเงินส่วนพระคลังข้างที่ให้อำนาจไปใช้ในราชการแผ่นดิน ปีละ 3,000,000 บาท จนยอดเงินในงบประมาณเป็นดุลยภาพ ได้ตามพระราชประสงค์..."¹⁶

วิธีการแก้ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การยุบมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2475-2476 โดยยุบมณฑลจาก 14 มณฑลเหลือ 10 มณฑล และจังหวัด 79 จังหวัด เหลือ 70 จังหวัด เมื่อยุบมณฑลก็จะต้องมีการยุบตำแหน่งข้าราชการพลเรือนต่าง ๆ ลงด้วย ทำให้รายจ่ายแผ่นดินลดลงถึงร้อยละ 91

¹⁵ เสลา เรชะรุจิ. "พระปกเกล้าฯ กับประชาธิปไตย" บันทึกเชิงประวัติศาสตร์ 43 ปี เมื่อมวลชนเป็นใหญ่ในสยาม. โดย ไทยน้อย (นามแฝง). หน้า 38.

¹⁶ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 ค. 1/42 ปีก 3 เรื่องสภาการคลังราชการที่ 7 และราชกิจจานุเบกษา เล่ม 42. ตอนพิเศษ ลงวันที่ 31 มีนาคม 2468.

ส่วนรายจ่ายฝ่ายทหารก็ลดลงถึงร้อยละ 13 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2474-2475 ภายใน 3 ปี รายจ่ายฝ่ายทหารลดลงถึงร้อยละ 40¹⁷ นับว่าแก้ปัญหารายจ่ายได้ดีพอสมควร เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ แต่ก่อให้เกิดความรู้สึกเสียใจแก่ประชาชนชาวไทย โดยเฉพาะผู้ที่ต้องถูกปลดออกจากหน้าที่ซึ่งที่ตัวเองไม่มีความผิดพระองค์เองก็ไม่ทรงต้องการที่จะกระทำเช่นนั้นแต่ก็พ้นวิสัยที่จะเลี่ยงได้ เพราะทำไปเพื่อหวังจะให้ภาวะเศรษฐกิจของชาติดีขึ้น ดังที่ได้ทรงตรัสว่า

"ตัวข้าพเจ้าเองรู้สึกเหมือนว่า เกิดมาสำหรับตัดรอน ตั้งแต่ต้นก็ตัดมาแล้ว คราวนี้ก็ตัดอีก จนไม่ทราบว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป รู้สึกเป็นเคราะห์กรรมของตัวที่จะต้องทำเช่นนั้นเสมอ แม้ในขณะนั้นก็ได้พยายามทุกอย่างที่จะไม่ตัด แต่ก็พ้นวิสัย ที่จริงการที่จะปลดจะตัดคราวนี้ รู้สึกหนักใจกว่าคราวก่อนมาก ไม่อยากจะทำเลย เพราะคราวก่อนนี้รู้สึกว่ามีคนเกินกว่างาน เพราะฉะนั้นเป็นการถูก ควรทำแท้ไม่เป็นของหนักใจ และในเวลานั้นการทำมาหากินข้างนอกก็ยังไม่ผิดเคืองให้ออกไปหากินทางอื่นก็ไม่ยากนัก เวลานั้นจึงไม่สู้หนักใจเหมือนคราวนี้ คราวนี้ข้าพเจ้ารู้ดีว่า การตัดนั้นต้องยุบงานการทหาร เป็นต้น เวลานั้นก็มีน้อยอยู่แล้ว กลับต้องตัดลงไป อาจต้องเสียนานก็ได้ เช่น กระทบวงอื่น ๆ ก็เหมือนกัน ต้องยุบลง เสียนานลงบ้าง..."¹⁸

การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่สามารถช่วยให้การเงินของประเทศสมดุลได้ โดยข้อเท็จจริงนั้น รัฐบาลสามารถตัดทอนรายจ่ายของฝ่ายต่าง ๆ ลงได้เป็นจำนวนมาก แต่ไม่อาจทำให้งบประมาณปี พ.ศ. 2469 เข้าสู่ดุลยภาพได้เลย ถ้าปราศจากการสละเงินในพระคลังอันเป็นรายจ่ายส่วนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹⁷ ไมตรี เต็นอุดม. โลกพระศรีอารีย์ของปรีดี พนมยงค์. หน้า 30-31.

¹⁸ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. ล.ด. หน้า 63-64.

เป็นจำนวน 3,000,000 บาท ดังจะเห็นได้จากคำยืนยันของกรรมการองคมนตรี
ที่กล่าวว่า

"...การตรวจจัดงบประมาณแผ่นดิน เพื่อให้เป็นดุลยภาพเป็นการ
ยากยิ่ง กรรมการได้พยายามคิดอ่านมาหลายปี ที่สำเร็จได้ในป็น
เป็นตัวช่วยพระมหากษัตริย์ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ซึ่งทรงสละ
ประโยชน์ส่วนพระองค์ซึ่งที่ ช่วยบ้านเมือง 3 ล้านบาท หรือว่า
ตามส่วนทรงยอมลดเงินพระองค์ซึ่งที่ลดถึง 1 ใน 3 ส่วน ทั้งนี้
เป็นตัวต้นเหตุให้สามารถทำให้งบประมาณแผ่นดินเป็นดุลได้..."¹⁹
นอกจากนี้ยังมีการขัดแย้งระหว่างพระองค์เจ้าบรมเดช ซึ่งเป็นเสนาบดี
กระทรวงกลาโหม ในกรณีที่เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ²⁰ ได้ประกาศ
ยกเลิกการแต่งตั้งนายทหาร 92 นาย ซึ่งได้รับการแต่งตั้งก่อนหน้า²¹ ทำให้
พระองค์เจ้าบรมเดชซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเกิดความคับแค้นพระทัย
มาก จึงลาออกจากตำแหน่ง เพื่อเป็นการร้องขอไม่ให้ปลดทหารออก ซึ่งทำให้
ทหารและข้าราชการกระทรวงกลาโหมรักและศรัทธาพระองค์เจ้าบรมเดชมาก²²
ทำให้มีส่วนช่วยสนับสนุนความคิดทางการเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวลาต่อมา
วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อประเทศอีกอย่างหนึ่งคือ การ
ส่งข้าวออกนอกประเทศ ในปี พ.ศ. 2471-2472 ผลเก็บเกี่ยวข้าวไม่ได้เต็มที่
จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าปริมาณการส่งข้าวออกนอกประเทศใน พ.ศ. 2471
น้อยกว่า ในปี พ.ศ. 2470 ถึง 126,032,568 เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตร

¹⁹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7
ค. 15.3/1 ลายพระหัตถ์กรรมการองคมนตรี ลงวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2468
กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.

²⁰ รัชนี้ กัลยาณคุณาวุฒิ. ที่มาของรัฐบาลไทย. หน้า 39.

²¹ ไมตรี เด่นอุดม. ล.ต. . หน้า 30.

²² เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. ล.ต. . หน้า 65.

เสียหาย และราคาตกต่ำอย่างมาก

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณการส่งออกข้าวออกจำหน่ายยังต่างประเทศ ระหว่าง
พ.ศ. 2468-2475

พ.ศ.	ปริมาณส่งออก (หาบ)	ราคาข้าวส่งออก (บาท)
2468	22,929,114	167,409,359
2469	21,779,541	165,226,243
2470	28,670,654	201,156,349
2471	24,667,309	175,123,781
2472	18,860,087	138,087,390
2473	17,112,330	103,067,718
2474	22,200,453	77,500,354
2475	27,867,210	94,200,660

ที่มา : สุวิทย์ ไททยวัฒน์ วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย (พ.ศ. 2394-2475) หน้า 166.

2. ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2473-2475)

ในขณะที่ฐานะทางการคลังของประเทศไทยกำลังฟื้นตัวก็ได้รับความกระทบกระเทือนจากความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจจากภายนอกประเทศ เนื่องจากเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2472 ผลกระทบที่ไทยได้รับได้แก่ การที่ประเทศต่าง ๆ หันมาใช้นโยบายลดปริมาณสินค้าเข้าลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สินค้าประเภทอาหาร และสินค้าสำเร็จรูป ผลก็คือทำให้มูลค่าข้าวซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญของไทยลดลง ถึงร้อยละ 25.90 ในปี พ.ศ. 2473

สถานการณ์เริ่มจะเลวร้ายลงไปอีกเมื่ออังกฤษประกาศยกเลิก
 มาตรการทองคำในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2474²³ ซึ่งมีผลทำให้ประเทศอาณานิคม
 และประเทศที่อยู่ในระบบมาตรการทองคำต่างหลุดออกจากมาตรการทองคำเช่นเดียวกับ
 ประเทศอังกฤษ สำหรับรัฐบาลไทยซึ่งทำการค้ากับประเทศอังกฤษ ยังคงอยู่ใน
 มาตรการทองคำ โดยมีได้ดำเนินการทางการเงินแต่อย่างใดจึงทำให้ค่าของเงินบาท
 สูงขึ้น สินค้าออกของไทยมีราคาสูงเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่งอื่น ๆ ทำให้สินค้า
 ไทยขายไม่ได้ รัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงต้องหาทางแก้ไข
 ปัญหานี้โดยคำแนะนำของนาย อี แอล ฮอลล์ แพตช์ ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษ
 คือ รัฐบาลต้องรักษาเงินทุนสำรองให้แข็งขึ้นด้วยการนำเงินปอนด์ที่มีอยู่ส่วนใหญ่
 ออกขาย แล้วซื้อทองคำเก็บไว้ มาตรการอีกอย่างหนึ่งซึ่งนายอีแอล ฮอลล์ แพตช์
 เสนอคือ การเพิ่มภาษี และตัดทอนรายจ่ายอย่างหนักที่สุด ประมาณร้อยละ 50
 เพื่อจัดงบประมาณปี พ.ศ. 2475 ให้เข้าสู่ดุลยภาพ ดังนั้น รัฐบาลจึงได้ลดเงิน
 เดือนข้าราชการ ลดรายจ่ายราชสำนัก ยุบหน่วยงาน ซึ่งเป็นการตัดทอนรายจ่าย
 ที่เข้มงวดมาก อีกทั้งยังได้ประกาศพระราชบัญญัติภาษีเงินเดือนชั้นพิกัดภาษี
 คูณการหลายชนิดเพื่อชดเชยจำนวนเงินรายได้ที่ลดลงจากการออกจากมาตรา
 มาตรการทองคำของอังกฤษ ทำให้ประชาชนเดือนร้อนมาก

อาจกล่าวได้ว่า วิธีการดำเนินการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของพระบาท-
 สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังกล่าวมานี้ เป็นการแก้ที่ปลายเหตุ การตัดทอน
 รายจ่ายและการเก็บภาษี ทำให้ประชาชนได้รับความเดือนร้อนมาก เช่น การ
 ปลดข้าราชการออกจากงาน ทำให้ต้องว่างงานมากขึ้น ประชาชนขาดรายได้ ใน
 ขณะเดียวกันก็ต้องชำระภาษีมากขึ้น วิธีการเหล่านี้ส่งผลให้ภาวะการเงินของ
 ประเทศและภาวะเศรษฐกิจของประเทศทรุดหนักยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การตัดทอน
 รายจ่าย โดยการลดข้าราชการออก นั้นยังทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่

²³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7
 ค. 37/11 แถลงการณ์ เรื่อง อังกฤษประกาศยกเลิกมาตรการทองคำ.

ข้าราชการ ขุนนาง และเจ้า กล่าวคือ ผู้ที่ถูกปลดออกต่างไม่พอใจเพราะตนไม่มีความผิด อีกทั้งรัฐบาลจะดูลข้าราชการผู้น้อยออกเสียส่วนใหญ่ ส่วนข้าราชการระดับขุนนางไม่ถูกปลดแต่อย่างใด จากประเด็นนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า เป็นการสนับสนุนพระบรมวงศานุวงศ์ให้กลับมามีบทบาทในทางการเมืองและการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ความไม่พอใจของประชาชน และข้าราชการที่มีต่อรัฐบาลมีมากขึ้น ดังนั้น สาเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เพื่อล้มล้างอำนาจของพระบรมวงศานุวงศ์

สาเหตุทางด้านสังคม

สภาพสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 นั้นไม่แตกต่างจากสภาพในสังคม ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มากนัก คือ ยังมี ความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างเจ้า ซึ่งเป็นผู้ปกครอง และข้า ขนชั้นถูกปกครอง ให้เห็นอยู่มากซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยก เนื่องจากเจ้าเป็นชนชั้นที่ได้รับอภิสิทธิ์ต่าง ๆ มากมาย มียศฐาบรรดาศักดิ์สูง มีบ้านเรือนใหญ่โต และมีทรัพย์สินสมบัติมากมาย ทำให้สามัญชนรู้สึกไม่พอใจที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ที่เห็นได้ชัด คือ การจัดตั้งอภิรัฐมนตรีสภาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงแต่งตั้งให้พระราชวงศ์ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ เป็นส่วนใหญ่ ทำให้คนธรรมดาที่ไม่มียศฐาบรรดาศักดิ์ และอำนาจวาสนา เริ่มไม่พอใจในเรื่องสิทธิต่าง ๆ ที่บรรดาชนชั้นเจ้าได้รับ ดังจะเห็นได้จากบันทึกของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งบันทึกเรื่องราวของสังคมไทยขณะนั้นไว้ในหนังสือ การเมืองการปกครองกรุงสยามว่า

"...การแบ่งชนชั้นบุคคลในสังคมแบ่งออกเป็นสองชนชั้น คือ เจ้า กับข้า สมัยโตขุนนางมีอำนาจ ในสมัยนั้นราษฎรรู้สึกตนว่ามีอำนาจ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้ามีอำนาจน้อย ในกระทรวง 12 กระทรวง ขุนนางเป็นเสนาบดี 8 กระทรวง มีเจ้าเป็นเสนาบดี เพียง 4 กระทรวง แปลว่า ขุนนางได้อำนาจอยู่ถึง 2 ต่อ 1 ครั้งเมื่อรัชสมัยของพระบาท

สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ตำแหน่งเสนาบดีทั้งหลาย
เหลือขุนนางเพียง 3 หรือ 4 นาย นอกนั้นเป็นเจ้าทั้งหมด
ทำให้ราษฎรเห็นว่าอำนาจอยู่กับเจ้าทั้งสิ้น ถือให้เกิดปฏิกิริยา
ทางใจ"²⁴

ถึงแม้ว่าสามัญชนจะมีความรู้ความสามารถเพียงใด ก็ไม่เคยได้รับการ
แต่งตั้งให้เป็นสมาชิกของอภิรัฐมนตรีสภา หรือตำแหน่งราชการชั้นสูง แต่อย่างไร
ก็ตามเช่นนี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงมากขึ้นระหว่างเจ้า และผู้ที่ได้รับการ
ศึกษาดี นอกจากนั้นประชาชนยังเข้าใจว่ารัฐบาลกีดกันการศึกษาของชาติไม่
สนับสนุนให้ราษฎรได้รับการศึกษา แม้จะมีกำหนดการศึกษาภาคบังคับแล้วก็ตาม
แต่มีเด็กเป็นจำนวนน้อยที่มีโอกาสได้เข้าเรียน เพราะรัฐบาลมีโรงเรียนเพื่อให้
บุตรธิดาของชนชั้นเจ้าเข้าเรียนเท่านั้น ส่วนราษฎรไม่ได้รับการศึกษา เพื่อที่จะ
ไม่หัวแข็ง ทำให้การบังคับบัญชาง่ายยิ่งขึ้น

ความแตกต่างระหว่างชนชั้นนี้เองทำให้ข้าราชการ และประชาชนเกิด
ความรู้สึกว่าถูกเอาเปรียบจากชนชั้นเจ้า และเริ่มที่จะสนับสนุนการเรียกร้องสิทธิ
อันเสมอภาค²⁵ โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนผู้มีการศึกษา ซึ่งไม่พอใจอยู่ทั่วไป
และเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่น่าไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ความไม่พึงพอใจในสภาพสังคมไทยของคณะผู้ก่อการปฏิวัติ พ.ศ. 2475
อีกประการหนึ่งคือ การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ช่วงก่อนการปฏิวัติ
พ.ศ. 2475 ให้ความสำคัญกับเจ้ามากไป ทำให้ราษฎรทั่วไปผิดหวังต่อการ
ปกครองแบบเก่า หันไปสนใจการปกครองระบอบประชาธิปไตยแทน ดังที่
พระประศาสน์พิทยายุทธ์ ได้บันทึกไว้ว่า

²⁴ สุรีย์ พงษ์จันทร์. ล.ด. หน้า 209.

²⁵ สุขุม นวลสกุล และคณะ. การเมืองและการปกครองไทย.

"...มูลเหตุอันสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พวกเราหันเหใจ
สำหรับการปกครองแบบถวายอำนาจเหนือหัวให้แก่กษัตริราช
ก็คือ ในราชสำนักและวังเจ้าใหญ่ ๆ กำลังเต็มไปด้วยการ
ประจบสอพลออย่างสิ้นดี ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องขึ้นอยู่กับ
มหาดเล็กเด็กชาย หรือสมัครพรรคพวกลูกน้องทั้งนั้น ซึ่งได้รับ
การเลี่ยนยศบรรดาศักดิ์อย่างปรูดปราด การททการกำลัง
ร่วงโรย เสื่อมโทรม และโทรมลงเป็นลำดับ ในขณะที่ใน
ราชสำนักเต็มไปด้วยความรุ่งโรจน์"²⁶

และเมื่อคณะราษฎรได้ปฏิบัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24
มิถุนายน พ.ศ. 2475 อาจารย์วิเคราะห์ได้ว่า การดำเนินการปฏิวัตินั้น เป็นงานของ
คนกลุ่มเล็ก ๆ เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ประชาชนทั้งประเทศไม่ได้ร่วมมือ แต่
อย่างไรก็ตาม ถึงมีผู้วิจารณ์ว่า

"...การปฏิวัติครั้งนี้ (พ.ศ. 2475) ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลง
และเคลื่อนไหวของชาวนาหรือคนในชนบท คนโดย
ทั่วไปไม่มีความต้องการที่จะมีการเปลี่ยนแปลงในคณะรัฐบาล
การมีคณะราษฎรนั้นก็รู้แต่บุคคลที่อยู่ในพระนคร และบุคคลที่
มีหัวทางการเมืองจำนวนน้อยในต่างจังหวัด ความคิดที่ว่า
ชาติจะเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตย หรือแม้แต่กษัตริย์อยู่ภายใต้
รัฐธรรมนูญดูเหมือนเป็นสิ่งเหลือเชื่อ สำหรับประชาชนใน
ระยะแรก ๆ เขามีความสนใจกันเพียงเล็กน้อยแล้วก็ไม่
สนใจอีก"²⁷

²⁶ เกียรติศักดิ์ พงษ์พาณิชย์. ล.ต. หน้า 85.

²⁷ สนั่น เมืองวงศ์. ประวัติศาสตร์ธนบุรี-รัตนโกสินทร์. หน้า 198.

กล่าวคือ ความไม่สนใจ หรือเอาใจใส่ในสถานการณ์เกี่ยวกับความเป็นไปของบ้านเมืองในขณะนั้น ของประชาชนส่วนใหญ่ที่คณะราษฎรใช้เป็นข้ออ้างทำการปฏิวัติได้จนสำเร็จ

สรุปได้ว่า คณะราษฎรไม่พอใจในสภาพสังคมไทยขณะนั้น เพราะการแบ่งแยกชนชั้นไม่มีความเสมอภาคและให้อภิสิทธิ์แก่เจ้ามากเกินไป อีกทั้งไม่ให้ความสนใจกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งความไม่พอใจเหล่านี้จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ขึ้น

บทที่ 2

การดำเนินงานหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง 2475 ของคณะราษฎร

หลังจากที่คณะราษฎรได้ใช้เวลาในการวางแผนการปฏิวัติเป็นเวลานานพอสมควร การดำเนินการปฏิวัติจึงเริ่มขึ้น เมื่อเวลา 05.00 นาฬิกา ของวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งนำโดย พระยาพหลพลพยุหเสนา พันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ และพันโทประศาสน์พิทยายุทธ ได้เลือกปฏิบัติในวันที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชินีเสด็จแปรพระราชฐานที่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน ซึ่งมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ตามเสด็จเป็นจำนวนมาก จึงเป็นโอกาสเหมาะในการดำเนินการยึดพระนคร และคณะราษฎร อันประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ พลเรือน และราษฎร ได้ดำเนินการตามแผนโดยหน่วยทหารปืนใหญ่ 1 กองพัน ภายใต้การบังคับบัญชาของพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ ส่วนทหารเรือ นำโดยหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และหลวงศุภชลาศัย พร้อมด้วยกรมทหารม้าได้นำรถถังจำนวนหนึ่งประกอบด้วยปืนกล และกระสุนทรายก็ได้ถูกกล้าเสียงมาไว้โดยรอบพระที่นั่งอนันตสมาคม¹ หลังจากนั้นพระยาพหลพลพยุหเสนา ก็นำทหารเข้าจับประตุนพระที่นั่งอนันตสมาคม และยึดพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นกองบัญชาการของคณะปฏิวัติ จากนั้นก็ได้ส่งกำลังแยกย้ายไปยังสถานที่สำคัญของทางราชการ คือ กรมช่างแสง คลังแสง กรมไปรษณีย์ โทรเลข สถานีวิทยุ สถานีรถไฟหัวลำโพง

ในขณะเดียวกัน พันโทประศาสน์พิทยายุทธ และหลวงพิบูลสงครามได้นำกำลังทหารไปเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการคนสำคัญ ๆ คือ เจ้าฟ้าสมเด็จกรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

¹ เสลา เระชะรุจิ. บันทึกเชิงประวัติศาสตร์ 43 ปีเมื่อมวลชนเป็นใหญ่ในสยาม. หน้า 47.

0393-
29 SEP 2006

431059

สมเด็จพระยาธำรงราชานุภาพ พล.ต.ต. หม่อมเจ้าวงศ์นิรชร พันเอก
 หม่อมเจ้านักขัตติมงคล พลโทพระยาสีหราชเดโชชัย เสนาธิการทหารบก พลตรี
 พระยาเฉลิมอากาศ เจ้ากรมอากาศ มาควบคุมไว้ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อ
 เป็นตัวประกัน จะพบว่าตัวประกันทุกคนล้วนแต่เป็นบุคคลสำคัญ ๆ และมีอำนาจ
 มาก ในทางการเมืองการปกครองขณะนั้น โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ
 นครสวรรค์วรพินิต ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทน พระบาทสมเด็จพระ
 พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ทรงแปรพระราชฐานที่วังไกลกังวล หัวหิน ซึ่ง
 การควบคุมตัวประกันสำคัญ ๆ ไว้ั้นเพื่อเป็นการประกันความปลอดภัยของคณะ
 ราษฎรและช่วยให้การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น
 ส่วนฝ่ายอื่น ๆ ได้แก่ นายประยูร ภมรมนตรี และนายควง อภัยวงศ์ มีหน้าที่ตัด
 สายโทรศัพท์และโทรเลข² เพื่อป้องกันการติดต่อของฝ่ายรัฐบาล ในการเรียก
 ระดมกำลังต่อต้านการยึดอำนาจที่อาจเป็นอันตรายต่อฝ่ายปฏิวัติได้ หลวงประดิษฐ
 มนูญรมมีหน้าที่แจกใบปลิว แกล้งการณณ์คณะปฏิวัติตามสถานีต่าง ๆ เพื่อเป็นการ
 โฆษณาชวนเชื่อ และปลุกใจประชาชนให้เข้าร่วมการปฏิวัติ

หลังจากคณะราษฎรยึดอำนาจ และจับกุมบุคคลสำคัญ ๆ ของฝ่ายรัฐบาล
 ไว้เป็นตัวประกันแล้ว จึงได้ออกแถลงการณ์ถึงเหตุผลที่ต้องเข้ายึดอำนาจการ
 ปกครองในครั้งนั้น

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การยึดอำนาจการปกครองครั้งนี้
 ปราศจากการสูญเสียเลือดเนื้อก็คือ คณะปฏิวัติได้ขอให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ
 นครสวรรค์วรพินิตได้ทรงลงพระนามในประกาศของคณะราษฎรฉบับหนึ่งในฐานะ
 ที่พระองค์ทรงเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจของทหารและข้าราชการ
 ตลอดประชาชนเป็นอย่างมาก ดังมีความว่า

² ภารดี มหาขันธ์. ประวัติศาสตร์การปกครองไทย. หน้า 164.

"...ด้วยตามที่คณะราษฎร ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้โดยมีความประสงค์ข้อใหญ่ที่จะให้ประเทศสยามมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น ข้าพเจ้าขอให้ ทหาร ข้าราชการ และราษฎรทั้งหลายจงช่วยกันรักษาความสงบอย่าให้เสียเลือดเนื้อของคนไทยกันเองโดยไม่จำเป็นเลย..."³

ทางด้านพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงยอมรับข้อเสนอ ของคณะราษฎร เนื่องจากพระองค์ไม่ทรงปรารถนาให้มีการนองเลือดเกิดขึ้นทั้ง ๆ ที่กำลังทหารในต่างจังหวัดก็พร้อมอยู่แล้วที่จะตอบโต้การปฏิวัติในครั้งนี้ ดังความตอนหนึ่งว่า

"...คณะทหารมีความประสงค์จะเชิญข้าพเจ้ากลับพระนครเป็นกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดิน ข้าพเจ้าจึงเห็นแก่ความเรียบร้อยของอาณาประชาราษฎร ไม่อยากให้เสียเลือดเนื้อ กับทั้งเพื่อจัดการโดยละเมียดละไม ไม่ให้ขึ้นชื่อว่าจลาจลเสียหายแก่บ้านเมือง และความจริง ข้าพเจ้าคิดอยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลงทำนองนี้ คือ พระเจ้าแผ่นดินปกครองตามพระธรรมนูญ จึงยอมรับที่จะเป็นตัวเชิด เพื่อให้คุมโครงการตั้งรัฐบาลให้เป็นไปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งรัฐบาลให้เป็นไปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งพระธรรมนูญโดยสะดวก เพราะถ้าข้าพเจ้าไม่ยอมรับเป็นตัวเชิด นานาประเทศก็จะไม่ยอมรับรัฐบาลใหม่นี้ ซึ่งเป็นความลำบากยิ่งขึ้นหลายประการ..."⁴

³ กุหลาบ สายประดิษฐ์. เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475. หน้า 151.

⁴ นิมาน แจ่มจรัส. ราชวลี. หน้า 794.

หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จกลับพระนคร ในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ตามความต้องการของคณะราษฎร เพื่อไม่ให้สถานการณ์บ้านเมืองเลวร้ายลงไปอีก

การจัดตั้งรัฐบาลและนโยบาย 6 ประการของคณะราษฎร

หลังจากคณะราษฎรยึดอำนาจการปกครอง และจับกุมบุคคลสำคัญ ๆ ของฝ่ายรัฐบาลไว้ได้แล้ว คณะราษฎรได้ออกแถลงการณ์ถึงเหตุผลที่ต้องเข้ายึดอำนาจการปกครองครั้งนี้ โดยพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร เป็นผู้อ่านประกาศของคณะราษฎรฉบับแรก ต่อหน้าแถวทหารและหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม มีดังนี้

ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1

ราษฎรทั้งหลาย

เมื่อกษัตริย์องค์นี้ได้ครองราชสมบัติสืบต่อพระเชษฐานั้น ในชั้นต้นราษฎรได้หวังกันว่ากษัตริย์องค์ใหม่นี้คงจะปกครองให้ร่มเย็น แต่การกระทำเป็นไปตามความหวังที่คิดไม่ กษัตริย์ครองทรงอำนาจอยู่เหนือกฎหมายตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์ และคนสอพลอไร้คุณงามความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎรปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้างซื้อของใช้ในราชการ หากำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลาญเงินทองของประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม ดังที่จะเห็นได้ในการตกต่ำในการเศรษฐกิจและความเดือดร้อนทำมาหากินซึ่งราษฎรได้รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมายมิสามารถแก้ไขให้ฟื้นขึ้นได้ การที่แก้ไขไม่ได้ก็เพราะรัฐบาลของกษัตริย์ได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่าไพร่บ้าง ข้าบ้าง) เป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่นึกว่าเป็นมนุษย์ เพราะฉะนั้นแทนที่จะช่วยราษฎร กลับพากันมาทำนาบนหลังราษฎร จะเห็นได้ว่าภาชีอากรที่บีบบังคับเอจากราษฎรนั้น กษัตริย์ได้หักเอาไว้ใช้ส่วนตัวปีหนึ่ง เป็นจำนวนหลายล้าน ส่วนราษฎรสิ กว่า จะหา

ได้แต่เล็กน้อย เลือดตาแทบกระเด็น ถึงคราวเสียภาษีอากรหรือภาษีส่วนตัว ถ้าไม่มีเงินรัฐบาลก็ยึดทรัพย์หรือใช้งานโยธา แต่พวกเจ้ากลับนอนกันเป็นสุข ไม่มีประเทศใดในโลกจะให้เงินเจ้ามากเช่นนี้ นอกจากพระเจ้าซาร์ และพระเจ้าไกเซอร์เยอรมัน ซึ่งเป็นคนชาตินั้นได้โค่นราชบัลลังก์เสียแล้ว

รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวงไม่ซื่อตรงต่อราษฎร มีเป็นต้นว่าจะบำรุงการทำการมาหากินอย่างไรโน้นอย่างนี้ แต่ครั้นคอย ๆ ก็เหลวไป หาได้ทำจริงจังไม่ มีหน้าซ้ำกล่าววาทะมาทราษฏรผู้มีบุญคุณเสียภาษีอากรให้ พวกเจ้าได้กิน ว่าราษฎรมีเสียงทางการเมืองไม่ได้ เพราะราษฎรยังโง่ ถ้าราษฎรโง่เจ้าก็โง่ เพราะเป็นคนชาติเดียวกัน ที่ราษฎรรู้เท่าไม่ถึงเจ้านั้นไม่ใช่ เพราะโง่ เป็นเพราะขาดการศึกษาที่พวกเจ้าปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่ เพราะเกรงว่าราษฎรได้มีการศึกษาก็จะรู้ความชั่วร้ายที่ทำไว้และคงจะไม่ยอมให้ทำนาบนหลังตน

ราษฎรทั้งหลาย ฟังรู้เถิดว่าประเทศเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ทำให้ประเทศมีอิสรภาพ พ้นมือจากข้าศึก พวกเจ้ามีแต่ซุ่มมือเปิบ และกวาดทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน เงินเหล่านี้เอามาจากไหน? ก็เอามาจากราษฎร เพราะวิธีทำนาบนหลังคนนั่นเอง! บ้านเมืองกำลังอืดคัดฝืดเคือง ชาวนาและพ่อแม่ทหารต้องทิ้งนา เพราะทำไม่ได้ผล รัฐบาลไม่บำรุง รัฐบาลไล่คนงานออกอย่างเกลื่อนกลาด นักเรียนที่เรียนสำเร็จแล้ว และทหารที่ปลดกองหนุนไม่มีงานทำ จะต้องอดอยากไปตามยถากรรม เหล่านี้เป็นผลของรัฐบาลของกษัตริย์เห็นอกุหมาย บีบคั้นข้าราชการผู้น้อย นายสิบ และเสมียน เมื่อให้ออกจากงานแล้วไม่ให้เบี้ยบำนาญ ความจริงควรเอาเงินที่กวาดรวบรวมไว้มาจัดบ้างเมืองให้มีงานทำจึงจะสมควรที่สนองคุณราษฎรซึ่งได้เสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้ร่ำรวยมานาน แต่พวกเจ้าก็หาได้ทำอย่างใดไม่ คงสูบเลือดกันเรื่อยไป เงินมีเหลือเท่าไรก็เอาฝากต่างประเทศ คอยเตรียมหนีเมื่อบ้านเมืองทรุดโทรม ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก การเหล่านี้ยอมชั่วร้าย

เหตุฉะนั้น ราษฎร ข้าราชการ ทหาร และพลเรือนที่รู้เท่าถึงการกระทำอันชั่วร้ายของรัฐบาลดังกล่าวแล้ว จึงรวมกำลังตั้งเป็นคณะราษฎรขึ้น และได้ยึดอำนาจของรัฐบาลของกษัตริย์ไว้แล้ว คณะราษฎรเห็นว่าการที่จะแก้ความชั่วร้ายก็โดยที่จะต้องจัดการปกครองโดยมีสภา จะได้ช่วยกันปรึกษาหารือ หลาย ๆ ความคิดดีกว่าความคิดเดียว ส่วนผู้เป็นประมุขของประเทศนั้น คณะราษฎรไม่มีประสงค์ทำการชิงราชสมบัติ ฉะนั้นจึงขอเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งกษัตริย์ต่อไปแต่จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมนูญการปกครองของแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะราษฎรได้แจ้งความเห็นนี้ให้กษัตริย์ทราบแล้ว เวลานั้นยังอยู่ในความรีบร้อน ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนดโดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะถูกลดอำนาจมากก็จะชื่อว่าทรยศต่อชาติ และก็เป็นการจำเป็นที่ประเทศจะต้องมีการปกครอง อย่างประชาธิปไตย กล่าวคือประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรจะได้ตั้งขึ้นอยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา ตามวิธีนี้ราษฎรพึงหวังเถิดว่าราษฎรจะได้รับความบำรุงอย่างดีที่สุด ทุก ๆ คนจะมีงานทำ เพราะประเทศของเราเป็นประเทศที่อุดมอยู่แล้วตามสภาพ เมื่อเราได้ยึดเงินที่พวกเจ้ารวบรวมไว้จากการทำนาบนหลังคนตั้งหลายร้อยล้านมาบำรุงประเทศขึ้นแล้ว ประเทศจะต้องเฟื่องฟูขึ้นเป็นแน่แน่นอน การปกครองซึ่งคณะราษฎรจะพึงกระทำก็คือ จำต้องวางโครงการอาศัยหลักใหญ่ ๆ ที่คณะราษฎรวางไว้มีอยู่ว่า

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎร เช่นที่เป็นอยู่)

5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 5 ประการดังกล่าวข้างต้น

6. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ราษฎรทั้งหลาย จะพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎรให้ทำกิจอันคงจะอยู่ชั่วดินฟ้านี้ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีได้ร่วมมือเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์เหนือกฎหมายพึงตั้งอยู่ในความสงบและตั้งหน้าทากัน อย่าทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎรนี้ เท่ากับราษฎรช่วยประเทศและช่วยตัวราษฎรบุตร หลาน หลาน ของตนเอง ประเทศจะมีความเป็นเอกราชอย่างพร้อมบูรณ์ ราษฎรจะได้รับความปลอดภัยทุกคนจะต้องมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสพวกเจ้า หหมดสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่งทีทุกคนพึงปรารถนา คือ ความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า "ศรีอารีย์" นั้น ก็จะมีบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า

คณะราษฎร

24 มิถุนายน 2475⁵

⁵ "ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1." ใน เอกสารการเมืองการปกครองไทย. หน้า 209.

จากประกาศของคณะราษฎร ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าทัศนะของนายปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช นั้นอยู่ในแง่ลบ การใช้ถ้อยคำอันรุนแรงในประกาศของคณะราษฎรจึงเปรียบเหมือนการประกาศความเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงระหว่างราษฎร อันประกอบได้ด้วย ชำราชการ ทหาร และพลเรือนเป็นตัวแทนกับฝ่ายเจ้า ซึ่งเป็นผู้ปกครอง

ในตอนท้ายของประกาศคณะราษฎรได้กล่าวถึงหลัก 6 ประการ ซึ่งเป็นหลักการใหญ่ที่คณะราษฎรได้วางไว้ หลัก 6 ประการนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ในเรื่อง "บทบาทและหน้าที่ของรัฐ" ซึ่งรัฐบาลคณะราษฎรจะต้องดำเนินการ ดังนั้น หลัก 6 ประการจึงเปรียบเสมือนเป็น "อุดมคติ" ของนายปรีดี พนมยงค์ ที่จะต้องพยายามดำเนินการให้บรรลุผลเพื่อนำไปสู่ "รัฐในอุดมคติ" ของนายปรีดี พนมยงค์⁶

หลัก 6 ประการนี้ เป็นความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แต่หลัก 6 ประการเพิ่งปรากฏชัดเจนเป็นครั้งแรกในประกาศคณะราษฎร ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์หรืออุดมการณ์ของคณะราษฎร ต่อมาภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หลัก 6 ประการของนายปรีดี พนมยงค์ เริ่มมีความสำคัญมากขึ้น เช่น เมื่อมีการตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดแรกขึ้น 70 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้กล่าวปฏิญาณตนต่อที่ประชุมโดยมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้กล่าวนำคำปฏิญาณว่า "ข้าพเจ้า (ออกนามผู้ปฏิญาณ) ขอให้คำสัตย์ปฏิญาณว่าจะซื่อตรงต่อคณะราษฎร และจะช่วยรักษาหลัก 6 ประการของคณะราษฎรไว้ให้มั่นคง..."⁷ นอกจากนี้ รัฐบาลของคณะราษฎรทุกชุดตั้งแต่ชุดที่ 1 ซึ่งมีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี

⁶ ไพโรจน์ ชัยนาม. รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญ...,

2:8.

⁷ ประเสวริฐ ปัทมะสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี. หน้า 21.

ปี พ.ศ. 2475 จนถึงรัฐบาลชุดที่ 11 โดยมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2487 ได้ถือหลัก 6 ประการเป็นนโยบายการบริหารงานของรัฐบาลตลอดมา

เมื่อเหตุการณ์ภายในพระนครสงบลงแล้ว คณะราษฎรได้เริ่มบริหารงานแผ่นดินโดยตั้งคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารขึ้น 3 ท่าน คือ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา พันเอกพระยาทรงสุรเดช และพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์^๕ เป็นผู้บริหารราชการแผ่นดินในระหว่างที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญใช้ ถือเป็นกรดำรงตำแหน่งชั่วคราวเท่านั้น โดยใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ดำเนินงานและได้มีการประชุมเสนาบดี และปลัดทูลฉลองของทุกกระทรวงในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เวลา 16.00 นาฬิกา ซึ่งประกอบด้วย

1. พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย
เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ
2. พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิติ
เสนาบดีกระทรวงธรรมการ
3. พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศุภโยคเกษม
เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
4. เจ้าพระยาพิชัยญาติ
เสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการ
5. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ
เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
6. พระยามโหสถศรีพิพัฒน์
ปลัดทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม

^๕ สมบูรณ์ ไพรินทร์. บันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 - 25 ธันวาคม 2515. หน้า 28.

7. หม่อมเจ้าวิมวาทิตย์ระพีพัฒน์

ปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตรราชการ

8. พระยาราชนิกุล

ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย

9. พระยาวิทยาปริชามาติ

ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ

10. นายพลตรีพระยาประเสวีรัฐสงคราม

ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหม

11. พระยาศรีวิสารวาจา

ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ

12. พระยาพิพิธสมบัติ

ปลัดทูลฉลองกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม

โดยมีพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เป็นผู้กล่าวเปิดประชุม และให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้กล่าวชี้แจงต่อในที่ประชุมแทนคณะราษฎร โดยชี้แจงถึงความประสงค์ที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองและกิจการที่จะดำเนินการต่อไปคือ

1. คณะราษฎรยึดอำนาจได้แล้ว

2. มีผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองประเทศ

ชั่วคราว

3. เชิญอภิรัฐมนตรี พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการมารวมที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อความปลอดภัยของคณะราษฎร

4. กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับมาเป็นกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ

5. เตรียมสร้างรัฐธรรมนูญ การปกครองราชอาณาจักรไว้แล้ว จะทูลเกล้าฯ ให้ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้ต่อไป

6. ต่อไปจะมีสภาผู้แทนราษฎรขึ้น สมาชิกของสภาจะต้องเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งจากราษฎร แต่ในขั้นต้นจะตั้งจากบุคคลที่ได้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งได้รับการศึกษามีความรู้ในระบอบการปกครองนี้บ้าง และจะได้เชิญท่านผู้ใหญ่มาประกอบอาชีพอื่นที่เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองมาร่วมเป็นสมาชิกภาพเป็นการชั่วคราว ระยะเวลาหนึ่งและขอให้เสนาบดีและปลัดทูลฉลองไปชี้แจงต่อข้าราชการในกระทรวงให้ปฏิบัติราชการไปตามปกติ สิ่งใดที่เป็นงานปกติก็ให้ปฏิบัติงานนั้นไปตามระเบียบที่เคยกระทำมา แต่ถ้าปัญหาใดเป็นนโยบายก็ขอให้ขอความเห็นชอบจากผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารก่อน

ก่อนเลิกประชุมได้ย้าถึงเรื่องความสงบเรียบร้อยภายในประเทศให้ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบ สำหรับในกรุงเทพฯ นั้นให้กำชับกรมตำรวจให้กวาดขันดูแลโดยเคร่งครัด ทางฝ่ายหัวเมืองก็ให้กำชับให้รักษาความสงบเต็มที่ ส่วนการต่างประเทศนั้นให้เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศชี้แจงแก่ทูตทุกสถานทูตให้ทราบความประสงค์ของคณะราษฎรที่กระทำครั้งนี้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงกิจการภายในประเทศ คณะราษฎรจะไม่ทำกิจการใด ๆ ให้กระทบกระเทือนชีวิตและทรัพย์สินของคนในบังคับต่างประเทศเป็นอันขาด ลัญญาทางพระราชไมตรีอยู่อย่างใด คงถึงตามนั้นต่อไปทั้งขอให้ระวังการแทรกแซงจากต่างประเทศด้วย⁹

หลังจากการประชุมเสร็จสิ้น คณะราษฎรก็กระทำตามกำหนดการที่ประชุมคือ ได้แต่งตั้ง นาวาตรีหลวงศุภชลาศัย เป็นผู้บังคับการเรือหลวงสุโขทัย¹⁰ เดินทางไปหัวหิน เพื่อกราบถวายบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และอัญเชิญเสด็จกลับพระนคร เพื่อทรงเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไปโดยอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งมีสาระดังนี้

⁹ ประเสวริฐ ปัทมะสุคนธ์. ล.ต. หน้า 10-12.

¹⁰ เสลา เรชะรุจิ. ล.ต. หน้า 49.

พระที่นั่งอนันตสมาคม

วันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยคณะราษฎร ชำราชากร ทหาร พลเรือน ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้แล้ว และได้เชิญเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ มีสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นต้น ไว้เป็นประกัน ถ้าหากคณะนี้ถูกทำลายด้วยประการใด ๆ ก็จะต้องทำกับเจ้านายที่จับกุมไว้เป็นการตอบแทน

คณะราษฎรไม่ประสงค์ที่จะแย่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันใหญ่ยิ่งก็เพื่อที่จะให้มีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทกลับคืนสู่พระนคร และทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยอยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินซึ่งคณะราษฎรได้สร้างขึ้น

ถ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทตอบปฏิเสธก็ดี หรือไม่ตอบภายใน 1 ชั่วโมง นับแต่ได้รับหนังสือนี้ก็ดี คณะราษฎรก็จะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน โดยเลือกเจ้านายพระองค์อื่นที่เห็นสมควรขึ้นเป็นกษัตริย์

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช

พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์¹¹

¹¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย.
หน้า 212.

ในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประทับ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน และทรงได้รับทรงจากโทรเลขแล้วว่าเกิดจลาจลขึ้นในพระนคร พระองค์และพระบรมราชินี รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางที่ตามเสด็จทุกคนลงความเห็นว่าจะให้ใช้กำลังปราบปรามโดยเด็ดขาด เพราะเป็นการกระทำที่เป็นกบฏ แต่มีเพียงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เดียว ที่ทรงมีความเห็นว่าจะเป็นการเสียเลือดเสียเนื้อระหว่างคนไทยด้วยกันเอง¹² และพระองค์ทรงทราบว่า ถ้าพระองค์สั่งให้ต่อต้านก็จะเกิดการรุนแรงได้ และจะเป็นการสู้รบเพื่อแย่งอำนาจกันไปอีกนาน เหมือนการปฏิวัติในประเทศต่าง ๆ ที่เคยมีมาแล้ว

เมื่อนาวาตรีหลวงศุภชลาศัยพร้อมด้วยเรือหลวงสุโขทัยไปถึงหัวหินเพื่อเชิญเสด็จนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงยอมรับข้อเสนอของคณะราษฎร ในการที่จะดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ¹³ ดังที่พระองค์ได้ให้เหตุผลในพระราชหัตถเลขาตอบผู้รักษาพระนครว่า

"... คณะทหารมีความปรารถนาจะเชิญให้ข้าพเจ้ากลับพระนครเป็นกษัตริย์อยู่ใต้พระธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ข้าพเจ้าเห็นแก่ความเรียบร้อยของอาณาประชาราษฎร์ ไม่อยากให้เสียเลือดเนื้อ กับทั้งเพื่อจัดการโดยละม่อม ละไม ไม่ให้ขึ้นชื่อว่าจลาจลเสียหายแก่บ้านเมือง และความจริงข้าพเจ้าคิดอยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลงทำนองนี้ คือ มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองตามพระธรรมนูญจึงยอมรับที่จะช่วยเป็นตัวเชิด เพื่อให้กุมโครงการตั้งรัฐบาลให้เป็นรูป

¹² เสลา เรชะรุจิ. ล.ต. หน้า 49.

¹³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ฉบับที่ 6 ให้กระทรวงการต่างประเทศแจ้งข่าวเรื่องเปลี่ยนแปลงการปกครอง. ส.ร.0201.16 มิถุนายน 2475.

ตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งพระธรรมนูญโดยสะดวก เพราะว่าถ้า
ข้าพเจ้าจะไม่ยอมรับเป็นตัวเชิด นานาประเทศคงจะไม่ยอม
รับรัฐบาลใหม่นี้ ซึ่งจะเป็นความลำบากมากยิ่งขึ้นหลาย
ประการ..."¹⁴

ในกรณีที่พระองค์กล่าวว่า หากพระองค์ไม่ยอมรับตามข้อเสนอของคณะ
ราษฎรแล้วนานาประเทศจะไม่ยอมรับในรัฐบาลใหม่ของคณะราษฎรนั้น เป็นไป
ไม่ได้ เพราะคณะราษฎรมีวิธีการที่จะทำให้มหาอำนาจยอมรับรองรัฐบาลคณะ
ราษฎรใน พ.ศ. 2475 ได้¹⁵

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยอมรับเป็นกษัตริย์อยู่
ใต้รัฐธรรมนูญพระองค์ก็ไม่ยอมเสด็จกลับพร้อมกับเรือหลวงสุโขทัยที่นาวาตรีหลวง
ศุภชลาศัย เชิญเสด็จ เพราะเหมือนกับว่า พระองค์ถูกจับไป แต่พระองค์เลือก
เสด็จกลับพระนครโดยขบวนรถไฟพิเศษ¹⁶ ในวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2475
เวลา 19.45 นาฬิกา เสด็จลงที่สถานีรถไฟจิตรลดา ในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.
2475 เวลา 03.37 นาฬิกา แล้วเสด็จตรงไปประทับที่วังสุโขทัย ซึ่งเคยเป็นที่
ประทับก่อนเสวยราชสมบัติ เมื่อเวลา 11.00 นาฬิกา พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ
ให้คณะราษฎรเข้าเฝ้า โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ ได้นำพระราชบัญญัติธรรมนูญการ
ปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวเข้าถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยเลขทันที แต่
สำหรับพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช
2475 นั้นพระองค์ขอเวลาพิจารณาก่อน¹⁷

¹⁴ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. ปฏิวัติ 2475. หน้า 123-124.
(อ้างอิงจากนิมาน แจ่มจำรัส ราชวลี หน้า 794.)

¹⁵ พระองค์เจ้ารววงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์. เจ้าชีวิต.
หน้า 695.

¹⁶ ด. หน้า 693.

¹⁷ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. ล.ต. หน้า 14.

การจัดร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2475

ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย และประเทศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว หรือ เรียกชื่อเต็ม ๆ ว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ซึ่งมีบทบัญญัติทั้งหมด 39 มาตรา แบ่งออกเป็นหมวด ๆ ได้ 5 หมวด คือ¹⁸

1. หมวดที่ 1 ชื่อความทั่วไป ได้ระบุไว้ว่า "อำนาจสูงสุดของประเทศนั้น เป็นของราษฎรทั้งหลาย" (มาตรา 1) ซึ่งข้อความนี้เป็นหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีราษฎรผู้เป็นเจ้าของประเทศ เป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดนี้ อำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยไม่ใช่เป็นของพระมหากษัตริย์ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกต่อไป

ส่วนในเรื่องการใช้อำนาจสูงสุดนั้นได้ระบุให้มีบุคคลและคณะบุคคลที่จะเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดแทนราษฎร คือ

- 1.1 กษัตริย์
- 1.2 สภาผู้แทนราษฎร
- 1.3 คณะกรรมการราษฎร
- 1.4 ศาล

ดังจะเห็นได้ว่า กษัตริย์เป็นเพียงบุคคล 1 ใน 4 ประเภทที่จะใช้อำนาจสูงสุดนี้ได้ กษัตริย์ไม่ใช่เจ้าของอำนาจสูงสุดที่จะทรงใช้อำนาจสิทธิขาดเองได้ หรือใช้อำนาจผ่านบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ได้ อำนาจสูงสุดยังคงเป็นของราษฎร ซึ่งราษฎรได้มอบหมายให้ผู้อื่นเป็นผู้ใช้อำนาจแทนตนอีกต่อหนึ่ง เป็นข้อความที่เน้นให้เห็นความสำคัญที่ว่า "อำนาจสูงสุดเป็นของราษฎร"

¹⁸ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูตร. เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ.2471-2477. หน้า 213-220.

2. หมวดที่ 2 "กษัตริย์" รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ได้ระบุไว้ว่า "กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ" พระราชอำนาจของกษัตริย์จะถูกจำกัดลงตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ นอกจากกษัตริย์จะเป็นผู้ประกาศใช้กฎหมายแล้ว กษัตริย์จะไม่มีอำนาจในทางนิติบัญญัติเลย¹⁹ การปฏิบัติพระราชภารกิจใด ๆ ของกษัตริย์จะต้องมีกรรมการราษฎรผู้ใดคนหนึ่งลงนามด้วย โดยได้รับความยินยอมของคณะกรรมการราษฎรจึงจะใช้ได้ มิฉะนั้นถือเป็นโมฆะ

ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวได้ระบุว่า "...การสืบมรดกให้เป็นไปตามกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร" (มาตรา 4) กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ไม่สามารถที่จะแต่งตั้งผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามพระราชประสงค์ได้โดยลำพังต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรด้วย พระมหากษัตริย์ไม่มีอำนาจที่แท้จริง ทรงดำรงอยู่ในฐานะทำเป็นประมุขของประเทศ และเป็นสัญลักษณ์ของการปกครองอันมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเท่านั้น อำนาจการบริหารประเทศเป็นของราษฎรโดยอาศัยตัวแทนที่ราษฎรเลือกขึ้นเป็นผู้ดำเนินการ

อย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์ ยังคงดำรงพระราชตำแหน่งสำคัญ ๆ เช่น ทรงเป็นจอมทัพและเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ทรงมีพระราชอำนาจในการตราพระราชบัญญัติ ประกาศกฎอัยการศึกประกาศสงคราม ทำสัญญาสงบศึก ทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศ และทรงมีอำนาจในการเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรและเลื่อนการประชุมสภา²⁰

3. หมวดที่ 3 "สภาผู้แทนราษฎร" ตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว นอกจากสภาผู้แทนราษฎรจะมีอำนาจในการออกพระราชบัญญัติแล้วยังมีอำนาจควบคุมดูแลกิจการของประเทศ และมีอำนาจในการถอดถอน กรรมการราษฎร

¹⁹ หลวงจักรปราณีศรีสุทธี. คำอธิบายธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยาม. หน้า 25.

²⁰ สุรีย์ พงษ์จันทร์. ประวัติศาสตร์สมัยใหม่. หน้า 224.

ซึ่งจะเห็นได้ว่าสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจมากกว่าสภาในระบอบการปกครอง ประชาธิปไตยโดยทั่วไป และตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ สภาผู้แทนราษฎร ยังทำหน้าที่เป็นฝ่ายตุลาการวินิจฉัยคดีอาญา ซึ่งพระมหากษัตริย์เป็นผู้ต้องหา โดยที่ ศาลยุติธรรมธรรมดาไม่มีสิทธิที่จะรับฟ้องและวินิจฉัยได้เลย²¹ ดังนั้น สภาผู้แทน- ราษฎรจึงมีอำนาจทั้งในทางนิติบัญญัติ ทางธุรกิจและทางตุลาการ

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ยังได้กำหนดขั้นตอนของสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรไว้เป็น 3 สมัย คือ

สมัยที่ 1 นับแต่เริ่มใช้รัฐธรรมนูญนี้เป็นต้นไป จนถึงเวลาที่สมาชิกใน สมัยที่ 2 จะเข้ารับตำแหน่งในช่วงนี้ให้คณะราษฎร ซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่าย ทหารเป็นผู้ใช้อำนาจแทนจัดตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้นเป็นจำนวน 70 นายเป็น สมาชิกในสภา

สมัยที่ 2 ภายในเวลา 6 เดือน หรือจนกว่าจะจัดประเทศเป็นปกติ เรียบร้อยสมาชิกสภาจะต้องเป็นบุคคล 2 ประเภท ทำกิจกรรมร่วมกันคือ

ประเภทที่ 1 ผู้แทนราษฎรซึ่งเลือกจากจังหวัดละ 1 คน ถ้าจังหวัด ใดมีสมาชิกเกินกว่า 100,000 คน ให้จังหวัดนั้นเลือก ผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก 1 นาย ทุก ๆ 100,000 นั้นเศษของ 100,000 ถ้าเกินกว่าครึ่งให้นับเพิ่มขึ้นอีก 1

ประเภทที่ 2 ผู้เป็นสมาชิกอยู่แล้วในสมัยที่ 1 มีจำนวนสมาชิกเท่ากับ สมาชิกประเภทที่ 1 ถ้าจำนวนเกินให้เลือกกันเองว่า ผู้ใดจะคงเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้ผู้ที่มิได้ อยู่เลือกบุคคลใด ๆ เข้าแทนจนครบ

สมัยที่ 3 เมื่อจำนวนราษฎรทั่วประเทศได้สอบไล่วิชาประถมศึกษา ได้เป็นจำนวนเกินกว่าครึ่ง และอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

²¹ เดือน บุญนาค และไพโรจน์ ชัยนาม. คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญ. หน้า 23.

สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นอันไม่มีอีกต่อไป²²

เหตุที่ต้องทำเป็นขั้นตอนเช่นนี้เพราะ ประชาชนยังไม่พร้อมกับการปกครองแบบประชาธิปไตย จะจัดให้มีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรในทันทีได้ จึงจำเป็นต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง เพื่อเตรียมประชาชนให้พร้อม และเข้าใจต่อการปกครองแบบใหม่นี้ จะเห็นได้ว่าข้ออ้างในเรื่องความไม่พร้อมของประชาชนนี้เอง ทำให้คณะราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจการปกครองต่อไป อย่างน้อย 10 ปี หรือนานกว่านั้น

ดังนั้น ในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้น เอกพระยานพลพลยุทธเสนา ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารในขณะนั้น ได้ลงนามแต่งตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวชั้น 70 นายล้วนแต่เป็นบุคคลผู้ทรงคุณความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ ทั้งสิ้นโดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้รับเลือกเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรคนแรก และได้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ที่ประชุมได้เลือกพระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) เป็นประธานคณะราษฎร และคณะรวมอีก 14 นาย ทำหน้าที่ บริหารราชการแผ่นดิน²³

4. หมวดที่ 4 คณะกรรมการราษฎร รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการราษฎรมาก กล่าวคือ นอกจากคณะกรรมการราษฎรจะทำหน้าที่ทางด้านบริหารแล้ว ยังมีอำนาจในการออกกฎหมายเมื่อมีเหตุการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้นได้ (มาตรา 29) ซึ่งทำให้คณะกรรมการราษฎรในทางนิติบัญญัติด้วย

ส่วนในเรื่องการจัดตั้งคณะกรรมการราษฎร รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ได้กำหนดให้ "คณะกรรมการราษฎร อันประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการ

²² สยามจดหมายเหตุ. บันทึกประวัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475-2519. หน้า 3-4.

²³ เสลา เรขะรุจิ. ล.ต. หน้า 64.

ราษฎร 1 นาย และกรรมการราษฎร 14 นาย รวมเป็น 15 นาย (มาตรา 32) โดยให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร 1 นาย เป็นประธานกรรมการราษฎร และให้ประธานคณะกรรมการราษฎรนี้เลือกสมาชิกในสภาอีก 14 นาย เพื่อเป็นกรรมการ

นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญชั่วคราวยังได้ระบุให้การแต่งตั้งถอดถอน ตำแหน่งเสนาบดีการให้สัตยาบันสัญญาทางพระราชไมตรี และการประกาศสงคราม เป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่ต้องได้รับคำแนะนำจากคณะกรรมการราษฎร (มาตรา 35-37)

5. หมวดที่ 5 ศาล รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวได้ระบุเพียงมาตราเดียว คือ "มาตรา 39 การระงับข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานั้น" โดยศาลมีหน้าที่ใช้อำนาจตุลาการในการตัดสินคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย การตัดสินนี้กระทำภายใต้พระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ การที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติถึงศาลในเพียงมาตราเดียว อาจเนื่องมาจากการร่างรัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างเร่งรีบ ทำให้ผู้ร่างไม่มีเวลาพอที่จะร่างข้อความอย่างละเอียด และอาจเป็นการยอมรับว่า กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ในเวลานั้นไม่มีข้อบกพร่องแต่ประการใด อีกทั้งการแก้ไขในเรื่องศาลนี้ อาจจะมีผลกระทบต่อสิทธิของชาวต่างประเทศในประเทศไทย ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงเรื่องศาลนี้จึงต้องดำเนินไปอย่างรอบคอบ²⁴

จากบทบัญญัติทั้ง 5 หมวด จะเห็นได้ว่า ผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ได้วางหลักเกณฑ์การปกครองให้เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญที่ว่าอำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของราษฎร และได้กำหนดให้มีบุคคลคณะต่าง ๆ เป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎร โดยให้พระมหากษัตริย์ซึ่งดำรงอยู่ในฐานะประมุขของประเทศเป็นผู้ใช้อำนาจส่วนหนึ่ง สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติแทนราษฎร คณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร และศาล

²⁴ หลวงจักรปราณีศรีวิสุทธิ. ล.ด. หน้า 73.

เป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้มีลักษณะคล้ายกับการปกครองแบบของจีนและโซเวียต กล่าวคือ การกำหนดให้มีสภาเป็น 3 สมัยอย่างของจีน และการกำหนดการเลือกตั้งเป็นขั้นตอนคล้ายกับของโซเวียต รวมทั้งการให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจในการควบคุมฝ่ายบริหารมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องการให้คณะราษฎร ซึ่งมีสมาชิกอยู่ในรัฐสภาสมัยแรกเกือบทั้งหมดแต่มีขุนนางเก่าร่วมอยู่ในคณะรัฐบาลใหม่ด้วยหลายคนก็เป็นได้

การพระราชทานรัฐธรรมนูญ ฉบับถาวร วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475

ภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวแล้ว คณะราษฎรได้ให้เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ แลกการณเกี่ยวกับเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการปกครองไปยังสถานทูตไทย ณ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เพื่อให้ทราบว่า ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเป็นระบอบที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย (Constitutional Monarchy) และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินแล้ว²⁵ ซึ่งก็ได้รับการแสดงความยินดีทั้งต่างประเทศและในประเทศ

หลังจากนั้นสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวน 9 นาย เพื่อทำหน้าที่เตรียมร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น สมาชิกทั้ง 9 ท่านมีรายชื่อดังนี้

1. พระยามโนปกรณนิติธาดา
2. พระยาเทพวิฑูรย์
3. พระยามานวราชเสวี
4. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์

²⁵ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 7 ส.ร. 0201. 16
 แผ่นที่ 6 ให้กระทรวงการต่างประเทศแจ้งข่าวเรื่องเปลี่ยนแปลงการปกครอง.
 ลงเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2475.

5. พระยาปริตานฤเบศร์
6. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม
7. พันตรีหลวงสินชาติโยธารักษ์
8. พระยาศรีวิสารวาจา
9. พลเรือโทพระยาราชวังสัน²⁶

การร่างรัฐธรรมนูญฉบับการใช้เวลาต่อมาอีกประมาณ 5 เดือน ในที่สุด คณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ทูลเกล้าถวายรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้นถวาย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทรง ประกอบพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม และลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เรียกว่า รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475

ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้บัญญัติไว้ว่า อำนาจอิสระของประเทศไทยของราษฎร กษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยคำแนะนำ และความยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทางใช้อำนาจตุลาการทางศาล สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท คือ สมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่ ผู้แทนราษฎร เลือกตั้งตามเงื่อนไขในบทบัญญัติ มาตรา 16, 17 และสมาชิกประเภทที่ 2 ได้แก่ ผู้ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจอธิปไตยกับอำนาจบริหาร คือ พระราชบัญญัติทั้งหลายจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ ต้องได้รับคำแนะนำและคำยินยอมจาก สภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน ในที่ประชุมสภา สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีได้ในข้อความใด ๆ อันเกี่ยวกับการงาน

²⁶ ลีรี เปรมจิตต์. รัฐธรรมนูญไทย ฉบับแรก พ.ศ. 2475-ฉบับปัจจุบัน.

ในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีมีสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่าข้อความนั้น ๆ ยังไม่ควรเปิดเผย เนื่องจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยหรือประโยชน์ของแผ่นดิน

สำหรับหลักการที่เกี่ยวกับรัฐมนตรี พระมหากษัตริย์ทรงตั้งคณะรัฐมนตรี คณะหนึ่งประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อย 14 คน อย่างมาก 20 คน ในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ไม่มีบทบัญญัติที่ให้พระราชอำนาจในการถอดถอนนายกรัฐมนตรี ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงในกรณี ตาย ลาออก ถึงวาระ หรือยุบสภา ซาดคุณสมบัติตามมาตรา 21 และสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจ

อำนาจฝ่ายบริหารในกิจการต่าง ๆ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม ทำหนังสือสัญญาสันติภาพสงบศึก และหนังสือสัญญาอื่น ๆ กับต่างประเทศ การประกาศสงครามนั้นจะทรงทำต่อเมื่อไม่ขัดกับบทบัญญัติแห่งกติกาสันนิบาตชาติอีกด้วย

การยับยั้งร่างพระราชบัญญัติ ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติ พระองค์จะพระราชทานคืนมายังสภาภายในเวลา 1 เดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรี นำขึ้นทูลเกล้าฯถวาย หรือมิได้พระราชทานคืนมายังสภาภายใน 1 เดือน สภาจะต้องปรึกษาในที่ประชุมและออกเสียงลงคะแนนลับโดยวิธีเรียกชื่อ ถ้าสภาลงมติตามเดิมคือให้นำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯถวายอีกครั้งหนึ่ง และถ้าพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธย พระราชทานคืนมาภายใน 15 วัน ให้ประกาศพระราชบัญญัติใช้เป็นกฎหมายได้²⁷

ดังนั้น ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 คณะกรรมการราษฎรได้กราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่ง เพื่อให้เป็นไปตามวิถีแห่งรัฐธรรมนูญกำหนด และในวันเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรีชุดแรกของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย

²⁷ สยามจดหมายเหตุ. ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย.

1. พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดมบัติ
2. นายพลเรือโทพระยาราชวังสัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. พระยาศรีวิสารวาจา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ
4. เจ้าพระยawangศานุนันท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและพาณิชย์การ
5. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
6. พระยาจำแลนบดีศรีบริบาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
7. พระยาเทพวิทูรย์พหลศุตาบดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม²⁸

เมื่อพิจารณาเปรียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามกับรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวแล้ว จะเห็นว่ามีทั้งลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกัน กล่าวคือ ลักษณะที่เหมือนกัน คือ การมีสภาผู้แทนราษฎร โดยมีสมาชิกสภา 2 ประเภท ได้แก่ สมาชิกประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้งของราษฎร หรือการเลือกตั้งทางอ้อม และสมาชิกประเภทที่ 2 มาจากการเลือกตั้งส่วนความแตกต่างของรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับคือ รัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้อำนาจพระมหากษัตริย์มากขึ้น เช่น พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจที่จะยับยั้งสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาขึ้นใหม่ ในขณะที่รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวกำหนดให้พระมหากษัตริย์อยู่ในฐานะที่เป็นประมุข และเป็นสัญลักษณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเท่านั้น พระมหากษัตริย์ไม่มีพระราชอำนาจอย่างแท้จริง

²⁸ สุริย์ พงษ์จันทร์. ล.ต. . หน้า 227.

ความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎร และรัฐบาลในกรณีเค้าโครงเศรษฐกิจของ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

ความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรและรัฐบาลเริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่การประชุมสภาเพื่อเลือกบุคคลขึ้นดำรงตำแหน่ง "ประธานคณะกรรมการราษฎร" โดยพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาได้เสนอชื่อ พลเอกพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช แต่ปรากฏว่าได้รับการคัดค้านในที่ประชุมเพราะ พระองค์เจ้าบวรเดชทรงเป็นเจ้า²⁹ ถ้าเลือกขึ้นเป็นประธานคณะกรรมการราษฎรแล้วคณะราษฎรก็กลัวว่าจะถูกลงโทษ เนื่องจากได้ประณาม "เจ้า" ไว้มาก ในคราวก่อนการปฏิวัติ 2475 ข้อเสนอของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาจึงตกไป

เมื่อการเสนอของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาไม่มีผู้ใดเห็นด้วย หลวงประดิษฐ์มนูธรรมจึงได้เสนอชื่อพระยามโนปกรณนิติธาดา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองของคณะราษฎรเพราะเห็นว่า พระยามโนปกรณนิติธาดา จะเป็น ผู้ประสานความขัดแย้งระหว่าง "เจ้า" กับ "คณะราษฎร" ให้คงเดิม กล่าวคือ พระยามโนปกรณนิติธาดาไม่ได้ร่วมอยู่ในคณะราษฎร เป็นผู้เลื่อมใสการปกครองแบบประชาธิปไตย และเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับการยกย่องนับถือโดยทั่วไป การเสนอครั้งนี้ไม่มีผู้ใดคัดค้าน พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้รับเลือกให้เป็น ประธานคณะกรรมการราษฎร

ต่อมา คณะราษฎรได้พยายามที่จะเข้าควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล พระยามโนปกรณนิติธาดาแต่ปรากฏว่า พระยามโนปกรณนิติธาดา รู้เท่าทันคณะราษฎรจึงไม่ยอมร่วมมือด้วย ยิ่งไปกว่านั้นกลับดำเนินการเป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายคณะราษฎรในทุก ๆ ทาง ความขัดแย้งได้รุนแรงมากขึ้น ในกรณีเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งร่างโดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรม กล่าวคือ หลังจากรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา บริหารประเทศมาได้สักระยะหนึ่ง รัฐบาลจึง

²⁹ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง). เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย. หน้า 102 - 103.

มอบหมายให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นผู้ร่างโครงการเศรษฐกิจ และเมื่อหลวงประดิษฐ์มนูธรรมร่างเสร็จได้จัดพิมพ์เป็นเล่มเรียก "สมุดปกเหลือง" และได้แจกจ่ายให้คณะราษฎรพิจารณา สำระสำคัญของเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. ส่วนที่เกี่ยวกับประชาชน ให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะรับราชการได้ โดยได้รับเงินเดือนจากรัฐบาล หรือสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติซึ่งจะได้กำหนดไว้ต่อไป บุคคลผู้มีอายุตั้งแต่ 18 ปี จนถึง 55 ปี ให้รับราชการตามประเภทของงาน โดยจัดงานให้ทำตามกำลังความสามารถ วุฒิ เพศ และอายุ ส่วนบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 11 ปี ถึง 18 ปี และบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ตามปกติไม่ต้องทำงานอันใด เว้นแต่เมื่อเหตุฉุกเฉิน เมื่อขาดแรงงานในการที่จะป้องกันอันตรายในทางเศรษฐกิจ บุคคลเหล่านี้จะถูกเกณฑ์เข้ามาทำงานตามกำลังความสามารถ

2. ส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิวัติอุตสาหกรรม หลวงประดิษฐ์มนูธรรมมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งส่งเสริมการกลสิกรรมเป็นหลัก แผนการส่งเสริมการกลสิกรรมคือ การนำเอาปัจจัยสำคัญในการผลิต 3 ประการคือ ที่ดิน ทุน และแรงงานมาใช้ให้ได้ผลอย่างเต็มที่³⁰

2.1 ที่ดิน หลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้เสนอให้รัฐบาลซื้อที่ดินส่วนใหญ่สำหรับการกลสิกรรมจากเอกชนเจ้าของที่ดิน โดยรัฐบาลจะไม่จ่ายเงินให้แก่เจ้าของที่ดินแต่จะให้พันธบัตรของรัฐบาลแทน ถ้าแผนการนี้รัฐบาลทำสำเร็จ ชาวนา ชาวสวน หรือ กลสิกร เจ้าของที่ดิน จะไม่ต้องเป็น ชาวนา ชาวสวน แต่จะกลายเป็นผู้รับเงินเดือนแทน โดยเงินเดือนที่ได้รับจะไม่เป็นธนบัตร แต่จะเป็นคูปองหรือพันธบัตร ซึ่งกลสิกรสามารถนำไปซื้อของในร้านของรัฐบาลได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ราคาของสินค้าถูกลงเป็นของรัฐบาลผลิตทั้งหมดจะเป็นรัฐ

³⁰ สุรีย์ พงษ์จันทร์. ล.ด. . หน้า 229.

2.2 แร้งงาน หลวงประดิษฐ์มนูธรรมต้องการให้มีการใช้ แร้งงานอย่างเต็มที่ แต่ราษฎรส่วนใหญ่ปล่อยเวลาหลังการเพาะปลูกให้หมดไป โดยเปล่าประโยชน์ รัฐบาลจึงควรพิจารณาแนวแร้งงานที่สูญเปล่าไปนี้มาใช้ได้ ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ โดยการจ้ดหางานให้ราษฎรทำ สำหรับแร้งงาน ที่ใช้ในด้ำนกลักรรรมนี้ ควรพยายามจัดหาเครื่องจักรมาช่วยผ่อนแรงของมนุษย์ เพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นในเวลาที่ใช้้น้อยลง และเพื่อนำแร้งงานมนุษย์ที่เหลือนั้น ไปใช้ในด้ำนอื่น ๆ ต่อไป นอกจากนั้นหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ได้กล่าวว่าไม่มีบุคคล จ้าพวกหนึ่งซึ่งดำรงชีวิตอยู่เหมือนเป็นกาฝากของสังคม คือ ไม่ได้ทำงานใด ๆ แต่อาศัยบุคคลอื่นดำรงชีพ สมควรบังคับให้คนประเภทนี้ ทำงานเพื่อให้เกิด ประโยชน์ต่อบ้านเมืองด้วย

2.3 ทุน หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เห็นว่า รัฐบาลต้องมีทุน 2 ประเภท เพื่อนำมาใช้ประกอบธุรกิจ คือ

- ทุนซึ่งมีไว้สำหรับซื้อเครื่องจักร และวัตถุอื่น ๆ ที่ประเทศ ไทยยังผลิตเองไม่ได้
- ทุนสำหรับจ่ายเป็นค่าแร้งงาน รัฐบาลมีหน้าที่ต้องจัดหา เงินทุนนี้ไว้ ซึ่งทำได้ 4 วิธีคือ

1. เก็บภาษีทางอ้อม ได้แก่ ภาษีศุลกากร ภาษีสรรพมิต
2. ออกสลากกินแบ่ง
3. กู้เงินทั้งภายในและภายนอกประเทศ
4. หาเครดิต รัฐบาลอาจตกลงกับบริษัทต่างประเทศ ให้เข้ามาลงทุน ตั้งโรงงานในประเทศไทย และ ให้ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้กับรัฐบาล³¹

³¹ สุรีย์ พงษ์จันทร์. ล.ด. หน้า 229-230.

จากการเสนอเค้าโครง เศรษฐกิจนี้เอง เป็นต้นเหตุของความแตกแยก
ระหว่างรัฐบาลกับคณะราษฎร คือ พระยามโนปกรณนิติธาดา และพรรคพวกได้
คัดลอกส่วนที่ตนเห็นด้วยในเค้าโครงเศรษฐกิจที่หลวงประดิษฐมนูธรรมร่างขึ้นนั้น
นำขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าเป็นร่างของ
พวกตน³² และก็ได้นำเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมว่า
"ไม่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย และเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์"³³ และยังได้แจ้งให้
หลวงประดิษฐมนูธรรม ทราบด้วยว่า "พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไม่ทรงเห็นชอบด้วย"³⁴ ซึ่งหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่เชื่อ จึงขอให้เรียกประชุม
กึ่งราชการ เพื่อจะได้ชี้แจงให้ที่ประชุมทราบและจากการประชุมครั้งนี้ ทำให้เกิด
การแตกแยกความคิดออกเป็นสองฝ่ายคือ กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงเศรษฐกิจ
ได้แก่ พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาทรงสุรเดช พระยาศรีวิสารวาจาอีก
กลุ่มหนึ่ง เป็นกลุ่มที่เห็นด้วย ซึ่งเป็นข้าราชการทหารชั้นผู้น้อยและพลเรือน

ในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2475 พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้จัด
ให้มีการประชุมอีกครั้ง เพื่อเป็นการประนีประนอมแก่ทั้งสองฝ่ายในการประชุม
ได้เกิดการโต้แย้งอย่างรุนแรงระหว่างพระยามโนปกรณนิติธาดา และหลวง-
ประดิษฐมนูธรรม เมื่อเหตุการณ์ในที่ประชุมตึงเครียดจนไม่สามารถจะตกลงกันได้
พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาจึงปิดการประชุม และในอีก 3 วันต่อมาได้มีการ
ประชุมอีกครั้งหนึ่ง แต่เหตุการณ์กลับเลวร้ายยิ่งกว่าเดิมเมื่อ พระยามโนปกรณ-
นิติธาดา ได้นำเอาบันทึกพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-
เจ้าอยู่หัวให้หลวงประดิษฐมนูธรรมอ่าน ซึ่งข้อความในตอนท้ายของบันทึกตอนหนึ่ง
ความว่า

³² นายสุจินดา (นามแฝง). พระปกเกล้าฯ กษัตริย์นักประชาธิปไตย.
อ้างแล้ว, หน้า 319.

³³⁻³⁴ ด.

"...ถ้าจะประกาศเอาอย่างโครงการของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม
แล้วก็ขอย่าได้ประกาศในนามของพระองค์..."³⁵

ซึ่งจากบันทึกฉบับนี้ทำให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรมลาออกจากรัฐธรรมนูญ
ลาออกจากรัฐมนตรี แต่พันเอกพระยาพลพลยุทธเสนา ซึ่งเคารพและชอบพอกับ
หลวงประดิษฐ์มนูธรรมมาก ได้ปราศรัยต่อที่ประชุมความตอนหนึ่งว่า

"...เวลานี้เป็นเวลาอันคับขันระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อ อย่าเพิ่ง
ลาออกจากรัฐมนตรีเลย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องประเทศไม่ได้เกี่ยวกับ
ตัวบุคคล ถึงไม่เห็นกับคณะรัฐมนตรี ก็ขอให้เห็นแก่ผู้ซึ่งเคยร่วมเป็น
ร่วมตายฝากชีวิตไว้ซึ่งกันและกันเถิด ถ้าคนหนึ่งคนใดในพวกเรา
ลาออกหรือแตกแยกกันจะทำให้ประชาชนขวัญเสีย และคิดไปในทาง
ต่าง ๆ..."³⁶

เมื่อจบการอภิปรายกันอย่างยืดยาวทางกลางบรรยากาศอันตึงเครียด
แล้วที่ประชุมได้ลงมติออกเสียง ซึ่งผลปรากฏว่า ผู้ที่เห็นด้วยกับพระยามโนปกรณ-
นิติธาดา มี 11 เสียง ผู้ที่เห็นด้วยกับหลวงประดิษฐ์มนูธรรมมี 3 เสียง และผู้ไม่
ออกเสียงอีก 5 คน³⁷ เป็นอันว่าเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม
ถูกระงับโดยสิ้นเชิง

หลังจากนั้นพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้พยายามดำเนินการทุกวิถีทาง
ที่จะวิตรอนอำนาจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมและคณะราษฎรลง เช่น ในกรณีที่
พระยามโนปกรณนิติธาดา ออกคำสั่งห้ามข้าราชการ ทหาร พลเรือน เป็นสมาชิก
สมาคมการเมือง ผู้ที่เป็นสมาชิกอยู่แล้วให้ลาออกเสียภายใน 7 วัน ส่วนสมาคม
คณะราษฎรนั้น ต่อไปให้เปลี่ยนวัตถุประสงค์ใหม่ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง
ข้าราชการที่เป็นสมาชิก เจ้าหน้าที่ที่อยู่ในสมาคมนี้ก็ให้คงเป็นไปพลางก่อน

³⁵ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี.
วันที่ 28 มีนาคม 2475.

³⁶⁻³⁷ ด.

จนกว่าสมาคมคณะราษฎรจะ ได้จัดหาบุคคลที่ไม่เป็นข้าราชการประจำเข้าเป็น
ผู้จัดการสมาคมสาขาเมื่อเสร็จแล้ว จึงค่อยลาออก^{๓๘}

ต่อมาในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2476
สมาชิกสภาต่างจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของพระยามโนปกรณนิติธาดาว่า
ต้องการทำลายล้างคณะราษฎรจึงต่างแสดงปฏิกริยาไม่พอใจต่อพระยามโนปกรณ-
นิติธาดา ส่วนพระยามโนปกรณนิติธาดาได้คาดการณ์ล่วงหน้าไว้แล้วว่า จะเกิด
เหตุการณ์ไม่ดีขึ้น ดังนั้น ในตอนเช้าก่อนการประชุมวันสุดท้าย พระยามโนปกรณ-
นิติธาดา ได้สั่งทหารหนึ่งกองร้อยพร้อมอาวุธเข้าทำการตรวจค้นสมาชิกทุกคน ผล
ปรากฏว่า ตรวจพบปืนได้จำนวนหนึ่ง และได้รับไว้ ทำให้สมาชิกไม่พอใจพระยา
มโนปกรณนิติธาดาและพรรคพวกมากยิ่งขึ้น ในการประชุมวันนั้นก็ได้อภิปรายด้วย
เรื่องการค้นอาวุธสมาชิกอย่างรุนแรง และมีสมาชิกบางท่านได้อภิปรายโจมตีการ
กระทำของรัฐบาลในครั้งนั้นว่าเป็นการไม่ให้เกียรติแก่สมาชิกและเป็นเผด็จการ
ทำให้ที่ประชุมเกิดความออลเวง พระยามโนปกรณนิติธาดา จึงได้เสนอให้ที่ประชุม
ปิดสภา แต่ได้รับการคัดค้านอย่างแข็งขัน จากพันตรีหลวงพิบูลสงคราม โดยอ้าง
ว่าเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ แต่เสียงคัดค้านนี้ต้องพ่ายแพ้ต่อเสียงข้างมาก และ
ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงกราบบังคมทูล
แนะนำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ออกพระราชกฤษฎีกาปิด
สภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว

การปิดสภา และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราของรัฐบาลพระยา
มโนปกรณนิติธาดา ถือเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพียงเพื่อขัดขวางเค้าโครง
เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม และกำจัดหลวงประดิษฐ์มนูธรรมด้วย
นอกจากนั้น พระยามโนปกรณนิติธาดาได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์

^{๓๘} กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี.
วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

พุทธศักราช 2476³⁹ เพื่อเป็นการบีบบังคับให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางออกนอกประเทศ และมีให้เกิดความยุ่งยากแก่รัฐบาลมากยิ่งขึ้น ในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2476 หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เดินทางไปยังประเทศฝรั่งเศส

การยึดอำนาจของพระยาพลพลพยุหเสนา

เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้กำจัดหลวงประดิษฐมนูธรรมออกนอกประเทศไปแล้วจึงเริ่มแผนการขั้นต่อไป คือ หาทางกำจัดสมาคมคณะราษฎร ด้วยการออกคำสั่งห้ามข้าราชการ พลเรือน ทหาร เข้าเป็นสมาชิกและที่เป็นอยู่ก็ให้ลาออกเสียภายใน 7 วัน ฉะนั้นบรรดาข้าราชการที่เป็นสมาชิกก็ลาออกกันมาก ทำให้บรรดาคณะราษฎรหลายคนไม่พอใจ โดยเฉพาะพันตรีหลวงพิบูลสงคราม และน.ต.หลวงศุภชลาศัย ดังนั้นทั้งสองคนจึงได้เข้าพบและปรึกษากับหัวหน้าผู้ก่อการปฏิวัติ 2475 คือ พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เพื่อหาทางแก้ไขปัญหานี้ พระยาพลพลพยุหเสนาจึงได้เรียกประชุมสี่ทหารเสือของคณะปฏิวัติ 2475 อันได้แก่ พันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ และพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ ได้ร่วมกันพิจารณาบทบาทและการกระทำของพระยามโนปกรณนิติธาดา และในที่สุดที่ประชุมได้ตกลงกันว่า จะลาออกจากตำแหน่งในการบริหารราชการแผ่นดิน ดังนั้นในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2476 ผู้นำการปฏิวัติ 2475 ทั้ง 4 คน ก็ขึ้นโบล่าออกไปยังพระยามโนปกรณนิติธาดา

ต่อมา พระยามโนปกรณนิติธาดาได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วน และที่ประชุมได้มีมติให้นำเรื่องขึ้นกราบทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัย หลังจากทีพระองค์ได้ทรงทราบถึง

³⁹ โปรดศึกษารายละเอียดใน ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 50, วันที่ 2 เมษายน พ.ศ.2476. หน้า 10-12.

มูลเหตุอันแท้จริงของการลาออกแล้ว จึงโปรดเกล้ามีพระราชานุญาตให้ลาออกได้ ตามความประสงค์ วันเดียวกัน ก็ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งรัฐมนตรีขึ้นรักษา การแทน คือ ให้นายพลตรีพระยาพิชัยสงคราม (แก้ว สร้อยธิน) และนายพันเอก พระศรีสิทธิสงคราม (ถีน ท้าราม) เป็นรัฐมนตรีแทนเสนาบดีที่ลาออกไป⁴⁰ รุ่งอรุณของวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 การดำเนินการปฏิวัติยึดอำนาจของ พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เริ่มขึ้นโดยกองกำลังทหารส่วนหนึ่งภายใต้การนำของ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม และน.ท. หลวงศุภชลาศัย ได้เข้ายึดวังปารุสกวันโดย ปราศจากการเสียเลือดเสียเนื้อ และบังคับให้พระยามโนปกรณนิติธาดา ลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเดินทางออกนอกประเทศไปพำนักอยู่ที่ปิ้ง

เมื่อยึดอำนาจได้แล้ว คณะปฏิวัติได้มีแถลงการณ์ให้ประชาชนทราบ มี สาระสำคัญดังนี้

"...รัฐบาลชุดพระยามโนปกรณนิติธาดา บริหารราชการไม่ถูกต้อง ตามรัฐธรรมนูญด้วย การปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญ บางมาตรา คณะทหารบก ทหารเรือ จึงจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจ เพื่อให้มีการเปิดสภาผู้แทนราษฎร ดำเนินการปกครองตาม รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย..."⁴¹

ในวันรุ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงมีพระบรม ราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เปิดสภาผู้แทนราษฎร และเรียกประชุมวิสามัญได้ ตามความประสงค์ รวมทั้งโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี แทนพระยามโนปกรณนิติธาดาที่ลาออกไป

⁴⁰ ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 50 วันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2475 . หน้า 380.

⁴¹ ประยูร ภมรมนตรี. ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. อ่างแล้ว. หน้า 242-243.

หลังจากเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ได้ไม่นาน พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศไทย เพื่อเข้าร่วมในคณะรัฐบาลของพระยาพลพลพยุหเสนา โดยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ในขณะที่เดียวกันรัฐสภาได้จัดให้มีการสอบสวนการกระทำของหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ โดยมีกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เป็นประธาน และผลการสอบสวนปรากฏว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ใช่คอมมิวนิสต์และยอมให้ร่วมรัฐบาลต่อไป

นอกจากนี้พระยาพลพลพยุหเสนายังได้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเข้าบริหารประเทศอีก 14 นาย แต่ไม่มีพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธร่วมอยู่ด้วย* การดำเนินงานของรัฐบาลชุดนี้ยังปกครองประเทศด้วยความเข้มงวด คล้ายคลึงกับพระยามโนปกรณนิติธาดา เช่น การควบคุมหนังสือพิมพ์ ซึ่งปรากฏในช่วงระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่พ.ศ. 2476-2477 รัฐบาลของพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้ออกคำสั่งปิดหนังสือพิมพ์ถึง 17 ครั้ง เห็นได้ชัดว่าอำนาจยังตกอยู่ที่กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งอยู่ แทนที่จะเป็นของประชาชนทั่วประเทศ ตามหลักประชาธิปไตย

กบฏบวรเดช

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้วอำนาจการปกครองภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้สิ้นสุดลง อำนาจเปลี่ยนไปขึ้นอยู่กับคณะบุคคลที่เรียกตัวเองว่า "คณะราษฎร" แต่อำนาจยังคง

* พระยาทรงสุรเดชและพระประศาสน์พิทยายุทธต้องเดินทางออกนอกประเทศไปยังประเทศศรีลังกา พระยาทรงสุรเดชจะได้กลับมาอีกครั้งในพ.ศ. 2479 แต่ในพ.ศ. 2481 เมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงครามได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง พระยาสุรเดชก็ต้องเดินทางออกนอกประเทศ แต่พระยาฤทธิอัคเนย์ ยังคงอยู่ในประเทศไทยต่อไป

ตกอยู่กับคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้เป็นของประชาชนแต่อย่างใด จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจขึ้นในหมู่ประชาชน ชำราชากร พลเรือน และทหาร ที่จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ จนใจที่สุดกลายเป็นขบวนการจลาจลที่นองเลือดในเหตุการณ์กบฏบวรเดชนี้มีสาเหตุแห่งความยุ่งยากมาตั้งแต่รัฐบาลชุดแรก มีผู้ได้อธิบายสาเหตุของกบฏบวรเดชไว้หลายทัศนะด้วยกัน บ้างก็ว่ามาจากความเคียดแค้นที่คณะราษฎรได้หมิ่นพระบรมเดชานุภาพราชวงศ์จักรีอย่างรุนแรง ดังปรากฏในแถลงการณ์ฉบับแรกของคณะปฏิวัติ บ้างก็ว่ารัฐบาลพยายามที่จะบีบบังคับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการยุบฝังองค์อาญาต่อพระองค์ บ้างก็ว่ามาจากความขัดแย้งส่วนตัวระหว่างพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา กับพระองค์เจ้าบวรเดชที่พระองค์ไม่ได้เข้าร่วมรัฐบาลตามที่พระองค์คาดหวังไว้ ฯลฯ จากข้อคิดเห็นเหล่านี้ อาจสรุปได้เป็นประเด็นสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก พระองค์เจ้าบวรเดช เกรงว่ารัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนา จะนำลัทธิคอมมิวนิสต์มาใช้ในการปกครองประเทศ อันเนื่องมาจากการเดินทางกลับสู่ประเทศไทยและการเข้าร่วมรัฐบาลของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ทางฝ่ายพระองค์เจ้าบวรเดชเห็นว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นบุคคลไม่ปลอดภัยต่อประเทศ⁴²

ประการที่สอง เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ทั้งนี้เพราะนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ชนชั้นเจ้าลูกแก้วเจ้าจอมเสียดสีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ได้ลงข่าววิพากษ์เกือบทุกวัน นอกจากนี้ยังอาศัยศาลยุติธรรมล่วงละเมิดและหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอีกด้วย⁴³ ดังในกรณีนายถวัลย์ดิถีเดช เลขานุการสมาคมกรรมกรรางใต้ เป็นโจทก์ยื่นฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่ต่อ

⁴² รอง ศยามานนท์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. หน้า 76.

⁴³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ. ลัทธิการเมือง. หน้า 94.

ศาลอาญา หว่าหมื่นประมาณในวันที่ 15 กันยายน พ.ศ.2476 ทั้งนี้เพราะ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวิจารณ์ไว้ในสมุดปกขาว ตอนหนึ่งว่า

"...เรื่องกรรมกรกลางที่ผู้เขียนอ้างว่าเป็นการแสดงข้อหนึ่งถึงความระส่ำระสายอันนั้น ข้าพเจ้าขอตอบได้ว่า การที่กรรมกร-กลางหยุดงานนั้น หาใช่เพราะความเดือนร้อนจริงจังอันใดไม่ ที่เกิดเป็นดังนั้นขึ้น เพื่อจะได้เปิดโอกาสให้ตัวสมาคมคนงาน และตนจะได้เป็นหัวหน้า ได้รับเงินเดือนกันสบาย ๆ เท่านั้น..."⁴⁴

และที่สำคัญก็คือ ศาลอาญาได้ประทับรับฟ้องไว้ด้วย อันเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างชัดแจ้ง จึงทำให้ประชาชนทั่วไปสงสัยว่าจะต้องมีคนสำคัญในวงการรัฐบาลสนับสนุนรู้เห็นเป็นใจ ดังที่หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ตีพิมพ์ว่า

"...ความเอิกเกริกอื้อฉาวอย่างสามัญที่ นายถวัติ ฤทธิเดช คิดขึ้นคราวนี้ ต้องมีมูลเหตุเนื่องมาแต่อะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งน่าจะค้นคว้าเพราะอย่างไรก็ดี นายถวัติ ฤทธิเดช และพรรคพวกคงไม่โง่งพอที่จะคิดว่าจะฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้คล่อง ๆ นอกจากนายถวัติ ฤทธิเดช แกล้งทำขึ้นเพื่อจะทำลายพระราชกิติคุณ..."⁴⁵

ประการที่สาม เกิดจากการบีบคั้นทางการเมืองในระบบรัฐสภาของบรรดานายทหาร และขุนนางรุ่นเก่าอันเนื่องมาจากการปิดสภาของพระยามโนปกรณนิติธาดาและคณะทหารรุ่นใหม่ได้ใช้กำลังเข้าทำการรัฐประหารบีบบังคับให้รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาลาออก อันเป็นวิธีการที่ขัดต่อหลักประชาธิปไตย แม้คณะรัฐประหารจะอ้างว่า คณะรัฐมนตรีชุดเก่าบริหารราชการแผ่นดินไม่ถูกต้อง จึงได้ทำการรัฐประหารเพื่อให้มีการเปิดสภาผู้แทนราษฎร

⁴⁴ เลื่อน ศราภยวาณิช. ฝันร้ายของข้าพเจ้า. หน้า 10.

⁴⁵ ตูรายละเอียดยใน บทนำของหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์.

ประการที่สี่ เกิดจากความต้องการให้มีการจัดระบอบการปกครอง ประเทศให้เป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตลอดไป ภายใต้รัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ แนวความคิดเช่นนี้เกิดขึ้น เนื่องจากการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แล้ว เป็นการต่อสู้ เพื่อช่วงชิงอำนาจกัน และด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่จะช่วยให้การปกครองถูกต้องตามวิถีทาง แห่งประชาธิปไตยที่แท้จริง

ประการที่ห้า เกิดจากความขัดแย้งระหว่างคณะทหารหัวเมืองกับคณะ ราษฎร ภายหลังจากปฏิวัติ 2475 กล่าวคือ ทหารหัวเมืองเห็นว่าคณะราษฎร ไม่ได้ให้ความสนใจแก่พวกตนและมองไม่เห็นความสำคัญของบรรดาทหารหัวเมือง ในกิจการที่สำคัญ ๆ เช่น คณะรัฐประหารได้สั่งปลดข้าราชการเก่า แล้วบรรจุ พรรคพวกของคณะราษฎรเข้ามาแทน ซึ่งนายทหารที่ถูกปลดหลายคนได้เข้า ร่วมทำการกบฏด้วย⁴⁶ ประกอบกับทหารหัวเมืองส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ของพระยา ทรงสุรเดช ซึ่งเป็นศัตรูทางการเมืองกับหลวงพิบูลสงคราม จึงพร้อมที่จะเข้าร่วม กับฝ่ายกบฏ

ประการที่หก เกิดจากความขัดแย้งส่วนตัวระหว่างพระองค์เจ้าบรมเดช และพันเอกพระยาตรีสิทธิสงครามกับผู้นำคณะราษฎร ด้วยเหตุที่พระองค์เจ้า บรมเดชได้ทรงปรารถนาที่จะให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และได้ทรง เรียกพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาไปหาหรือ แต่ตกลงกันไม่ได้ เพราะพระยา พหลพลพยุหเสนาไม่ไว้วางใจพระองค์เจ้าบรมเดชเนื่องจากเป็นเชื้อพระวงศ์⁴⁷ เป็น เหตุให้พระองค์เจ้าบรมเดชไม่พอใจคณะราษฎรตลอดมา ประกอบกับพระองค์ทรง ผิดหวังในทางส่วนตัว ที่ทรงคาดว่าจะได้รับตำแหน่งในทางการเมืองจาก คณะราษฎรด้วย⁴⁸ และเหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นการจุดชนวนแห่งการกบฏครั้งนี้ก็คือ

⁴⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ. ล.ด. หน้า 95.

⁴⁷ วิเทศกรณีย์. (นามแฝง) ล.ด. หน้า 379.

⁴⁸ ด.

พันโทหลวงพิบูลสงคราม และน.ท. หลวงศุภชลาศัย ได้มีหนังสืออันมีลักษณะข่มขู่ไปยัง พระองค์เจ้าบวรเดชตั้งความตอหนึ่งว่า

"...บัดนี้ปรากฏข่าวตามทางสืบสวนว่า ท่านได้มีการประชุมและ คิดอยู่เสมอ ในอันที่จะให้เกิดความไม่สงบแก่บ้านเมือง และทำให้ รัฐบาลเป็นกังวล ซึ่งเป็นเหตุให้การบริหารบ้านเมืองไม่ก้าวหน้า เท่าที่ควร จะเป็นในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้รับผิดชอบรักษาความสงบ เรียบร้อยของบ้านเมือง จึงขอเตือนให้ท่านสงบจิตเสี๋ย หากท่าน ยังขึ้นจุ่นจ้านอีก คณะกตกลองจะกระทำการรุนแรง และจะถือเอา ความสงบของบ้านเมืองเท่านั้นเป็นกฎหมายอันสูงสุดในการกระทำ แก่ท่าน ที่กล่าวมานี้มิใช่เป็นการขู่เข็ญ แต่เป็นการเตือนมาเพื่อ ความหวังดี..."⁴⁹

หนังสือดังกล่าวนอกจากจะสร้างความไม่พอใจแก่บรรดาขุนนางและ พระราชวงศ์แล้วยัง เป็นการสร้างความแตกแยกระหว่างกลุ่มบุคคลทั้งสองให้รุนแรง มากยิ่งขึ้น

ส่วนพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามนั้น เป็นเพื่อนสนิทของหัวหน้าคณะปฏิวัติ แต่เนื่องจากเป็นคนตัดสินใจช้า และประกอบกับความไม่พอใจที่คณะราษฎรบางคน ใช้วิธีการรุนแรงต่อพระองค์เจ้าบวรเดช ดังนั้นคณะผู้ก่อการกบฏได้เริ่มต้นจาก นายทหารชั้นผู้น้อยก่อน แล้วจึงชักชวนนายทหารชั้นผู้ใหญ่เข้าร่วมในภายหลัง และ ใช้เวลารวบรวมพรรคพวกในเวลาอันรวดเร็ว โดยเฉพาะพระองค์เจ้าบวรเดช ได้ตัดสินใจพระทัยเข้าร่วมกับคณะทหารหัวเมืองทันทีที่ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์ ตัวแทน ของทหารหัวเมืองเข้าเฝ้า

การประชุมครั้งแรกได้มีการนัดพบปะกันที่ร้านอาหารถนนราชวงศ์ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2476 โดยมี พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม พันโทหลวง พลหาญสงคราม และร.ท. จงกล ไกรฤกษ์ ได้ปรึกษาหารือกันว่าจะนำทหารมาจาก

⁴⁹ เลื่อน ศราภย์วาณิช. ล.ต. หน้า 16-17.

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นครราชสีมา ปราจีนบุรี พิษณุโลก นครสวรรค์ ราชบุรี เพชรบุรี และกรมอากาศยานดอนเมือง แล้วเคลื่อนพลมาประชิดพระนคร โดยใช้กำลังทหารในกรุงเทพฯ สมทบยึดอำนาจรัฐบาล

ต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2476 ได้มีการประชุมอีกครั้งหนึ่งที่บ้านหลวงพลหาญสงคราม ถนนราชวัตร โดยเชิญนายทหารหัวเมืองเข้าร่วมประชุม ซึ่งที่ประชุมได้เลือกพระองค์เจ้าบรมเดช เป็นหัวหน้าในครั้งนั้น การประชุมครั้งสุดท้ายได้มีขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 ณ บ้านพักของ พันเอกพระยาไชยณรงค์ฤทธิ์วงศ์ ในจังหวัดนครราชสีมา

จากนั้น กองทัพของฝ่ายกบฏภายใต้การนำของพระองค์เจ้าบรมเดช ก็เคลื่อนพลสู่ดอนเมืองในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 และได้ส่งแถลงการณ์ยื่นข้อเสนอให้แก่รัฐบาล ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญ 6 ประการคือ

1. ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยความสะดวกให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญชั่วคราว
2. ต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญโดยแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การตั้งและถอดถอนคณะรัฐบาลต้องเป็นไปตามเสียงหมู่มาก ไม่ใช่ทำด้วยการจับอาวุธดังที่แล้วมา โดยเหตุนี้ต้องยอมให้มีคณะกรรมการเมืองที่ชอบด้วยกฎหมาย
3. ข้าราชการซึ่งอยู่ในตำแหน่งประจำการและพลเรือนต้องอยู่นอกการเมือง เว้นแต่ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่ในการเมืองโดยตรง แต่ความข้างต้นนั้นไม่ได้ตัดสิทธิในการที่ข้าราชการประจำการจะนิยมยึดถือลัทธิการเมืองใด ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ก็ห้ามมิให้ใช้อำนาจ หรือ โอกาสในตำแหน่งหน้าที่ เพื่อสนับสนุนเผยแพร่ลัทธิที่ตนนิยม หรือ เพื่อขู่บังคับ ชูเชิญโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้คนอื่นถือตามลัทธิที่ตนนิยมเป็นอันขาด

ตำแหน่งฝ่ายทหารตั้งแต่ผู้บัญชาทหารบก และผู้บัญชาการทหารลงไป ต้องไม่มีหน้าที่ในการเมือง

4. การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งราชการ จัดตั้งคือคุณวุฒิความสามารถ เป็นหลักไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการเมืองมาเป็นความชอบหรือเป็น

ข้อรังเกียจในการบรรจุหรือเลื่อนตำแหน่ง

5. การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 2 ต้องถวายให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

6. การปกครองกองทัพบก จักต้องให้มีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญแยกกันไปประจำตามท้องถื่น มิให้มีกำลังเป็นส่วนใหญ่เฉพาะในแห่งใดแห่งหนึ่ง⁵⁰

คำขาด 6 ประการนี้ฝ่ายกบฏได้เสนอว่า ถ้าได้รับการยอมรับที่จะปฏิบัติตาม จากฝ่ายรัฐบาลแล้ว ทางฝ่ายกบฏก็จะยอมให้ฝ่ายรัฐบาลคงมีอำนาจต่อไปตามเดิม⁵¹ แต่การโต้ตอบของรัฐบาลกับฝ่ายกบฏไม่สามารถตกลงกันได้ ฉะนั้นจึงเกิดการปะทะกันระหว่างทั้งสองฝ่าย ณ ท่งบาง เช่น ทำให้มีผู้สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก และในที่สุดฝ่ายรัฐบาลก็สามารถขับไล่ฝ่ายกบฏจนล่าถอยจากชานกรุงเทพมหานคร ไปตั้งมั่นอยู่ที่ตำบลหินลับ จังหวัดนครราชสีมา จากนั้นทั้งสองฝ่ายได้ปะทะกันด้วยอาวุธตาบปลายปืน จนฝ่ายกบฏต้องยอมแพ้ในที่สุด และสูญเสียผู้นำคนสำคัญคือ พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม ฝ่ายรัฐบาลจึงสามารถเข้าควบคุมสถานการณ์ไว้ได้

หลังจากรัฐบาลได้ปราบปรามฝ่ายกบฏจนยอมแพ้แล้ว รัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ได้เสนอญัตติร่างพระราชบัญญัติตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2476 ต่อสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476 เพื่อใช้ในการพิจารณาโทษบุคคลต่าง ๆ ที่ร่วมมือกับฝ่ายกบฏ โดยมีหลักการและเหตุผลว่า ในการจัดศาลพิเศษนี้เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าต่อไปนี้จะได้เลิกประกาศใช้กฎอัยการศึก เพื่อชำระเรื่องนี้ให้เป็นที่เรียบร้อย จึงขอตั้งศาลพิเศษขึ้นเพื่อ

⁵⁰ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, กรม. เรื่องคำขอหรือคำขาดและคำแถลงการณ์ของฝ่ายกบฏ. อ่างแล้ว, ที่ 39/163.

⁵¹ ด.

ความสะดวกและรวดเร็วในการพิจารณาคดี ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้รับการลงมติจากรัฐสภา และประกาศใช้เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2476

พระราชบัญญัติฉบับนี้ถือว่าเป็น "ดาบอาญาสิทธิ์" ของรัฐบาลที่จะจัดการกับฝ่ายกบฏโดยไม่ให้มีโอกาสต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมได้เลย ต่อมารัฐบาลได้เสนอพระราชบัญญัติต่อรัฐสภาอีกหนึ่งฉบับคือ กฎหมายป้องกันรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2476 ซึ่งในพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้อำนาจรัฐบาลมากในการที่จะจัดการกับบุคคลที่เป็นปฏิปักษ์กับพวกตน เช่น ในมาตรา 3 ระบุว่า "ผู้ใดกระทำการด้วยการใด ๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลหรือเพื่อทำให้ประชาชนเสื่อมความนิยมหรือหวาดหวั่นต่อการปกครองระบบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม แม้ว่าจะเป็นเพียงการคบคิดหรือทำความตกลง หรือเตรียมการก็ตาม ท่านผู้นั้นย่อมมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสี่ปี หรือปรับตั้งแต่ 500 บาทจนถึง 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"⁵²

พระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงพอพระทัยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเรื่องที่รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญขึ้นใน พ.ศ. 2476 พระองค์เห็นว่ารัฐบาลออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ เพื่อป้องกันมิให้ใครตำหนิรัฐบาล เป็นการขัดต่อหลักสิทธิเสรีภาพของบุคคล อันเป็นการทำลายระบอบประชาธิปไตย⁵³ และในความตอนหนึ่งในพระราชหัตถเลขาคราวที่ทรงประกาศสละราชสมบัติว่า

"...นอกจากนี้รัฐบาลได้ออกกฎหมายใช้วิธีการปราบปรามบุคคล ซึ่งถูกหาว่าทำความผิดทางเมืองในทางที่ผิดยุติธรรมของโลก คือไม่ให้โอกาสต่อสู้คดีในศาลมีการชำระโดยคณะกรรมการอย่างลึ้ม

⁵² รอง ศยามานนท์. ล.ด. หน้า 79.

⁵³ สมปอง สงชยา. วิกฤติการณ์ ทางการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ.

ไม่เปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีการที่ข้าพเจ้าไม่เคยใช้ในเมื่ออำนาจสิทธิ
ขาดอยู่ในมือของข้าพเจ้า และข้าพเจ้าได้ขอร้องให้เลิกวิธีนี้
รัฐบาลก็ไม่ยอม..."⁵⁴

ดังนั้น เมื่อความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ไม่ได้รับการต่อรอง หรือหาทางปรองดอง จึงเป็นผลต่อพระราชดำริ
ของพระองค์ที่จะทรงสละราชสมบัติ

⁵⁴ "นายสุจินดา" (นามแฝง). ล.ต. หน้า 552.

บทที่ 3

ปัจจัยที่นำไปสู่ ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการดำเนินการบริหารของคณะราษฎร ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง จะเห็นว่ามีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่ เพียงแต่จะก่อให้เกิดความแตกแยกกันเองระหว่างรัฐบาล และคณะราษฎรแล้ว แต่ถ้าศึกษาให้ละเอียดแล้วทำให้ทราบว่า ยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่าง รัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อเค้าโครง เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม

นอกเหนือจากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมี แนวพระราชดำริทางการเมืองในเรื่องรัฐธรรมนูญ ขัดแย้งกับคณะรัฐบาล ดังที่ กล่าวมาแล้ว พระองค์ยังทรงมีแนวพระราชดำริขัดแย้งกับรัฐบาลในเรื่อง เค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมอีกด้วย คือ พระองค์ทรงมี พระราชดำริสอดคล้องกับฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดา ในเรื่องที่ว่า เค้าโครง เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมนี้มีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ เห็นได้จาก ทรงโต้แย้งข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ ในเรื่องการออกพระราชบัญญัติว่าด้วย ประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรว่า

"...การที่คิดจะประกันความสุขสมบูรณ์ย่อมเป็นของดีแน่ แต่ตาม ธรรมดาของประกันย่อมจะต้องสละสิ่งใดสิ่งหนึ่งแลกเปลี่ยนเพื่อ ประกัน ความสุขสมบูรณ์อันนี้ต้องสละเสรีภาพเสียกรรมัง การ เป็นไทยจะกลายเป็นทาสเสียกรรมัง เพราะตามที่ปรากฏใน ประเทศรัสเซียซึ่งใช้ชีวิตประกันแบบนี้ เหมือนกับราษฎรต้อง

ประกันความสุขด้วยเสรีภาพและยอมตกเป็นทาสของรัฐบาล เมื่อได้อ่านวิธีการตามโครงการเศรษฐกิจที่เขียนมาซึ่ง เป็นวิธีการเหมือนกับที่ใช้อยู่ในรัสเซียแล้ว ก็ไม่มีทางอันใดอันหนึ่งที่จะเห็นได้..."¹

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจเป็นไปในทำนองไม่เห็นด้วยอีกว่า

"...ผู้เขียน* กล่าวว่าชื่อเสียงของประเทศสยามนั้นยังดีอยู่และพื้นดินจำนวนพลเมืองก็มีอยู่มาก พอที่จะจัดการตามโครงการนี้ โดยไม่ทำให้ใครเดือดร้อน ข้อที่น่าสงสัยอยู่ เพราะเมื่อเราประกาศที่จะดำเนินการตามโครงการนี้แล้วผู้เขียนเชื่ออย่างไรว่า ประเทศเพื่อนบ้านเราจะพากันเห็นด้วยกับวิธีการอย่างนี้จริงอยู่ไม่ใช่วิธีการคอมมิวนิสต์แต่ก็เป็นวิธีที่รัสเซียเขาใช้อยู่และประเทศต่าง ๆ เห็นว่าวิธีนี้เป็นอันตรายแก่สันติสุขของโลก ถ้าเราใช้บ้าง เราจะไปหวังหวังได้ว่า ชื่อเสียงของเราจะยังหอมอยู่ตั้งเดี๋ยวนี้ "² "เรื่องที่ได้พิจารณามาแล้วนี้ย่อมเป็นความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า...โครงการนี้นั้นเป็นโครงการอันเดียวอย่างแน่นอนกับที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่ส่วนใครจะเอาอย่างใครนั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบสตาลินจะเอาอย่างหลวงประดิษฐมนูธรรม หรือ หลวงประดิษฐมนูธรรมเอาอย่างสตาลินก็ตอบไม่ได้ ตอบได้ข้อเดียวว่า โครงการทั้ง 2 นี้

¹ สมปอง คงชัย. วิกฤติการณ์ทางการเมืองของไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2481. หน้า 345.

* หมายถึง นายปรีดี พนมยงค์

² นายสุจินดา (นามแฝง). พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกษัตริย์นักประชาธิปไตย. หน้า 353.

เหมือนกันหมด เหมือนกันจนรายละเอียดจะผิดกันก็แต่รัสเซียนั้น
 แก่เป็นสยาม หรือ สยามแก่เป็นรัสเซีย ชาวสาละแก้วเป็นชาวสาร
 หรือชาวสารแก่เป็น ชาวสาละ... เพราะฉะนั้นในขณะนั้นะถึงแก่
 ความพินาศ...³

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไม่เห็นด้วยกับ
 คำโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ดังข้อความตอนท้ายบันทึก
 พระบรมราชวินิจฉัย อีกตอนหนึ่ง ความว่า

"...ถ้าจะประกาศเอาอย่างโครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรม
 แล้วก็ขออย่าได้ประกาศในนามพระองค์..."

ซึ่งจากบันทึกฉบับนี้ ทำให้หลวงประดิษฐมนูธรรมขอลาออกจาก
 รัฐมนตรีในขณะนั้น

จากการเสนอคำโครงการเศรษฐกิจนี้เอง เป็นต้นเหตุแห่งความแตกแยก
 ของรัฐบาลเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่เห็นด้วยกับคำโครงการเศรษฐกิจของ
 หลวงประดิษฐมนูธรรม นำโดยพระยาพหลพลพยุหเสนา โดยเห็นว่าคำโครงการ
 เศรษฐกิจของหลวงมนูธรรมมีวิธีการไม่เหมือนระบบคอมมิวนิสต์ เพียงแต่ต้องการ
 ให้ราษฎร ทุกคนและทุกชนชั้นได้รับประกันจากรัฐบาล โดยการร่วมกันทำงาน
 ภายใต้การควบคุมของสหกรณ์ ดังความว่า

"...เราไม่ต้องการให้คนทุกคนเป็นทาสของสหกรณ์ โดยการเลิก
 การทำมาหากินส่วนตัว แต่เราต้องการให้ผู้ที่กำลังทรัพย์ที่ได้
 ทำมาหากินอยู่ก่อนแล้วคงดำเนินการต่อไป หรือผู้ที่สามารถจะทำ
 ทำมาหากินส่วนตัวได้ ก็ให้กระทำไป เราจะช่วยแต่ผู้ที่ต้องการ
 ความช่วยเหลือจากรัฐบาล หรือคนจนกับพวกที่ไม่มืงานทำ ที่ไม่มี

³ ด. หน้า 493 - 497.

ที่อยู่อาศัย และได้รับความทุกข์ลำบากเท่านั้น..."⁴

นอกจากนั้น นายทวี บุญยเกตุ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังได้ชี้แจง และสนับสนุนเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ความว่า

"ถ้าเราอ่านดูแต่เพียงผิวเผิน ๆ โดยมีได้ไตร่ตรอง หรือคิดให้ซึ่ง หรือมีใจลำเอียงไปในลัทธิใดลัทธิหนึ่ง ก็จะทำให้เห็นว่าโครงการฉบับนี้ล่อไปในทางเป็น Communist หรือ Socialist แต่ถ้าเราจะพิจารณาถึงวิธีการให้ละเอียดไปสักหน่อยแล้วจะเห็นได้ว่า ในวิธีการของโครงการฉบับนี้ เราไม่ได้รับทรัพย์สินใคร เราไม่ได้เอาเงินของราษฎรมาแบ่งปันกัน เราไม่ได้เอาผู้หญิงมาเป็นของกลาง เราไม่ได้บังคับหรือเกณฑ์คนทั้งหมดให้มาทำงานให้แก่สหกรณ์ของกลาง เราไม่ได้เกณฑ์คนให้มาเป็นทาส เพราะฉะนั้นจะเรียกว่า หรือ เหมาเอาว่าโครงการฉบับนี้จะมีวิธีการเป็น Communist หรือ Socialist อย่างไรได้"⁵

และฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย ซึ่งนำโดย พระยามโนปกรณนิติธาดา ดั่งนั้น เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้ถวายบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ของบรมราชโองการยุบสภาผู้แทนราษฎร ทำให้กลุ่มผู้ก่อการคณะราษฎร ที่เห็นด้วยกับเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม เริ่มหวาดระแวงว่า พระองค์ทรงสนับสนุนพระยามโนปกรณนิติธาดา เพื่อจะยึดอำนาจกลับไปสู่ระบบเดิม คือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ที่ให้กษัตริย์มีอำนาจอย่างเต็มที่ให้เกิดการรัฐประหารขึ้นโดย พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา และบีบบังคับให้พระยามโนปกรณนิติธาดาลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เหตุการณ์นี้นำไปสู่ การเกิด

⁴ หลวงอรรถสารประสิทธิ์. รายงานการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ. วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2475. หน้า 2.

⁵ น.ต.

กบฏวรวรเดชที่แสดงให้เห็นถึง ความพยายามถึงอำนาจกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งของ พวกเจ้า แต่ในที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้ และนี่คือสาเหตุหนึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะสละราชสมบัติ

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องกฎหมายเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2

สืบเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงพอพระราชหฤทัยที่คณะราษฎรดำเนินการปกครองที่ขัดกับหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในเรื่องกฎหมายเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 กล่าวคือ ตามรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ได้ระบุให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 มาตรฐาน 10 ไว้ว่า "สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นสมาชิกอยู่แล้วในสมัยที่ 1 มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1" ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่า วิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา 10 นี้ ขัดกับหลักประชาธิปไตย เพราะ สมาชิกประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งของคณะรัฐบาล จึงทำให้สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นบุคคล หรือเป็นพรรคพวกของคณะราษฎร ดังความในพระราชบันทึกข้อ 1 ตอนหนึ่งว่า

"... กลับกลายเป็นการเลือกตั้งแต่พวกที่อยู่ในคณะผู้ก่อการ เป็นส่วนมาก และความจริงจะหาได้มีคุณวุฒิ หรือ ความเคยชินกับการงานดีไปกว่าสมาชิกประเภทที่ 1 เลย..."^๕

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่าการที่คณะรัฐบาลได้ออกกฎหมายการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 เช่นนี้ อาจทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้นได้ เพราะ รัฐบาลคณะราษฎรได้เลือกสมาชิกของคณะราษฎรเข้าเป็นสมาชิกประเภทที่ 2 เป็นส่วนมาก ทำให้มองว่าคณะราษฎรยังคงพยายามที่จะรวมอำนาจไว้เอง อันทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผิดหวัง

^๕ สมปอง คงชัย. ล.ด. . หน้า 117-118.

เพราะพระองค์ทรงหวังที่จะเห็นการปกครองในระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง
ตั้งความในพระราชบันทึก ตอนหนึ่งว่า

"... คณะผู้ก่อการต้องการจะสถาปนาการปกครองแบบ
ประชาธิปไตยตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษ ซึ่งมี
พระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้อำนาจอันจำกัดโดยรัฐธรรมนูญ
และสภาซึ่งประชาชนเป็นผู้เลือกตั้ง โดยแท้... ครั้นเมื่อข้าพเจ้า
กลับขึ้นไปกรุงเทพฯ แล้วได้เห็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่หลวงประดิษฐ์
มนูธรรมได้นำมาให้ข้าพเจ้าลงนาม ข้าพเจ้ารู้สึกทันทีว่าหลักการ
ของผู้ก่อการกับหลักการของข้าพเจ้าไม่พ้องกันเสียแล้ว เพราะ
ผู้ก่อการมิได้มีความประสงค์ที่จะให้เสรีภาพในการเมืองโดย
บริบูรณ์ หากแต่ต้องการให้มีคณะกรรมการเมืองได้แต่คณะเดียว
ข้าพเจ้าเห็นว่าเวลานั้นเป็นเวลาฉุกเฉิน และสมควรจะพยายาม
รักษาความสงบไว้ก่อนเพื่อหาโอกาสผ่อนผันภายหลัง... ข้าพเจ้า
จึงผ่อนผันไปตามความประสงค์ของคณะผู้ก่อการในครั้งนั้น ทั้งที่
ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับหลักการเหล่านั้นเลย... ข้าพเจ้าได้
พยายามตักเตือน และได้เถียงกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
อยู่ตลอดเวลาว่าควรยึดหลัก "Democracy" อันแท้จริงจึงจะถูก
... การที่จะให้มีสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งคณะรัฐบาลเป็นผู้เลือก
เองนั้น จะเป็นเหตุทำความไม่พอใจให้เกิดขึ้นได้ และเป็น
อันตรายแก่วิธีการปกครองแบบใหม่ ซึ่งกำลังจะสถาปนาขึ้น..."⁷

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสนอว่า
สมาชิกประเภทที่ 2 ควรให้มีการกำหนดคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถเป็นเกณฑ์
เช่น อายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีเป็นผู้เคยผ่านงานรับราชการในตำแหน่งสูง ๆ การ
เลือกตั้งควรให้ประชาชนเป็นผู้เลือก หรือบุคคลผู้มีความรู้เช่น ข้าราชการชั้น

⁷ น.ต.

สัญญาบัตร เป็นผู้เลือก

ต่อมาคณะรัฐบาลได้โต้ตอบพระองค์ว่า วิธีการเลือกตั้งของสมาชิกประเภทที่ 2 นั้นรัฐบาลได้กระทำตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 ซึ่งได้ประกาศก่อนที่จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร ก่อนนำขึ้นสู่สภาพระยามโนปกรณนิติธาดา ประธานอนุกรรมการ ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และจากนั้นพระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้นำมาแจ้งต่ออนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญว่า ร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นที่ทรงโปรดปรานของพระองค์มาก ส่วนวิธีการที่จะให้ข้าราชการชั้นสัญญาบัตรเป็นผู้เลือกผู้แทนของตนเพื่อเข้าดำรงตำแหน่งสมาชิกประเภทที่ 2 รัฐบาลเห็นว่าอาจจะทำให้ข้าราชการประจำแบ่งแยกออกเป็นพรรคพวก อันอาจก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่เลวร้าย ต่อระบบการเมือง ยิ่งไปกว่าการจะใช้วิธีการแต่งตั้งโดยพระราชกฤษฎีกา

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสที่ทรงไขความแค้นใจของรัฐบาลว่า การที่พระองค์ไม่ได้คัดค้านวิธีการเลือกสมาชิกประเภทที่ 2 นั้น เนื่องจากพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี ได้สัญญาว่าจะนำบัญชีรายนามผู้ที่เสนอให้เป็นสมาชิกทูลเกล้าฯ ถวายล่วงหน้าเป็นเวลานาน ครั้นเมื่อถึงเวลาปรากฏว่า พระยามโนปกรณนิติธาดาถูกรัฐประหารและลาออกจากตำแหน่งหน้าที่ พระองค์ทรงได้ร้องขอหลายครั้งว่า บัญชีรายชื่อผู้ที่จะได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกประเภทที่ 2 นั้น ควรเสนอให้พระองค์โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่บัญชีรายนามนั้นถูกลงส่งมายังพระองค์ก่อนถึงเวลาเปิดสภาผู้แทนราษฎรเพียง 12 ชั่วโมงการกระทำเช่นนี้ถือเป็นการบีบบังคับให้พระองค์จำเป็นต้องเซ็นอนุมัติบัญชีรายชื่อโดยไม่ทรงสามารถที่จะคัดค้านได้

อย่างไรก็ตามความขัดแย้งก็ยังไม่สิ้นสุดเมื่อรัฐบาลยืนยันว่า การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่มีเวลาในการพิจารณาบัญชีชื่อนั้น เนื่องจากระหว่างเกิดกบฏวระเดชรัฐบาลได้พยายามกราบบังคมทูลขอให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรีบกลับสู่พระนคร ซึ่งขณะนั้นเสด็จ

ไปประทับที่สงขลา เพื่อที่จะทรงพระราชทานความเห็นในการเลือกสมาชิกประเภทที่ 2 แต่พระองค์ทรงไม่กลับในทันที คงเสด็จกลับมาก่อนวันเปิดสภาผู้แทนราษฎรเพียง 1 วัน อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลได้ถือว่าเป็นความผิดของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง จนกระทั่งรายชื่อสมาชิกประเภทที่ 2 ผ่านมติสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็ไม่สามารถแก้ไขได้ จึงมีผลให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่พอพระราชหฤทัยเป็นอย่างมากถึงแม้พระองค์ได้ทรงมีพระราชบัญญัติถึงรัฐบาลในเรื่องการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 เพื่อให้รัฐบาลนำเข้าพิจารณาในสภา แล้วก็ตาม รัฐบาลก็ไม่ได้แก้ไขตามพระราชบัญญัติแต่ประการใด

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 39

นอกจากความขัดแย้งในเรื่องการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 แล้ว รัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงขัดแย้งในเรื่องมาตรา 39 แห่งรัฐธรรมนูญ^๑ ซึ่งระบุว่า พระราชบัญญัติใด ๆ ที่พระมหากษัตริย์ทรงคัดค้าน และสภาคงยืนยันให้เป็นไปตามเดิมได้ ถ้าสภาลงมติตามเดิมด้วยการแสดงความเห็นโดยใช้เสียงข้างมาก แม้ห่างกันเพียงเสียงเดียว ทำให้

^๑ มาตรา 39 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม 10 ธันวาคม 2475 มีความว่า "ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น จะได้พระราชทานคืนมายังสภาภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่นายรัฐมนตรีนำทูลเกล้าฯ ถวายก็ดี หรือมิได้พระราชทานคืนมายังสภาภายในเดือนหนึ่งก็ดี สภาจะต้องปรึกษากันใหม่ และออกเสียงลงคะแนนโดยวิธีเรียกชื่อและถ้าสภาลงมติตามเดิมไซ้ ท่านให้นำร่างพระราชบัญญัติขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่งเมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ลงพระปรมาภิไธยพระราชทานลงมาภายในสิบห้าวันแล้ว ท่านให้ประกาศพระราชบัญญัตินั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้"

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคัดค้าน โดยทรงให้เหตุผลว่า ตาม
 ธรรมนูญกฎหมาย หรือนโยบายใด ๆ ที่พระมหากษัตริย์ทรงคัดค้านจะต้องเป็น
 เรื่องสำคัญและเกี่ยวกับผลประโยชน์ของมหาชน เพราะฉะนั้นก่อนที่สภา
 จะยกเลิกคำคัดค้านนี้ ควรจะต้องให้ราษฎรได้รับรู้และแสดงความคิดเห็นด้วยกับ
 นโยบาย หรือกฎหมายนั้นด้วย หรือ ควรให้สภาลงมติออกเสียงมากเท่ากับว่า
 พระองค์ไม่ได้มีพระราชอำนาจในการคัดค้านเลย โดยการที่จะนับเสียงข้างมาก
 2 ใน 3 หรือ 3 ใน 4 จึงจะลบล้างคำคัดค้านของพระองค์ได้ การที่จะนับเสียง
 ข้างมากเท่ากับว่าพระองค์ไม่ได้มีพระราชอำนาจในการคัดค้านเลย โดยเฉพาะ
 สภาผู้แทนราษฎรนั้นมีสมาชิกสภาซึ่งรัฐบาลเลือกตั้งขึ้นมาเอง เกือบครึ่งของสมาชิก
 สภาทั้งหมดเช่นนั้น อาจทำให้สภาลบล้างคำคัดค้านของพระองค์ได้อย่างง่ายดาย

ในเรื่องนี้พระองค์ทรงเสนอเพิ่มเติมว่า ถ้ารัฐบาลไม่ยากถวายอำนาจ
 ในการคัดค้านแก่พระองค์แล้วอาจจะเปลี่ยนวิธีเลือกสมาชิกประเภทที่ 2 หรือ
 กำหนดวิธีการให้ราษฎรออกเสียงโดยตรง แต่ถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนี้ อาจทำให้
 การปกครองที่กำลังดำเนินอยู่ในขณะนี้ เปลี่ยนเป็นลัทธิเผด็จการทางอ้อม ไม่ใช่
 ประชาธิปไตย จริง ๆ

แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลไม่เห็นด้วยในเรื่องนี้ โดยอ้างเหตุผลว่า
 สำหรับพระราชบัญญัติที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคัดค้านนั้น
 ในทางปฏิบัติ แล้วสมาชิกสภาที่เป็นรัฐมนตรี ตลอดจนสมาชิกประเภทที่ 2 บางคน
 ในที่ประชุมไม่ยอมลงมติ ดังจะเห็นได้จากผลการลงมติ คือ

"... โอดพระราชบัญญัติอากรมรดก สมาชิกมาประชุม 136
 (ประเภทที่ 1 76 นาย ประเภทที่ 2 60 นาย) หนึ่งไม่ออกเสียง 12 เสียง
 ให้ออกเป็นพระราชบัญญัติ 89 ผู้ไม่เห็นควรออกเป็นพระราชบัญญัติ 35"^๑

ซึ่งรัฐบาลเห็นว่าถึงแม้ว่าจะแก้ไขพระราชบัญญัติ มาตรา 39 โดย
 ให้มีมติลงคะแนนเสียง 2 ใน 3 หรือ 3 ใน 4 ย่อมไม่ก่อประโยชน์ แต่กลับจะ
 ทำให้รัฐธรรมนูญเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์

^๑ ด.

ในที่สุด การคัดค้านของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็
ไม่เป็นผล ทำให้พระองค์ทรงไม่พอพระราชหฤทัยมากขึ้น ดังปรากฏใน
พระราชกระแสที่ทรงไขความแค้นคำสนองของรัฐบาลในข้อ 2 ความว่า

"...ข้าพเจ้าได้เคยขอให้ยุบสภาผู้แทนราษฎรแล้ว แต่รัฐบาล
ก็ไม่ยอมและก็คงเป็นเช่นนั้นแทบทุกคราวต่อไป... การที่ข้าพเจ้า
ขอมาตั้งนี้ก็เพื่อที่จะรักษาหลักไว้ มิใช่เพื่อที่จะให้การหักท้วง
พระราชบัญญัติของข้าพเจ้าเป็นผลทุกคราวไป ถ้าข้าพเจ้าแน่ใจ
ได้ว่านโยบายอันใดเป็น ความประสงค์อันแท้จริงของราษฎรส่วน
มากแล้ว ข้าพเจ้าก็จะไม่ขัดขวางนโยบายอันนั้นเลย"

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ว่าจะในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์
มนูธรรม ในเรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 และการ
แก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 ไม่สามารถยุติลงได้ตั้งนี้ อาจพิจารณาได้ว่า
ทั้งรัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่างก็พยายามที่จะหลีกเลี่ยง
ความจริงบางอย่าง ไม่ยอมเปิดเผยเจตนารมณ์ที่แท้จริงว่ามีความต้องการที่
แท้จริงอย่างไรประกอบกับรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติอากรมรดก, พระราช
บัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 การมีพรรคการเมืองพรรคเดียว และจำกัด
เสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ จึงเป็นเหตุผลสนับสนุนให้พระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ ดังจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 4

การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

แนวพระราชดำริในการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ครั้งแรก

ความจริงแล้วแนวพระราชดำริเรื่องการสละราชสมบัติของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เคยมีมาแล้วครั้งหนึ่ง ภายหลังจากปฏิวัติ
24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เพียงไม่กี่วันกล่าวคือ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.
2475¹ ขณะที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บุคคลสำคัญของคณะราษฎรเข้าเฝ้าฯที่วังสุโขทัย
เพื่อ แสดงพระราชดำริในการสละราชสมบัติ โดยทรงให้เหตุผลว่า พระเนตร
ไม่ปกติ ซึ่งปรากฏในพระราชบันทึกถึงคณะราษฎร ดังต่อไปนี้

"วันที่ 30 มิถุนายน เวลา 17.15 น. โปรดเกล้าฯ ให้
พระยามโนปกรณนิติธาดา, พระยาศรีวิสารวาจา, พระยาปรีชาชลยุทธ,
พระยาพหลพลพยุหเสนา และหลวงประดิษฐมนูธรรมมาเฝ้า ณ วังสุโขทัย
มีพระราชดำรัสว่า อยากจะสอบถามความบางข้อ และบอกความจริง ฯลฯ อีก
อย่างหนึ่งอยากจะแนะนำเรื่องสืบสันตติวงศ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า และ
พระนุทเจ้าหลวง ได้เคยทรงพระราชดำริที่จะออกจากราชสมบัติเมื่อทรง
พระชราเช่นเดียวกัน ในส่วนพระองค์พระเนตรไม่ปกติ โอรสสมเด็จพระเจ้าฟ้า
กรมขุนเพชรบูรณ์ก็ถูกข้ามมาแล้ว ผู้ที่จะสืบสันตติวงศ์ต่อไปควรจะเป็นโอรส
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ฯลฯ

ฯลฯ

ฯลฯ

ฯลฯ

¹ ภารดี มหาขันธ์. ประวัติศาสตร์การปกครองไทย. หน้า 173.

พระยาตรีวิสารวาจากราบบังคมทูลว่า มีความรู้ที่ทรงช่วยเหลือเพื่อความมั่นคง เรื่องที่ทรงจะพระราชดำริลาออกนั้นขอพระราชทานให้งดไว้ก่อน มีพระราชดำรัสว่าจะดูก่อน ไม่ทราบว่าการแห่งพระเนตร จะทูลพลาภาพเพียงไร เพราะการผ่าตัดพระเนตรไม่ได้ผลสมคาดถึงไม่มีเหตุเรื่องเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ได้ทรงพระราชดำริจะลาออก การต่อไปยังไม่ทราบว่าเป็นอย่างใดถ้าพระเนตรดี และแสดงให้เห็นว่าคณะราษฎรไม่ทำให้พระองค์เสื่อมความนิยม ก็อาจจะอยู่ต่อไป ในขั้นนี้ขอแบ่งรับแบ่งสู้ไว้ก่อน ฯลฯ²

จากพระราชบันทึกฉบับนี้ เห็นได้ว่าเหตุผลหลักที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริสละราชสมบัตินั้นคือ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แล้ว ถึงแม้พระองค์จะทรงทักท้วงและเสนอวิธีแก้ไข แต่ก็ไม่เป็นผล เพราะคณะราษฎรไม่เห็นด้วยกับพระราชดำริของพระองค์ ประกอบกับในขณะนั้น พระองค์มีสุขภาพไม่ดี คือ พระเนตรไม่ปกติ พระองค์จึงใช้เป็นเหตุผลในการสละราชสมบัติในครั้งแรก อย่างไรก็ตาม คณะราษฎรก็ได้ขอพระราชทานให้งดพระราชดำริในการสละราชสมบัติไว้ก่อน เพราะการเสด็จประพาสยุโรป และอเมริกาในขณะที่ยังจะเสร็จการปราบปรามการกบฏนั้น ดูเป็นการไม่บังควรกับสถานการณ์ในขณะนั้น เพราะจะก่อให้เกิดการวิพากวิจารณ์ของประชาชนไปในทางไม่ดี และคณะราษฎรได้กราบทูลต่อ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอให้พระองค์ทรงประทับอยู่ในพระนคร และรัฐบาลจะได้เชิญแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาจากรต่างประเทศ เพื่อรักษาพระเนตร พระองค์จึงทรงยอมปฏิบัติตาม

² ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. เบื้องหลังพระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ. หน้า 16.

แนวพระราชดำริในการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งที่ 2

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับการคัดค้านจากคณะราษฎรในเรื่องการสละราชสมบัติในครั้งแรกแล้ว พระองค์ทรงปกครองประเทศต่อไปโดยทรงเป็นกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

ในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพยายามประนีประนอมกับคณะราษฎรเป็นอย่างดี แต่ความขัดแย้งระหว่างพระองค์และคณะราษฎรเริ่มเกิดขึ้น เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้นำ เค้าโครงเศรษฐกิจขึ้นเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งทำให้เกิดการแตกแยกในคณะรัฐบาลและคณะราษฎร เป็น 2 แนวความคิด โดยฝ่ายรัฐบาลซึ่งนำโดยพระยามโนปกรณนิติธาดา ไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ แต่ฝ่ายคณะราษฎรนั้นเห็นด้วย และเมื่อเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ได้ถูกนำขึ้นถวาย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงพิจารณา และพระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง ทำให้คณะราษฎร เริ่มหวาดระแวงว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนพระยามโนปกรณนิติธาดา เพื่อจะดึงอำนาจกลับไปสู่ระบบเดิม ความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะราษฎรเริ่มรุนแรงมากขึ้นเมื่อเกิดกบฏบวรเดช พ.ศ. 2476 อันเป็นกบฏที่ก่อขึ้นโดย พระองค์เจ้าบวรเดช ซึ่งเป็นเจ้าทำให้คณะรัฐบาลคิดว่า กบฏครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและต่อมาพระองค์ทรงมีเรื่องขัดแย้งกับรัฐบาลในการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 ซึ่งมีบทลงโทษ และปราบปรามฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลอย่างรุนแรง และนอกจากนี้พระองค์ไม่ทรงเห็นชอบกับพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 ที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดแสดงความคิดเห็นขัดแย้งต่อรัฐบาล ดังปรากฏ ในพระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนการสละราชสมบัติ ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

คือ

1. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงพอพระทัยที่ คณะราษฎรดำเนินการปกครอง ที่เป็นการขัดกับหลักการตามระบอบประชาธิปไตย ในเรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 โดยคณะราษฎรตั้ง สมาชิกประเภทที่ 2 ขึ้นโดยไม่ยึดถือเอาคุณวุฒิ ความรู้ และความสามารถเป็น เกณฑ์ และล้วนแต่เป็นสมาชิกของคณะราษฎร แทบทั้งสิ้น นอกจากนั้น คณะราษฎร ยังตัดสิทธิของหนังสือพิมพ์ และความคิดเห็นของบุคคลทั่วไป พร้อมทั้งออก มาตรา 39 แห่งรัฐธรรมนูญ อันขัดต่อหลักการประชาธิปไตย ดังความว่า

"...ข้าพเจ้าได้เคยตกเดือนพระยามโนฯ ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เสนอกรรมการร่างรัฐธรรมนูญว่า การที่จะให้มี สมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งคณะรัฐบาลเป็นผู้เลือกเองนั้น จะเป็น เหตุทำให้ความไม่พอใจเกิดขึ้นได้ และเป็นอันตรายแก่วิถี การปกครองแบบใหม่ ซึ่งกำลังสถาปนาขึ้น... คำตกเดือน ของข้าพเจ้าไร้ผล... เมื่อได้ตั้งขึ้นแล้ว... กลายเป็น เลือกตั้งพวกที่อยู่ในคณะผู้ก่อการเป็นส่วนมาก และความจริง หาได้มีคุณวุฒิหรือเคยชินกับการงานดีไปกว่าสมาชิกประเภท ที่ 1 เลย... คณะรัฐบาลเลือกตั้งคนเหล่านั้นเพื่อความประสงค์ ที่จะคุมอำนาจไว้ให้ได้เท่านั้น แม้ราษฎรจะเห็นด้วยกับนโยบาย ของตนหรือไม่ก็ตามที่ ข้อความในมาตรา 2* แห่งรัฐธรรมนูญ ก็เป็นหมันไปทันที..."³

* มาตรา 2 แห่งรัฐธรรมนูญ ฉบับ 10 ธันวาคม 2475 ความว่า "อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข ทรงให้อำนาจนั้นแต่โดยพระบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้"

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต. เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2471-2477. หน้า 379 - 381.

"...ต่อไปนี้ข้าพเจ้าจะขอให้รัฐบาลทำการตามหลักการ
 ของรัฐธรรมนูญจริง ๆ คือ ทำตามมาตรา 14 แห่ง
 รัฐธรรมนูญ...ก. การให้เสรีภาพในการพูดการเขียน
 การโฆษณาจริง ๆ ตามที่เป็นมาแล้ว หนังสือพิมพ์ที่พูดอะไร
 ไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาลก็ถูกปิด และหนังสือพิมพ์ที่คัดค้าน
 นโยบาย รัฐบาลต้องล้มเลิก เช่น หนังสือพิมพ์ เดลิเมล์
 เป็นต้น ต่อไปนี้ให้หนังสือพิมพ์ออกความเห็นได้จริง ๆ และ
 ตีขมนโยบายของรัฐบาลของรัฐบาลได้จริง ๆ จะถูกปิดได้
 ก็ต่อเมื่อขยงให้เกิดการจลาจลอย่างชัดเจนเท่านั้น...ข.
 เสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผยและการตั้งสมาคม...
 ควรอนุญาตให้ตั้งได้ ถ้าวัตถุประสงค์ไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ
 และต้องไม่ให้ทหารบก ทหารเรือและตำรวจประจำการ
 เป็นสมาชิก สมาคมการเมือง..."⁴

"...มาตรา 39 แห่งรัฐธรรมนูญยังไม่เหมาะสม เพราะ
 พระราชบัญญัติใด ๆ ที่พระมหากษัตริย์ทรงคัดค้าน สภาฯ
 อาจยืนยันให้เป็นไปตามเดิมได้ โดยความเห็นข้างมาก
 เพียงเสียงเดียว (Simple Majority) ตามธรรมดา
 กฎหมายหรือนโยบายใด ๆ ที่พระมหากษัตริย์ทรงคัดค้าน
 นั้นคงจะต้องเป็นเรื่องสำคัญมากและเกี่ยวกับการได้เสีย
 ของประชาชน หรือ หลักการอันสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง
 เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่า ก่อนที่จะให้สภาฯ ลบล้างคำคัดค้าน
 ของประมุขของชาติได้ ควรจะต้องให้ปรากฏแน่ชัดว่าราษฎร

⁴ ด. หน้า 389 - 390.

มีความเห็นด้วยกับนโยบายหรือกฎหมายนั้นจริง ๆ และโดย
 มากนั้น ถ้าให้โอกาสให้ประมุขของประเทศคัดค้านได้แล้ว
 ก็มักจะต้องให้สภาฯลงมติเสียงข้างมาก 2 ใน 3 หรือ 3 ใน
 4 แล้วจึงจะลงล้างเสียงคัดค้านของประมุขได้ (ดูตัวอย่าง
 สหบาลีรัฐอเมริกา)... โดยเหตุเหล่านี้ ข้าพเจ้าเห็นควร
 แก่รัฐธรรมนูญข้อนี้"⁵

2. คณะราษฎรได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญขึ้นในปี พ.ศ.
 2476 ภายหลังจากกบฏวรวรเดช พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมี
 พระราชดำริว่า พระราชบัญญัตินี้มีวิธีการที่ขัดกับหลักเสรีภาพของบุคคล ซึ่งเท่ากับ
 เป็นการทำลายรากฐานของ การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยตรงเช่น
 บุคคลอาจถูกจับกุมเพราะมีข้อหาว่าคิดทำลายรัฐธรรมนูญ แล้ว นำตัวขึ้นให้
 คณะกรรมการนั้นอาจเนรเทศบุคคลเหล่านั้นไปอยู่ในเขตจำกัด บทบัญญัติเช่นนั้น
 เป็นการทำลายสิทธิของพลเมือง นอกจากนั้นรัฐบาลได้ตั้งศาลพิเศษ พิจารณา
 โทษพวกกบฏวรวรเดช โดยพิจารณาให้ประหารชีวิตบุคคลหลายคน แต่พระองค์
 ทรงมีพระราชประสงค์ให้อภัยโทษแก่นักโทษการเมืองเหล่านี้ โดยลดโทษลงมา
 จากที่ได้ตัดสินไว้แล้ว ดังความว่า

"...ขอให้เลิกพระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญเพราะพระราช
 บัญญัตินี้มีวิธีที่ขัดกับหลักเสรีภาพในร่างกายของประชาชน เช่น
 บุคคลอาจถูกจับกุมเพราะมีข้อหาว่าคิดจะทำลายรัฐธรรมนูญ แล้ว
 ถูกนำตัวขึ้นให้คณะกรรมการที่ไม่ใช่ศาลพิจารณา และกรรมการนั้น
 อาจสั่งให้เนรเทศบุคคลเหล่านั้นไปอยู่ในที่อันมีเขตจำกัด การ
 กระทำเช่นนั้นเป็นการตัดสิทธิของพลเมืองในการที่จะต่อสู้ข้อหา
 ของเจ้าหน้าที่ ถ้ามีเหตุที่ต้องชำระควรชำระโดยเปิดเผยใน

⁵ ด. หน้า 385 - 386 .

ศาลหลวง ให้โอกาสให้จำเลยมีทนายว่าความ และต่อสู้ความได้ เต็มที่ไม่ใช่ตัดสินกันอย่างงูบงิบ ซึ่งทำให้เห็นว่ารัฐบาลอาจขาด ความยุติธรรม เป็นการกดขี่อย่างร้ายแรง..."⁶

3. รัฐบาลได้ตัดทอนกำลังและตัดงบประมาณของทหารรักษาพระราชวัง ลงไปมาก นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้ปลดหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ และนายทหารรักษา พระราชวัง หลายคนออกจากตำแหน่ง โดยกล่าวหาว่ามีหมองในหน้าที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ให้รัฐบาลอนุญาตให้ทหาร รักษาวังมีอาวุธเช่นเดียวกับทหารรบ เพื่อประกันความปลอดภัยแห่งพระราชวงศ์ ในระหว่างสถานการณ์ยังไม่ปกติ แต่รัฐบาลไม่ยอมโดยอ้างประเพณีในต่างประเทศ และอ้างว่าจะทำให้ทหารเหล่าอื่นรู้สึกน้อยใจ ดังความว่า

"...ขอให้รัฐบาล และสภาผู้แทนราษฎรให้คำมั่นเป็นลายลักษณ์- อักษรแก่ข้าพเจ้าว่าจะไม่ตัดกำลัง และตัดงบประมาณของทหาร รักษาวังให้น้อยกว่าที่มีอยู่ในเวลานี้ เว้นแต่ข้าพเจ้าจะขอร้องเอง และจะคงให้ทหารรักษาวังในฐานะที่เป็นอยู่ ณ บัดนี้โดยไม่มีการ เปลี่ยนแปลง..."

...ขอให้รัฐบาลจ่ายอาวุธและลูกกระสุนให้แก่กองร้อย กองพัน ในกรมทหารรักษาวังให้มีเท่ากับกองร้อยกองพันทหารราบ อื่น ๆ..."⁷

นอกจากนั้นวิกฤตการณ์ความขัดแย้งที่ติดตามมาหลังจากนั้นได้แก่ การใช้ สิทธิยับยั้งร่างพระราชบัญญัติอากรมรดก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ใช้สิทธิยับยั้ง แต่สภาผู้แทนราษฎรยังคงยืนยันมติเดิม และให้พระราชบัญญัติ

⁶ ด. หน้า 393.

⁷ ด. หน้า 397.

ดังกล่าวมีผลบังคับใช้ ซึ่งในพระราชบัญญัติฉบับนี้ระบุไว้แก่พระมหากษัตริย์ด้วย และยังทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเข้าพระทัยว่า รัฐบาลพยายามแย่งความครอบครองกรมพระคลังข้างที่ไปจากพระองค์ แต่รัฐบาลกลับโต้ตอบพระราชดำริของพระองค์ว่า เป็นการเข้าพระทัยผิดของพระองค์ การกระทำของรัฐบาลเช่นนี้ถือเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างมาก ทำให้พระองค์ทรงโทมนัสเป็นอย่างยิ่ง

ข้อขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัฐบาลนั้นไม่อาจยุติลงได้ เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติตามสิ่งที่พระองค์บันทึกมาได้ ประกอบกับอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้พระองค์ไม่พอพระทัยรัฐบาลเป็นอย่างยิ่งคือ รัฐบาลได้ผ่านพระราชบัญญัติอากรมรดก พระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พระราชบัญญัติแก้ไขวิธีการพิจารณากรรมอาญา และพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาทหาร เพื่อให้ทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เป็นกฎหมาย แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทน ไม่ทรงเห็นชอบด้วย และส่งเรื่องให้รัฐบาลพิจารณาใหม่ แต่สภาผู้แทนราษฎรและรัฐบาลยังคงยืนยันเช่นเดิม เมื่อทรงเห็นว่ารัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรไม่มีทางประนีประนอมกันได้ เพราะ "ทั้งรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นความสำคัญของกษัตริย์ การดำเนินการในเรื่องสำคัญ ๆ รัฐบาลทำไปโดยไม่ปรึกษา และพอใจที่จะขัดพระราชดำริเสียทุกอย่าง..."^๘ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชดำรินำแน่วแน่ที่จะสละราชสมบัติ

ในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2477 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสต่างประเทศ โดยทรงอ้างเหตุผลว่า เพื่อรักษาพระเนตรที่ประเทศอังกฤษ ในขณะที่พระองค์เสด็จประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษนั้น คณะรัฐบาลได้ทำการติดต่อกับพระองค์อยู่ตลอดเวลา เพื่อหาทางประนีประนอมและประสงค์

^๘ สุริย์ พงษ์จันทร์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่. หน้า 238.

ให้พระองค์กลับเมืองไทย ต่อมารัฐบาลจึงได้แต่งตั้งเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ
 ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาล พร้อมด้วยนาวาตรีหลวง
 อ่างนาवासวัสดิ์ และนายดิเรก ชัยนาม เดินทางไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระ
 พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ประเทศอังกฤษ และเข้ากราบบังคมทูลชี้แจงใกล้เกลี่ย
 ได้สำเร็จ ก็ให้ทูลเสด็จกลับพระนคร แต่การเจรจาตั้งกล่าวล้มเหลว เพราะ
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตัดสินพระทัยที่แน่นอนที่จะสละราชสมบัติ
 ตั้งนั้นในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 พระองค์ทรงพระราชหัตถเลขา เรื่องการ
 สละราชสมบัติ ซึ่งมีความดังนี้

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงประกาศสละราชสมบัติ

ป.ป.ร.

บ้านโนล

แครนลี ประเทศอังกฤษ

เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนา กับพวก ได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง
 โดยใช้ทหาร ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว ได้มีหนังสือมาอัญเชิญ
 ข้าพเจ้าให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าได้รับ
 คำเชิญนั้น เพราะเข้าใจว่าพระยาพหลฯ และพวกจะสถาปนารัฐธรรมนูญตามแบบ
 ประเทศทั้งหลาย ซึ่งใช้การปกครองตามหลักนั้น เพื่อให้ประชาราษฎร์ได้มีสิทธิ
 ที่จะออกเสียงในวิธีดำเนินการปกครองประเทศและนโยบายต่าง ๆ อันจะเป็น
 ส่วนได้ส่วนเสียแก่ประชาชนทั่วไป ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสในวิธีการเช่นนั้นอยู่
 เสมอ และกำลังดำริจะจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศสยามให้เป็น
 ไปตามรูปนั้น โดยมีให้มีการกระทบกระเทือนอันร้ายแรง เมื่อมีเหตุอันรุนแรง
 ขึ้นเสียก่อนแล้ว และเมื่อผู้ก่อการรุนแรงนั้นอ้างว่ามีความประสงค์จะสถาปนารัฐธรรมนูญ
 ขึ้นเท่านั้น ก็เป็นอันไม่ผิดกับหลักการที่ข้าพเจ้ามีความประสงค์อยู่
 เหมือนกัน ข้าพเจ้าเห็นควรโน้มตามความประสงค์ของผู้ก่อการยึดอำนาจนั้นได้

เพื่อหวังความสงบราบคาบภายในประเทศ ข้าพเจ้าได้พยายามช่วยเหลือในการที่จะรักษาความสงบราบคาบ เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงอันสำคัญเป็นไปได้โดยราบรื่นที่สุดที่จะเป็นไปได้ แต่ความพยายามของข้าพเจ้าไร้ผลโดยเหตุที่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหาได้กระทำให้บังเกิดมีความเสรีภาพในการเมืองอย่างสมบูรณ์ขึ้นไม่ และมีได้ฟังความเห็นของราษฎรโดยแท้จริง และจากรัฐธรรมนูญมีทั้งสองฉบับ จะฟังเห็นได้ว่า อำนาจที่จะกำหนดนโยบายต่าง ๆ นั้น จะตกอยู่กับคณะผู้ก่อการและผู้สนับสนุนเป็นพวกพ้องเท่านั้น มิได้ตกอยู่กับผู้แทนซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือก เช่น ในฉบับชั่วคราวแสดงให้เห็นว่า ถ้าผู้ใดไม่ได้รับความเห็นชอบของผู้ก่อการ จะไม่ได้เป็นผู้แทนราษฎรเลย

ฉบับถาวรได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นตามคำขอร้องของข้าพเจ้า แต่ก็ยังมีสมาชิกซึ่งตนเลือกเองเข้ากำกับอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรถึงครึ่งหนึ่ง การที่ข้าพเจ้าได้ยินยอมให้มีสมาชิก 2 ประเภท ก็โดยหวังว่าสมาชิกประเภท 2 ซึ่งข้าพเจ้าตั้งนั้น จะเลือกจากบุคคลที่รอบรู้การงานและชำนาญในวิธีดำเนินการปกครองโดยทั่ว ๆ ไป ไม่จำกัดว่าเป็นพวกใดคณะใด เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือ นำทางให้แก่สมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา แต่ครั้งถึงเวลาที่จะตั้งสมาชิกประเภท 2 ขึ้น ข้าพเจ้าหาได้มีโอกาสแนะนำในการเลือกเลย และคณะรัฐบาลก็เลือกเอาแต่เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องของตนเกือบทั้งนั้นมิได้คิดถึงความชำนาญ นอกจากนี้ คณะผู้ก่อการบางส่วนได้มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงโครงการเศรษฐกิจของประเทศอย่างใหญ่หลวง จึงเกิดแตกร้างกันขึ้นเองในคณะก่อการและพวกพ้อง จนต้องมีการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา โดยคำแนะนำของคณะรัฐบาล ซึ่งมีตำแหน่งอยู่ในเวลานั้น ทั้งนี้เป็นเหตุให้มีการปั่นป่วนในการเมือง ต่อมาพระยาพหลฯ กับพวกก็กลับเข้าทำการยึดอำนาจโดยกำลังทหารเป็นครั้งที่ 2 และแต่นั้นมาความหวังที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นไปโดยราบรื่นก็ลดน้อยลง

เนื่องจากเหตุที่คณะผู้ก่อการมิได้กระทำให้มีเสรีภาพในการเมืองอันแท้จริง และประชาชนไม่ได้มีโอกาสออกเสียงก่อนที่จะดำเนินนโยบายอันสำคัญต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้มีการกบฏขึ้นถึงกับต้องต่อสู้ฆ่าฟันกันเองในระหว่างคนไทย

เมื่อข้าพเจ้าได้ร้องขอให้เปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเสีย ให้เข้ารูป
 ประชาธิปไตยอันแท้จริง เพื่อให้เป็นที่พอใจแก่ประชาชน คณะรัฐบาลและพวกซึ่ง
 กุมอำนาจบริบูรณ์ในเวลานี้ก็ไม่ยินยอม ข้าพเจ้าได้ร้องขอให้ราษฎรได้มีโอกาส
 ออกเสียงก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงหลักการ และนโยบายสำคัญอันมีผลได้เสียแก่
 พลเรือน รัฐบาลก็ไม่ยินยอม และแม้แต่การประชุมในสภาผู้แทนราษฎรในเรื่อง
 สำคัญ เช่น เรื่องคำร้องขอต่าง ๆ ของข้าพเจ้า สมาชิกก็มิได้มีโอกาสพิจารณา
 เรื่องโดยถ้อยแท้และละเอียดลออเสียก่อน เพราะถูกเร่งรัดให้ลงมติอย่างรีบด่วน
 ภายในวาระประชุมเดียว นอกจากนี้รัฐบาลยังไม่ออกกฎหมายใช้วิธีปราบปราม
 บุคคลซึ่งถูกหาว่าทำความผิดทางการเมือง ในทางที่ผิดยุติธรรมของโลก คือ ก็ไม่
 ให้โอกาสต่อสู้คดีในศาล มีการชำระโดยคณะกรรมการอย่างลับไม่เปิดเผย ซึ่ง
 เป็นวิธีการที่ข้าพเจ้าไม่เคยใช้ในเมื่ออำนาจสิทธิขาดยังอยู่ในมือข้าพเจ้าเอง
 และข้าพเจ้าได้ร้องขอให้เลิกใช้วิธีนี้ รัฐบาลก็ไม่ยอม

ข้าพเจ้าเห็นว่ารัฐบาลและพวกพ้องใช้วิธีการปกครองซึ่งไม่ถูกต้องตาม
 หลักการของเสรีภาพในตัวของบุคคล และหลักความยุติธรรมตามความเข้าใจและยึด
 ถือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะยินยอมให้ผู้ใดคณะใดใช้วิธีการปกครอง
 อย่างนั้นในนามข้าพเจ้าต่อไปได้

ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจ อันเป็นของข้าพเจ้าอยู่เดิมให้แก่
 ราษฎรทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะ
 ใดโดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงแท้จริงของประชาชน
 ราษฎร

บัดนี้ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะให้ราษฎรมี
 สิทธิออกเสียงในนโยบายของประเทศโดยแท้จริง ไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อ
 ข้าพเจ้ารู้สึกว่ บัดนี้เป็นหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือให้ความคุ้มครองแก่
 ประชาชนได้ต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอสละราชสมบัติ และออกจากตำแหน่ง
 พระมหากษัตริย์แต่บัดนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้าขอสละสิทธิของข้าพเจ้าทั้งปวง ซึ่งเป็น
 ของข้าพเจ้าอยู่ในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์ แต่ข้าพเจ้าสงวนสิทธิทั้งปวงอันเป็น
 ของข้าพเจ้าแต่เดิมมา ก่อนที่ข้าพเจ้าได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์

อนึ่ง ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะให้ผู้ใดก่อการไม่สงบขึ้นในประเทศ เพื่อประโยชน์ของข้าพเจ้า ถ้าหากมีใครอ้างใช้นามของข้าพเจ้า ถึงเข้าใจว่ามี ได้เป็นไปโดยความยินยอมเห็นชอบหรือความสนับสนุนของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ามีความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ไม่สามารถจะยังประโยชน์ให้แก่ ประชาชนและประเทศชาติของข้าพเจ้าต่อไปได้ตามความตั้งใจและความหวัง ซึ่ง รับสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ยังได้แต่ตั้งสัตยาอธิษฐานขอให้ประเทศสยามจง ประสบความเจริญ และขอให้ประชาชนชาวสยามได้มีความสุขความสบาย

(พระปรมาภิไธย) ประชาธิปก ปร.

วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2477 เวลา 13 นาฬิกา 45 นาที^๑

พระราชหัตถเลขาฉบับนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง กำชับมายังรัฐบาล ให้นำออกประกาศให้ประชาชนทราบโดยทั่วกัน และยังความ เสียใจแก่คนไทยทั่วประเทศ

แนวความคิดของรัฐบาลในเรื่องการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว

หลังจากความพยายามที่จะยับยั้งพระราชดำริการสละราชสมบัติ ของ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวของคณะรัฐบาลไม่ประสบความสำเร็จ และ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้แสดงพระราชประสงค์ให้นำเรื่อง การสละราชสมบัติ ของพระองค์เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2477 ได้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรขึ้น โดยมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ผ่าน ระเบียบวาระเรื่อง การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และคณะรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับการสละราชสมบัติของพระองค์ ให้

^๑ แถลงการณ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ. หน้า 142-144.

ประชาชนได้ทราบ ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 ซึ่งคณะรัฐบาลได้แสดงความเสียใจเป็นอย่างยิ่งในการสละราชสมบัติของพระเจ้าอยู่หัว ดังคำแถลงการณ์ ซึ่งมีข้อความว่า

คำแถลงการณ์ของรัฐบาลเกี่ยวกับการสละราชสมบัติ

เนื่องในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ รัฐบาลขอแถลงให้ทราบทั่วกันว่า นับจาเดิมแต่ประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบการปกครอง โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ รัฐบาลก็ได้ดำเนินการปกครองเป็นที่เรียบร้อยตลอดมา ทั้งนี้ โดยอาศัยพระบารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ครั้นต่อมา พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงราชปรารภมายังรัฐบาลว่าใครจะเสด็จพระราชดำเนินไปรักษาพระเนตรในต่างประเทศครั้งที่ 2

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ทราบพระราชดำรินั้น จึงได้ประชุมลงมติว่า ในระหว่างเวลาที่กล่าวแล้ว เป็นเวลาซึ่งกบฏเพิ่งจะเสร็จไปใหม่ ๆ บ้านเมืองยังไม่สู้จะเป็นปกติเรียบร้อยดีนัก อันการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จนิวัติมาประทับยังกรุงเทพมหานครนั้น ย่อมเป็นการอุ่นเกล้าฯ แก่ประชาชนยิ่งนัก ฉะนั้นถ้าหากจะเสด็จไปรักษาพระเนตรยังต่างประเทศเสียในขณะนี้ก็จะเป็นที่วิว่าแห้วแก่ประชาชน ดังปรากฏว่า ได้มีปัญหาถกถามกันในสภาผู้แทนราษฎรด้วยประการดังกล่าวแล้ว รัฐบาลจึงได้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ควรจะทรงประทับรับการรักษาอยู่ในพระมหานคร โดยใช้แพทย์ที่เชิญมาจากต่างประเทศ แต่พระองค์ก็ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยโดยเด็ดขาดว่า จำเป็นต้องไปรักษาต่างประเทศ ซึ่งรัฐบาลก็จำต้องสนองพระบรมราชวินิจฉัยตามพระราชประสงค์

ในระหว่างที่พระองค์ได้ทรงประทับรักษาพระเนตรอยู่ ณ ต่างประเทศ รัฐบาลก็ได้ทำการติดต่อกับพระองค์ตลอดมาเป็นที่เรียบร้อยปราศจากอุปสรรคทั้งปวง จนเมื่อรัฐบาลได้นำร่างพระราชบัญญัติอากรมรดก และการรับมรดก

พุทธศักราช 2476 ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงลงปรมาภิไธยออกประกาศใช้เป็นกฎหมาย พระองค์ได้ทรงทักท้วงในหลักบางประการ แต่เมื่อรัฐบาลได้กราบบังคมทูลพระกรุณาจนเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้ว จึงได้ทรงลงปรมาภิไธยในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ทหาร พ.ศ. 2477 รวม 3 ฉบับ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติแล้ว ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงลงปรมาภิไธยเป็นกฎหมาย แต่พระองค์ไม่พอพระราชหฤทัยในหลักการบางอย่างจึงให้พระราชทานร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 คืนกลับไปยังสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภาได้ลงมติดี้นั้นตามเดิม รัฐบาลจึงนำร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อขอให้ทรงปรมาภิไธย พระราชทานคืนมาภายในกำหนดรัฐธรรมนูญ

ในระหว่างนี้ รัฐบาลได้ทราบข่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีข้อข้องพระราชหฤทัยบางประการ ซึ่งถ้ารัฐบาลมิได้จัดถวายให้เป็นการสมพระราชประสงค์แล้ว พระองค์ก็ทรงสละราชสมบัติได้ รัฐบาลจึงได้รับจัดถวายเพื่อให้ต้องพระราชหฤทัยทุกประการ แต่ต่อมามีข่าว รัฐบาลก็ได้รับทราบเกล้าฯ จากสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วดีวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะสละราชสมบัติ ในตอนนี้ รัฐบาลรู้สึกวิตกเป็นอันมาก เพราะทราบกรณีและเหตุผลโดยชัดแจ้ง จึงได้แต่งตั้งให้เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ และนายนาหวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เป็นผู้แทนรัฐบาลออกไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ประเทศอังกฤษ และให้พยายามกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จกลับพระมหานคร คณะผู้แทนรัฐบาลก็ได้กระทำตามคำสั่งโดยเต็มที่ แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะพระองค์ได้ทรงขอร้องต่อรัฐบาลหลายประการ ในประการที่ไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ ก็เป็นอันนอกเหนืออำนาจที่รัฐบาลจะจัดถวายได้ตามพระราชประสงค์ ในที่สุดได้แสดงพระราชประสงค์มาว่า ขอให้นำเรื่องทั้งหมดเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อวินิจฉัย ซึ่งรัฐบาลก็ได้ปฏิบัติตามพระราชประสงค์ โดยนำเรื่องขึ้นเสนอสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 31 มกราคม พุทธศักราช 2477 ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ทำการอภิปรายกันแล้ว สภาผู้แทนราษฎรได้เห็นชอบพร้อมกันที่รัฐบาลได้ปฏิบัติไป

และลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ผ่านระเบียบวาระไปได้ตามข้อบังคับการประชุมและการ
ปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร

บัดนี้ ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติ พระราชทานมายัง
รัฐบาล เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477 รัฐบาลได้รับพระกระแสใส่เกล้าฯ
ด้วยความโทมนัสอย่างยิ่ง เพราะรัฐบาลรู้สึกอยู่ว่า ได้มีความจงรักภักดีและซื่อสัตย์
สุจริตต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้อยู่เต็มทีตลอดมา ได้พยายามทุก
ทางจนสุดความสามารถที่จะตัดทอนขัดพระราชประสงค์มิให้ทรงสละราชสมบัติ แต่
ก็หาสมความมุ่งหมายไม่ ฉะนั้น รัฐบาลจึงได้นำพระราชหัตถเลขาทรงสละพระราช
สมบัติขึ้นเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พุทธศักราช 2477 ซึ่งสภา
ผู้แทนราษฎรได้ลงมติรับทราบไว้ด้วยความโทมนัส และในโอกาสนั้น รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงวัง ซึ่งเป็นผู้รักษาราชการให้เป็นไปตามกฎมณเฑียรบาล ได้นำพระนาม
พระราชวงศ์ซึ่งสมควรจะเป็นผู้สืบสันตติวงศ์ โดยมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ทรงลงพระนามว่า ทรงตรวจถูกต้องแล้ว ขึ้นเสนอผู้แทนราษฎรเพื่อรับความเห็น
ชอบจากสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 9 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
สยาม ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบด้วย ให้สถาปนาพระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าอานันทมหิดลเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบราชสันตติวงศ์ต่อไป ตั้งแต่วันที่ 2
มีนาคม พุทธศักราช 2477 และได้ลงมติเห็นชอบให้ตั้งนายพลเอก
พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอนุวัณจาตุรนต์ นายนาวาตรี พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
อาทิตย์ ทินอาภา ร.น. และเจ้าพระยาอมราช (ปิ่น สุขุม) เป็นคณะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ ตามมาตรา 10 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

ตามเหตุดังกล่าวมาแล้ว ประกอบด้วยมีเวลาอันจำกัด รัฐบาลจึงขอ
แถลงให้ประชาชนทราบไว้แต่โดยย่อเสียขึ้นหนึ่งก่อน ส่วนเรื่องราวโดยละเอียด
นั้นรัฐบาลจะได้โฆษณาให้ทราบโดยตลอด พร้อมด้วยสำเนาพระราชหัตถเลขา
ทรงสละราชสมบัติในโอกาสอันเร็วที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม ขอให้ประชาชนเชื่อมั่น
ในรัฐบาลนี้ว่า รัฐบาลนี้ย่อมรักษาระบอบรัฐธรรมนูญการปกครองโดยมี
พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเสมอ

ในที่สุดนี้ รัฐบาลขอให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร พลเรือน ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์จงตั้งอยู่ในความสงบ อย่าได้หลงเชื่อข่าวอภุศลใด ๆ ซึ่งหากจะมีผู้ก่อให้เกิดขึ้นและช่วยเหลือร่วมกันเพื่อสภาพความเรียบร้อยแก่ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญจงทุกประการ

วันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477¹⁰

ความจริงแล้ว เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยื่น เอกสารพระราชหัตถเลขาว่าด้วย การสละราชสมบัติต่อเจ้าพระยา ศรีธรรมมาธิเบศร์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร แต่เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ ปฏิเสธไม่ยอมรับพระราชหัตถเลขาจากพระองค์ โดยอ้างว่าไม่ได้รับอนุญาตจาก รัฐบาลให้รับพระราชหัตถเลขา ฉบับนี้เพื่อพิจารณา ฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มอบพระราชหัตถเลขาให้แก่ เอกอัครราชทูตสยาม ประจำกรุงลอนดอน ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนรัฐบาลโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 พระองค์ทรงถือว่าพระองค์หมดภาระในการเป็น กษัตริย์ตามระบอบรัฐธรรมนูญ การลงพระปรมาภิไธยหรือการ Veto หรือ พระราชอำนาจใด ๆ อันพระองค์ทรงมีอยู่ในตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นการสิ้นสุดทั้งหมด และทั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ต้องมีอำนาจเล็กน้อย ดังนั้น พระองค์จึงได้มีโทรเลขมายังเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วงศ์ผู้สำเร็จราชการแทน พระองค์มิให้ลงนามในพระราชกำหนดกฎหมาย พระราชกฤษฎีกา หรือ ลงนามใน ราชกิจจานุเบกษา นับตั้งแต่พระองค์ทรงสละราชสมบัติ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐบาล จึง ประสบกับปัญหา เพราะพระราชกำหนดกฎหมาย และพระราชกฤษฎีกาต่าง ๆ จะ ต้องมีพระปรมาภิไธยของกษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ และยิ่งไปกว่านั้นในกรณีที่ ผู้สำเร็จราชการไม่ยอมลงพระนามในเอกสารใด ๆ ทำให้รัฐบาลต้องพยายามรีบ

¹⁰ แถลงการณ์ของรัฐบาลเกี่ยวกับการสละราชสมบัติ. พระปกเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ. หน้า 145-147.

รับแก้ไขปัญหาเรื่องการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเร่งด่วน โดยรัฐบาลเห็นว่าการที่พระองค์ไม่ทรงราชการอีกต่อไปนั้นเป็นการไม่ถูกต้อง ควรจะรอให้พระราชหัตถเลขาการสละราชสมบัตินั้นผ่านสภาผู้แทนราษฎรเสียก่อน ซึ่งตามกฎหมายแล้ว ถือว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังไม่ทรงหมดภาระหน้าที่ เนื่องจากต้องทรงรอให้สภาผู้แทนราษฎรอนุมัติการสละราชสมบัติเสียก่อน ต่อมา วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2477 พระยาพหลพลพยุหเสนาได้นำสำเนาพระราชหัตถเลขาการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนทราบแล้วว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์การสละราชสมบัติ ฉะนั้นจึงไม่มีการซักถาม ในที่สุดก็มีการลงมติรับทราบการสละราชสมบัติครั้งนี้ ต่อจากนั้น พลเรือตรีพระยาศรยุทธ เสนี ร.น. ซึ่งทำการแทนประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้เปลี่ยนประเด็นการประชุมสภา เข้าสู่ การสืบสันตติวงศ์ตามมาตรา 9 แห่งรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงขอให้รัฐบาลเสนอรายพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ ตามลำดับในกฎมนเฑียรบาล อันได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ซึ่งได้สิ้นพระชนม์ไปแล้ว กับมีพระราชโอรสคือ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลเป็นผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามกฎหมายมนเฑียรบาล

บทที่ 5

บทสรุป

จุดเริ่มต้นที่ทำให้ระบอบการปกครองของไทยเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย มาถึงปัจจุบันนี้คือ การปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งมีสาเหตุหลายประการด้วยกัน อันแรกคือ ทางด้านการเมือง เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งอภิรัฐมนตรีสภาขึ้น สมาชิกสภานี้เป็นเจ้าเสียจำนวนมาก และยังมีบทบาทและอำนาจมากที่สุดในระบบการเมืองไทยขณะนั้น ทำให้มีบุคคลบางกลุ่มไม่พอใจ และคิดที่จะลดอำนาจของเจ้าลง ปัจจัยทางด้านการเมืองอีกอย่างหนึ่ง คือ เกิดการแตกแยกกันเองในหมู่ทหาร ระหว่าง พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งจบการศึกษาจากเยอรมัน และนายทหารที่จบการศึกษาจากฝรั่งเศส โดยนายทหารที่จบจากฝรั่งเศสพยายามจะเปลี่ยนรูปแบบกองทัพไทยให้เป็นรูปแบบอย่างฝรั่งเศส ทำให้พระยาพหลพลพยุหเสนาไม่พอใจ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางด้านการได้รับการศึกษา และแนวความคิดทางการเมืองตามแบบตะวันตก ซึ่งทำให้สมาชิกของคณะราษฎรหลายคนมีความเห็นว่าประเทศไทยควรจะเปลี่ยนระบอบการปกครองตามแบบตะวันตก

สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ อันสืบเนื่องมาจากงบประมาณรายจ่ายขาดดุล และภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ในพ.ศ. 2472 ทำให้สภาพเศรษฐกิจของไทยทรุดโทรมอย่างหนัก รัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พยายามทุกวิถีทางที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจนี้โดยการลดข้าราชการ การลดเงินเดือน ข้าราชการ การตัดค่าใช้จ่ายภายในราชสำนัก และส่วนพระองค์ เป็นต้น แต่ก็ไม่ช่วยให้เศรษฐกิจไทยดีขึ้นแต่อย่างใด นอกจากนี้การลดข้าราชการ ยังทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ข้าราชการอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการทหาร เพราะถูกตัดเงินเดือนและถูกออกจากราชการนั่นเอง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้

ข้าราชการทหารเข้าร่วมกับฝ่ายพลเรือนหัวก้าวหน้าในขณะนั้นทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในที่สุด

สำหรับปัจจัยด้านสุดท้ายคือ ทางด้านสังคมนั้น เนื่องจากคณะราษฎรมีความรู้สึกขมขื่นน้อยใจในความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นของเจ้า และข้าในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชของ ไทย และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับประเทศที่เจริญที่ประชาชนมีสิทธิเท่าเทียมกันทุกประการแล้ว ทำให้มีความรู้สึกไม่พอใจรุนแรงขึ้น และต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง

จากเหตุการณ์ที่กล่าวมาทำให้ การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และภายหลังจากคณะราษฎรทำการปฏิวัติสำเร็จ ก็ดำเนินการปกครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่พวกตนได้บัญญัติขึ้น ภายใต้อำนาจการปกครองประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ และเนื่องจากการปกครองของคณะราษฎรไม่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย ดังที่กล่าวไว้ เช่น เรื่องของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนประเทษ 2 เรื่อง เสรีภาพของประชาชนในเรื่องการพูด เขียน และโฆษณา และเรื่องกฎหมายปกป้องรัฐธรรมนูญ เป็นต้น จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งทั่วไป โดยเฉพาะ ความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะราษฎร อันเป็นสาเหตุสำคัญของการสละราชสมบัติของพระองค์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ใช้การสละราชสมบัติเป็นเครื่องตัดสินว่า คณะราษฎรจะยังคงโอนอ่อนต่อพระองค์ในเรื่องความขัดแย้งต่าง ๆ หรือไม่ แต่เมื่อคณะราษฎรยังคงยืนยันแนวความคิดเดิม คือ ไม่สามารถทำตามพระประสงค์ได้ พระองค์จึงทรงสละราชสมบัติทันที และจากบันทึกที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มีมาถึง พระยานพลพลยุทธเสนา สรุปความได้ว่า การที่รัฐบาลเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องประนีประนอมต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และยังขัดพระราชดำริเสียทุกอย่าง เช่นนี้ พระองค์จึงรู้สึกว่ ไม่มีประโยชน์อีกแล้วที่จะทรงครองราชย์อยู่ต่อไป และจากพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 เห็นชัดว่า พระองค์ทรงขัดแย้งกับคณะราษฎรในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้

กฎหมาย จากข้อความทั้ง 2 นี้ สามารถวิเคราะห์และตีความถึงสาเหตุของการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ 3 ประเด็น

1. เรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย

สำหรับประเด็นแรกนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภายหลังจากที่คณะราษฎรได้ร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญขึ้น และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้แล้ว แต่ความจริงพระองค์ทรงไม่เห็นด้วยมาตั้งแต่ต้น เพราะทรงมองเห็นว่า วิธีการในรัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรร่างขึ้นนั้น ยังไม่เป็นไปตามหลักการของประชาธิปไตย เช่น เรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 และเรื่องเสรีภาพของประชาชนในการพูด เขียน และโฆษณา และเสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผย และการตั้งสมาคม

1.1 เรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2

โดยข้อเท็จจริง หลักการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเลือกตั้งปีพ.ศ. 2475 เรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 นั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัฐบาลตกลงกันได้ว่าสมาชิกประเภท 2 นี้ พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งโดยพระราชกฤษฎีกาเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของสภา แต่การที่พระองค์ทรงขุ่นข้องพระราชหฤทัยจนนำมากล่าวเป็นข้ออ้างในการสละราชสมบัติ ก็เพราะเมื่อคณะราษฎรปฏิบัติจริงนั้น พระองค์ทรงเห็นว่าจำนวนสมาชิกที่ถูกเลือกโดยคณะราษฎรนั้นเป็นสมาชิกเป็นสมาชิกของคณะราษฎรเสียส่วนใหญ่ และไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมดังที่ได้ทรงเสนอไว้ว่าควรเป็นบุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี และเป็นผู้เคยชินกับงานรับราชการในตำแหน่งชั้นสูง เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นเพราะทรงมีเวลาไม่เพียงพอในการพิจารณาความเหมาะสมของแต่ละบุคคล การที่ต้องลงพระปรมาภิไธยเพื่อประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งจึงเป็นเสมือนการจำยอม และผลการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 เป็นเช่นนี้ ถือได้ว่าไม่มีความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง เพราะรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ฉบับ

วันที่ 10 ธ.ค. พ.ศ. 2475 บัญญัติว่าการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 จะต้องได้รับความยินยอมจากสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งอาจจะเลือกพรรคพวกของตนได้ และจะต้องเป็นไปจนถึง 10 ปี การกระทำเช่นนั้นนอกจากจะขัดต่อหลักประชาธิปไตยแล้วยังเป็นการผูกขาดอำนาจไว้กับคณะราษฎรแต่เพียงผู้เดียว

1.2 เรื่องเสรีภาพในการพูด เขียน และการโฆษณา รวมทั้งเสรีภาพ ในการประชุมโดยเปิดเผย และการตั้งสมาคม

คณะราษฎรได้ตัดสิทธิของหนังสือพิมพ์ และสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลทั่วไป ซึ่งไม่มีประเทศใดในโลกที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย จะใช้สิทธิเช่นนี้ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงขอให้รัฐบาลทำการตามหลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 14 คือให้เสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณาจริง ๆ และทรงขอให้ยกเลิกการจับกุมราษฎร โดยหาว่ากล่าวร้ายรัฐบาล นอกจากนั้นพระองค์ทรงเสนอข้อคิดเห็นด้วยว่า ควรจะอนุญาตให้มีพรรคการเมืองโดยเปิดเผย แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากคณะราษฎร จารการดำเนินการที่ขัดต่อสิทธิของประชาชน เช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแต่อย่างใดเพราะ ประชาชนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือมีส่วนร่วมในการปกครองเท่าใดนัก สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงค้ำประกันจะถือว่าเป็นหลักและวิธีการตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ที่ปกครองตามหลักประชาธิปไตย ล้วนแต่มีพรรคการเมือง แทบทั้งสิ้น ถ้าคณะราษฎรไม่จัดให้มีพรรคการเมืองตามกฎหมาย ก็อาจจะทำให้เกิดการจัดตั้งพรรคการเมือง หรือกลุ่มบุคคล ขึ้นกันเอง เพราะตามหลักความจริงแล้ว การดำเนินงานใด ๆ ย่อมมีความแตกต่างทางด้านความคิดกันอยู่แล้ว ดังนั้น กลุ่มการเมืองที่ผิดกฎหมายก็อาจมีจุดประสงค์ที่จะเข้าแย่งอำนาจด้านการเมืองกับรัฐบาลเป็นแน่ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้ามีการจัดตั้งพรรคการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย พรรคการเมืองที่มีแนวความคิดต่างกัน ก็ต้อง

ต่อสู้กันอย่างถูกกฎหมาย ในรัฐสภา ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งถูกต้องและตรงต่อหลักการของรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง

2. เรื่องสถานการณ์ของพระมหากษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ

ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยยอมรับให้กษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ มีพระราชอำนาจโดยเด็ดขาดตามการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช สืบเนื่องจากการยอมรับนับถือของประชาชนที่มีต่อกษัตริย์ โดยมีความเชื่อว่ากษัตริย์เป็นตัวแทนของพระเจ้า เป็นบุคคลที่สืบสายโลหิตมาจากพระเจ้า เป็นผู้ทรงคุณธรรม ประชาชนทั้งหลายจึงยินยอมพร้อมใจมอบอำนาจสูงสุดที่มีอยู่ในแต่ละบุคคลในการปกครองบ้านเมืองให้แก่กษัตริย์ แต่ภายหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแล้ว พระราชอำนาจของกษัตริย์ก็ถูกจำกัดให้ลดน้อยลง และการที่คณะราษฎรเลือกการปกครองระบอบประชาธิปไตยในรูปที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ลดอำนาจของกษัตริย์ลงให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมายรัฐธรรมนูญ และเมื่อพิจารณาถึงอำนาจ และสถานการณ์ของสถาบันกษัตริย์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ว่ามีมากน้อยเพียงใดนั้น ควรจะพิจารณาจากกฎหมายสูงสุดของประเทศ นั่นคือ จะดูจากพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 และรัฐธรรมนูญแห่งอาณาจักรไทย ฉบับวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่คณะราษฎรได้บัญญัติขึ้นเพื่อปกครองประเทศ เพื่อที่จะศึกษาว่าคณะราษฎรได้มองเห็นความสำคัญของสถาบันกษัตริย์แค่ไหน อย่างไร จากพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว ในมาตรา 3 บัญญัติว่า "กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ พระราชบัญญัติกิติ คำวินิจฉัยของศาลกิติ การอื่น ๆ ซึ่งจะมีกฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะกิติ จะต้องกระทำในนามของกษัตริย์" จึงเห็นได้ชัดว่า คณะราษฎร ยังยอมรับว่า สถาบันกษัตริย์ยังมีความจำเป็นต้องมีอยู่ โดยรับว่า

พระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศและเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยด้วย พระราชอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมายของกษัตริย์ก็เป็นจุดหนึ่งที่จะศึกษาได้ว่าอำนาจและความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์มีมากน้อยเพียงใด จากมาตรา 9 บัญญัติว่า "สภาผู้แทนมีอำนาจออกพระราชบัญญัติทั้งหลาย พระราชบัญญัตินั้นเมื่อพระมหากษัตริย์ได้ประกาศให้ใช้แล้ว ให้เป็นอันบังคับใช้ได้ ถ้ากษัตริย์มิได้ประกาศให้ใช้พระราชบัญญัตินั้นภายในกำหนด 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับพระราชบัญญัตินั้นจากสภา โดยแสดงเหตุผลที่ไม่ยอมลงพระปรมาภิไธย ก็มีอำนาจส่งพระราชบัญญัตินั้นคืนมายังสภาเพื่อพิจารณาอีกครั้ง ถ้าสภาลงมติยืนยันตามมติเดิม กษัตริย์ไม่เห็นพ้องด้วย สภามีอำนาจออกพระราชบัญญัตินั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้" ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่าพระราชอำนาจในการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติของกษัตริย์ ไม่มีผลแต่ประการใด กล่าวคือ เมื่อกษัตริย์ไม่ทรงเห็นด้วยกับร่างพระราชบัญญัติใดก็มีสิทธิยับยั้งได้เพียง 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับร่างพระราชบัญญัตินั้นจากสภา เป็นที่น่าสังเกตว่าทำไม มิได้กล่าวถึงกำหนดเวลาที่กษัตริย์จะทรงมีสิทธิยับยั้งร่างพระราชบัญญัติที่สภายืนยันตามร่างเดิมได้กี่วัน และระบบการลงคะแนนเสียงในการลงมติยืนยันตามร่างเดิมนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งนับได้ว่ายังไม่สมบูรณ์ ตามมาตรานี้ ย่อมเห็นได้ว่าพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ถูกลิดรอนไปอย่างมาก เพราะเป็นที่แน่นอนว่าร่างพระราชบัญญัติใดที่พระมหากษัตริย์ จะทรงใช้สิทธิยับยั้งจะต้องเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีความสำคัญมาก ดังนั้นการลงมติยืนยันตามร่างเดิมของสภา ซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งประเทศจะต้องมีคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ หรือมากพอสมควร เป็นความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสภา และนอกจากนี้ ระยะเวลาในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของกษัตริย์ก็ไม่ควรเร่งรัดให้เสร็จภายใน 1 สัปดาห์ ซึ่งเป็นเวลาที่สั้นเกินไป

นอกจากนี้หลักการที่ว่า ผู้ใดจะละเมิดสถาบันกษัตริย์มิได้ ก็เป็นความสำคัญอีกประการหนึ่งของสถานภาพของกษัตริย์ ตามมาตรา 6 บัญญัติว่า "พระมหากษัตริย์ จะถูกฟ้องร้องคดีอาญายังโรงศาลไม่ได้ เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทน

ราษฎรจะวินิจฉัย" ถ้าพิจารณาดูแล้วถึงแม้คณะราษฎรยอมรับหลักการที่ว่า พระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะผู้ใดจะละเมิดมิได้ แต่บางส่วน ไม่ได้ยอมรับทั้งหมด กล่าวคือ แม้จะบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดจะฟ้องร้องคดีอาญาพระมหากษัตริย์ไม่ได้ แต่ก็มีเงื่อนไขว่า เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรที่วินิจฉัย ดังนั้น เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาแล้วเห็นว่า คดีอาญาใดสมควรที่จะฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ได้ก็ยอมทำได้ เช่น คดีเรื่องรถราง ที่นายถวัติ ฤทธิ์เดช ได้ตั้งทนายความฟ้องร้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วยังจะมีผู้ใดมองเห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยอีกต่อไป

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 การใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามมาตรา 2 บัญญัติว่า อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากประชาชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยคำแนะนำและคำยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล พิจารณาแล้วคณะราษฎรยอมรับว่าพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ และเป็นผู้ทรงใช้อำนาจสูงสุดของประเทศ คือ อำนาจอธิปไตย โดยผ่านทางสถาบันทั้ง 3 คือ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ จะเห็นได้ว่าพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์มีมากตามสมควร ซึ่งเป็นหลักการที่ถูกต้อง ส่วนพระราชอำนาจทางนิติบัญญัติของพระมหากษัตริย์จะทรงใช้นั้น เช่น การยุบสภาผู้แทนราษฎร การยับยั้งร่างพระราชบัญญัติ เหล่านี้แสดงถึงอำนาจ และความมั่นคงของพระมหากษัตริย์ในการปกครองตามระบอบใหม่ แต่ที่ควรพิจารณาต่อไป คือ มาตรา 35 คณะราษฎรได้ยอมรับพระราชอำนาจในการยุบสภาผู้แทนราษฎร โดยบัญญัติไว้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภาเช่นนี้ ต้องมีกำหนดให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายใน 90 วัน ส่วนพระราชอำนาจใน การยับยั้งร่าง

พระราชบัญญัตินั้นไม่ค่อยจะมีผลมากนัก กล่าวคือ มาตรา 38, 39 บัญญัติว่า "เมื่อสภาผู้แทนราษฎร ได้ร่างพระราชบัญญัติขึ้นสำเร็จแล้วให้นายกรัฐมนตรี ทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ท่านให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ ถ้าพระมหากษัตริย์ ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น จะได้พระราชทานคืนมายังสภาในเวลา 1 เดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีนำทูลเกล้าฯ ถวายก็ดี หรือมิได้พระราชทานคืน มายังสภาในเวลา 1 เดือนก็ดี สภาจะต้องปรึกษากันใหม่ และออกเสียงลง คะแนนลับ โดยวิธีเรียกชื่อ และถ้าสภาลงมติตามเดิมไซ้ร ท่านให้นำ ร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรง ลงพระปรมาภิไธยพระราชทานส่งมาภายใน 15 วันแล้ว ท่านให้ประกาศ พระราชบัญญัตินั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ ถ้าพิจารณาแล้วหลักการนี้อาจจะ สมบูรณ์ คือ มีขั้นตอนในการยับยั้งร่างกฎหมาย แต่มิได้กล่าวถึงการลงคะแนน เสียงในการลงมติยืนยันร่างพระราชบัญญัติเดิม ว่ามีอัตราส่วนเท่าใด ซึ่งความจริง ควรจะมีมากพอสมควรถึงจะยับยั้ง คำคัดค้านของพระมหากษัตริย์ได้

สรุปแล้ว ถ้าพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตยฉบับแรกที่มีความสมบูรณ์ ได้มองเห็นถึงอำนาจ และสถานภาพของ พระมหากษัตริย์พอสมควร แต่ในทางปฏิบัติพระมหากษัตริย์มิได้มีอำนาจมากเช่นนั้น เลย เนื่องจากคณะราษฎรไม่ยอมให้อำนาจแก่พระองค์

3. เรื่องการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

นอกจากเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเรื่องสถานภาพ ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสาเหตุทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวสละ ราชสมบัติแล้ว ปัจจัยอีกข้อหนึ่ง ที่น่าจะวิเคราะห์ คือ การหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 กษัตริย์ไทย เปรียบเสมือนเทพ ที่ใครจะแตะต้องไม่ได้ แต่เมื่อคณะราษฎรทำการปฏิวัติ พ.ศ.

2475 แล้ว สถานภาพของพระมหากษัตริย์ไทยก็เปลี่ยนแปลงไป และหมดความศักดิ์สิทธิ์ การปฏิวัติโดยยึดอำนาจโดยฉับพลัน ถือเป็นการสร้างความอับอายให้แก่พระองค์และประเทศเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้พระองค์จะเตรียมการที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญไว้แล้ว แต่คณะราษฎรกลับด่วนอยากได้ และไม่มองเห็นความสำคัญของพระองค์ ทำการปฏิวัติ และถึงแม้จะใช้ชื่อว่า การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้น คณะราษฎรปฏิบัติต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ราวกับว่าไม่มีพระองค์อยู่เลย การกระทำเช่นนี้ถือเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างรุนแรง ดังจะเห็นได้จาก หลังจากคณะราษฎรยึดพระนครได้แล้ว ก็ออกแถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ ซึ่งแถลงการณ์ดังกล่าวเป็นหลักฐานที่บ่งบอกให้เห็นถึงความไม่เคารพในองค์พระมหากษัตริย์อีกต่อไป กล่าวคือ ถ้อยคำที่กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น ในแถลงการณ์ใช้เพียงคำว่า "กษัตริย์" หรือ "กษัตริย์องค์นี้" แสดงให้เห็นถึงการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างรุนแรง

ส่วนถ้อยคำสำนวนที่ปรากฏในร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้ร่าง คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม ได้ใช้ถ้อยคำค่อนข้างกระด้าง เมื่อกล่าวถึงองค์พระมหากษัตริย์ก็ไม่ใช้ราชาศัพท์ให้สมพระเกียรติของพระเจ้าแผ่นดินเลย แม้แต่น้อย ไม่เพียงแค่นั้น เมื่อคณะราษฎรส่งผู้แทน คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม เข้ากราบบังคมทูลฯถวาย พระราชกำหนด นิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน พุทธศักราช 2475 ณ วังสุโขทัย คณะผู้แทนได้ใช้รถเกวียนเป็นยานพาหนะ ป้องกันความปลอดภัยตามเส้นทางสู่วังสุโขทัย ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไม่พอพระราชหฤทัยยิ่งนัก ดังพระราชดำรัสที่มีถึงคณะผู้แทน ประโยคแรกว่า

"พวกแกมาพบฉันคนเดียว ทำไมไม่ต้องมากันมากมายเช่นนี้ แล้วพวกแกเอารถเกวียนมาด้วยแบบนี้ ฉันไม่พูดด้วย"¹

¹ ศิลปชัย ชาญเฉลิม. เจ้าฟ้าประชาธิปกฯ หน้า 296.

พระราชดำรัสดังกล่าวทำให้คนใดคนหนึ่งในคณะผู้แทนคณะราษฎรรีบกลับมาบอกให้รถเกราะคุ้มกันกลับไป เมื่อเสียงรถเกราะห่างออกไปแล้วพระองค์จึงมีพระราชกระแสรับสั่งใจความดังนี้

"เมื่อฉันได้รับราชสมบัติ ฉันไม่เชื่อว่าฉันจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เพราะฉันเป็นน้องสุดท้อง แต่ในที่สุดฉันก็ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน จนได้ และเมื่อฉันขึ้นครองราชย์นั้น ฉันรู้ว่าม่านจวนจะรูดแล้ว แต่ฉันก็คิดอยู่เสมอว่า ฉันมีความตั้งใจจะมอบการปกครองให้แก่ราษฎร ฉันไม่ต้องการระบบที่ได้เป็นอยู่ แต่เรื่องนี้มีคนคอยคัดค้าน แต่ฉันไม่เห็นด้วยที่พวกแกออกคำแถลงการณ์ตำฉัน และพวกเจ้านายรุนแรงเช่นนั้น"

พระองค์ได้รับสั่งถามหาตัวผู้เขียนคำแถลงการณ์ว่าใครเป็นคนเขียน หลวงประดิษฐมนูธรรม กราบทูลอย่างไม่สะทกสะท้านว่า

"ข้าพระพุทธเจ้าเองพะยะค่ะ" พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจ้องหน้าหลวงประดิษฐมนูธรรม แล้วรับสั่ง

"ทำไมจึงต้องเขียนอย่างนั้น"

"พระอาญาไม่พ้นเกล้าฯ เพื่อความสำเร็จพะยะค่ะ"

หลวงประดิษฐมนูธรรม กราบทูล²

จากหลักฐานดังกล่าว จะเห็นได้ว่า คณะผู้ปฏิวัติหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างเห็นได้ชัด และไม่เคยปรากฏเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย

เหตุการณ์ต่อมาหลังจากนั้นก็ล้วนแต่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพระองค์และคณะราษฎรมากขึ้น เพราะคณะราษฎรไม่มีที่ท่าว่าจะยอมโอนอ่อนผ่อนตามพระราชประสงค์ของพระองค์เลยแม้แต่น้อย การที่พระองค์ทรงแสดงพระราชดำริคัดค้านเรื่องใดก็ไม่เป็นผล แม้หลักความจริงและความถูกต้องจะเป็นอย่างไร พระองค์ทรงคัดค้าน

² น.ต.

การณ์เช่นนี้พระองค์จึงทรงแสดงพระราชดำริสละราชสมบัติ เพื่อหวังจะ
ใช้เป็นวิธีบังคับให้รัฐบาลต้องใคร่ครวญพิจารณาการกระทำของตนเอง แต่ว่าการ
กระทำเช่นนี้ไม่เป็นผลอีกตามเคย พระองค์จึงต้องสละราชสมบัติ ในวันที่ 2
มีนาคม พ.ศ. 2477

ดังนั้นสรุปได้ว่า ประเด็นสำคัญ ๆ ที่มีผลทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ ได้แก่ เรื่องการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยซึ่งพระองค์ทรงขัดข้องพระราชหฤทัยอยู่หลายข้อนับตั้งแต่คณะราษฎร
ได้นำเอารัฐธรรมนูญทั้งฉบับชั่วคราว และฉบับถาวร รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับนี้มี
หลายข้อที่ไม่ตรงกับเจตนาของพระองค์ โดยพระองค์ทรงเข้าใจว่ารัฐธรรมนูญ
คงจะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์แบบ แต่เหตุการณ์ไม่เป็นเช่นนั้น เช่น
เรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 และเรื่องเสรีภาพในการพูด การเขียน
และการโฆษณา ตลอดจนเสรีภาพในการตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น อีกประเด็น
หนึ่งเป็นเรื่องของสภาพของพระมหากษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ ถึงแม้ว่า
กฎหมายรัฐธรรมนูญได้ระบุพระราชอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ไว้
ด้วย แต่ในทางปฏิบัติแล้วเหตุการณ์ไม่เป็นเช่นนั้น การที่พระองค์จะทรงคัดค้าน
สิ่งใดต้องผ่านการยอมรับจากสภาผู้แทนราษฎรก่อน ถึงแม้จะเป็นเรื่องที่ถูกต้องก็
ตาม อีกทั้งพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบการปกครองแบบใหม่
ถูกจำกัดให้ลดน้อยลงอย่างไม่สมพระเกียรติ และประเด็นสุดท้ายซึ่งเป็นประเด็น
สำคัญที่ทำให้พระองค์ทรงสละราชสมบัตินั้นคือ เรื่องการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ
ของคณะราษฎร ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงวันที่สละ
ราชสมบัติ เช่น การออกแถลงการณ์ของคณะปฏิวัติกล่าวโจมตีพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและราชวงศ์จักรีอย่างรุนแรง และการไม่เห็นความสำคัญ
ของพระองค์ในการแสดงพระราชดำริคัดค้าน หรือทักท้วงเรื่องใด ก็ล้วนแต่ไม่
เป็นผลทั้งสิ้น เช่น ในพระราชบันทึก 9 ข้อที่พระองค์มีมาถึงรัฐบาล เป็นต้น จาก
ทั้งสามประเด็น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงไม่ปราถนาที่จะเป็น
กษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญอีกต่อไป เพราะพระองค์ทรงเห็นแล้วว่าไม่มีทางใดที่จะ

เห็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ตามแบบอย่างต่างประเทศ
ได้ พระองค์จึงทรงสละราชสมบัติ และได้ตัดสินพระทัยประทับ ณ บ้านโนล
(Knowle) ตำบลครานเลย์ (Cranlesgh surrey) ประเทศอังกฤษ จวบจน
วาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพของพระองค์

บรรณานุกรม

1. เอกสารชั้นต้น

1.1 เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ตีพิมพ์

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.1.1ก/3 พระราชดำรัส
ตอบความเห็นของผู้ที่จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จ.ศ.1247.

_____ . เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.2/16 เจ้านายและข้าราชการ
กราบบังคมทูลความเห็น การเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน
ร.ศ.103

_____ . เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.4/16 พระราชดำรัสตอบความเห็น
ของผู้ที่จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จ.ศ.1247

_____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ค.1/2 เรื่องตรวจเงินกรมพระคลัง

_____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1.3/1 เลขที่ 7 แผนกกฎหมาย เรื่อง
ราชพระราชกฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรีสภา มีนาคม 2468.

_____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1.3/1 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ลงวันที่ 24 มีนาคม 2468 และบันทึกความเห็นทูลเกล้าฯถวาย ลงวันที่
26 มีนาคม 2468 No. 7 แผนกกฎหมาย บันทึกความเห็นเจ้าพระยา
มหิศรถวายสมเด็จ

_____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารส่วนพระองค์สมเด็จ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1.3/22 No. 47 แผนกอภิรัฐมนตรี
พระราชล้นันท์ พระราชทานพระยาภักยา ณ ไผตริ 23 กรกฎาคม
2460.

_____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารส่วนพระองค์สมเด็จ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1.3/32 No.47 แผนกอภิรัฐมนตรี
เรื่อง บันทึกการปกครองของพระยาภักยา ณ ไผตริ 23 กรกฎาคม
2469.

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1.3/32 No. 47 แผนก
 อภิรัฐมนตรี เรื่องบันทึกการพระบันทึกสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
 เรื่องการปกครอง ทูลเกล้าฯถวาย ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2469.

. เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารส่วนพระองค์สมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1.3/242 Memorandum ของพระยา
 ศรีวิสารวาจา

. เอกสารรัชกาลที่ 7 ม.7.5/1 รายงานการประชุม
อภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 28 (8 พฤศจิกายน 2470)

. เอกสารรัชกาลที่ 7 ค.1/42 ปีก 3 เรื่องสภาการคลัง
 รัชกาลที่ 7 ลงวันที่ 31 มีนาคม 2468

. เอกสารรัชกาลที่ 7 ม.7.5/1 รายงานการประชุมอภิ
รัฐมนตรี ครั้งที่ 28 (วันที่ 8 พฤศจิกายน 2470)

. เอกสารรัชกาลที่ 7 รล.7/1 ร่างพระราชดำริทรงแต่งตั้ง
ตั้งอภิรัฐมนตรีสภา

. เอกสารรัชกาลที่ 7 ส.บ.2.47/132 ร่างพระราช
กฤษฎีกาตั้งอภิรัฐมนตรี

. เอกสารรัชกาลที่ 7 ส.ร.0201.16 หน้าที่ 6 ให้
 กระทรวงการต่างประเทศแจ้งข่าวเรื่องเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 ลงเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2475

1.2 เอกสารขึ้นต้นที่ตีพิมพ์

แถลงการณ์ (ของรัฐบาล). เรื่องของพระบาทสมเด็จพระปรีมินทรมหาประชาธิปก
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ . โรงพิมพ์ลหุโทษ, 2478.

2. เอกสารชั้นรอง

2.1 หนังสือทั่วไป

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. แนวพระราชดำริแก้รัชกาล . กรุงเทพฯ :
คุรุสภา, 2527.
- กำจร อึ้งโพธิ์. ประวัติเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย . สงขลา : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทร์วิโรฒสงขลา, 2522.
- เกียรติชัย นงษ์พาณิชย์. ปฏิวัติ 2475 . กรุงเทพฯ : แพรววิทยา, 2514.
- คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. ประวัติศาสตร์กรุง
รัตนโกสินทร์ . เล่ม 2 (รัชกาลที่ 4 - พ.ศ.2475) กรุงเทพฯ :
อมรินทร์การพิมพ์, 2525.
- จุลจักรพงษ์, พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต . กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2514.
- เจริญ ไชยชนะ. ประวัติศาสตร์ไทย . กรุงเทพฯ : เกษมบรรณกิจ, 2512.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ . ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย
จนถึง พ.ศ.2484 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2527.
- ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352-2453 ตอนที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช เศรษฐพร ตูศรีนัทท์ และแสวง รัตนมงคล. สัตว์การเมือง
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2514.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย . กรุงเทพฯ :
ดวงดีการพิมพ์, 2523.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต. เอกสารการเมืองการปกครองไทย.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- ชาติชาย พถานานนท์. " การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ.2475." เอกสารวิชาการสมาคมสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย, 2526.

ญาติ ไหวดี. การปกครองของไทย. กรุงเทพฯ : บุญชัยการพิมพ์, 2519.

แถมสุข นุ่มนนท์. การเมืองและการต่างประเทศในประวัติศาสตร์ไทย.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. ประวัติศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย.

กรุงเทพฯ : กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, 2520.

นรนิติ เศรษฐบุตร. เมืองไทยในระบอบรัฐสภา. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2517.

นายสุจินดา (นายแฝง). พระปกเกล้ากษัตริย์นักประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ :

มิตรสยาม, 2519.

ประยูร ภมรมนตรี. การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เบื้องแรกประชาธิปไตย.

กรุงเทพฯ : สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2516.

ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517).

กรุงเทพฯ : ช. ชุมนุมช่าง, 2517.

ปรีดา วัชรวงกูร. พระปกเกล้ากับระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ :

การพิมพ์พระนคร, 2520.

ภารดี มหาฉันท. ประวัติศาสตร์การปกครองไทย. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ,
2527.

_____ . ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์ มปป.

_____ . รัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ (พ.ศ. 2394-2475).

ชลบุรี : มหาวิทยาลัยวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2524.

รอง ศยามานนท์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ :

ไทยวัฒนาพานิช, 2520.

วิเทศกรณ์ (นามแฝง). ความเป็นมาแห่งประชาธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ :

ผ่านฟ้าพิทยา, 2511.

สนธิ เตชานันท์. แผนพัฒนา การเมืองไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย
ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
กรุงเทพฯ : ไทยเซคม, 2519.

สนั่น เมืองวงศ์. ประวัติศาสตร์ธนบุรี-รัตนโกสินทร์ .สงขลา : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทร์วิโรฒสงขลา, 2521.

สมบุรณ์ ไพรินทร์. บันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ 24 มิถุนายน -2475
ธันวาคม 2515. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2516.

สยามจดหมายเหตุ. บันทึกประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ.2475-2519. กรุงเทพฯ: บริษัทสยามบรรณจำกัด มปป.

สิริ เปรมจิตต์ . รัฐธรรมนูญไทย ฉบับแรก พ.ศ.2475-ฉบับปัจจุบัน.

โดยพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงค์ประพันธ์ประทาน
ข้อปรึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, 2515.

. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี. กรุงเทพฯ :
เกษมบรรณกิจ, 2505.

สุขสมาน วงศ์สรรค์. ประวัติศาสตร์การปกครองของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
รวมสาส์น, 2527.

. ประวัติศาสตร์การปกครองของไทย (ตั้งสมัยแรกเริ่ม
ตั้งเปลี่ยนแปลงเป็นประชาธิปไตย พ.ศ.2475). กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น
มปป.

สุขุม นวลสกุล. การเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.

เสรี อาจสาส์น. ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ.2325 - ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
พิทยาการ, มปป.

เสลา เรชะรุจิ. บันทึกเชิงประวัติศาสตร์ 43 ปี เมื่อมวลชลเป็นใหญ่ในสยาม.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประชาชน, 2518.

แสง ประทีป. ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ : บันดาลสาส์น, 2516.

2.2 วิทยานิพนธ์

- ชาญชัย รัตนวิบูลย์. บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519.
- นวลน้อย สีนแสงแก้ว. การแก้ไขปัญห เศรษฐกิจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2468-2475). วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2530.
- นิตฐา พรมมา. ปฏิวัติ 2475 : วิเคราะห์แผนการและการดำเนินการปฏิวัติของคณะราษฎร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2527.
- มยุรี นกยูงทอง. ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2468-2477). วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- วัลย์วิภา จรุงวิโรจน์. การศึกษาวิเคราะห์แนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2468-2477). วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520.
- สมปอง คงชัย. วิกฤตการณ์ทางการเมืองของไทย ระหว่างปี พ.ศ.2475-2486. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.
- สุรางค์ ตันตีกุลวิจิตร. วิเคราะห์แนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2529.

2.3 วารสาร

- กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. "พระมหากษัตริย์คุณที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีต่อประชาชนชาวไทย." มิตรครู. 22:5-8 (พฤศจิกายน 2523)
- ชัยนันท์ นันทพันธ์. "พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯกับระบอบรัฐธรรมนูญ"
ธรรมศาสตร์. 1:144-167 (มิถุนายน-ตุลาคม 2516)
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. "พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่ยิ่งใหญ่ของไทย" ราชบัณฑิตยสถาน. 9:65-76 (เมษายน-มิถุนายน 2527)
- แถมสุข นุ่มนนท์. "พระราชปรารภการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับแรกของไทย." จันทร์เกษม. 123:51-54 (มีนาคม-เมษายน 2518)
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. "พระปกเกล้าฯสละราชสมบัติ" สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 6:8-21 (มิถุนายน-สิงหาคม 2511)
- เมธี บิลันธนานนท์. "กษัตริย์นักปราชญ์ไทย" มิตรครู. 23:5-9 (มกราคม 2524)

ภาคผนวก ก.

ร่างรัฐธรรมนูญ ของ พระยาภิบาลา ณ ไมตรี 12 มาตรา

- มาตรา 1 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ ซึ่งพระราชอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ
- มาตรา 2 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และถอดถอนนายกรัฐมนตรี (Peemier) ผู้ซึ่งจะรับผิดชอบต่อพระองค์ในการบริหารราชการแผ่นดิน
- มาตรา 3 นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้ง และถอดถอนรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่าง ๆ โดยรับผิดชอบโดยตรงต่อพระมหากษัตริย์ในการบริหารงานเขตทุกกระทรวง และปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ ซึ่งได้รับมอบหมายจากพระมหากษัตริย์ ตลอดจน เป็นผู้ประสานงานระหว่างนโยบายเหล่านี้กับการบริหารงานให้เป็นที่ไปตามนโยบายดังกล่าวของกระทรวงต่าง ๆ
- มาตรา 4 รัฐมนตรีรับผิดชอบโดยตรงต่อนายกรัฐมนตรี สำหรับบริหารงานในกระทรวงที่เขารับผิดชอบ และช่วยนายรัฐมนตรีในการทำนโยบายต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายไปปฏิบัติให้บรรลุผล
- มาตรา 5 คณะรัฐมนตรีประชุมปรึกษากัน โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานอาจประชุมปรึกษากันในกิจการทั่วไปแต่ความรับผิดชอบในการตัดสินใจทุกเรื่องขึ้นอยู่กับนายกรัฐมนตรี
- มาตรา 6 นายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำผลการตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนโยบายใหญ่ ๆ ข้อ ๆ ไปกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ แต่การตัดสินใจในปัญหาเหล่านี้ขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์โดยตรง¹

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารส่วนพระองค์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1.3/32 เลข. 47 เล่ม 3 บันทึกการปกครอง.

- มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งอภิรัฐมนตรีสภา ซึ่งมีสมาชิกทั้งสิ้น 5 นาย นายกรัฐมนตรีเป็นสมาชิกของอภิรัฐมนตรีสภาโดยตำแหน่ง แต่รัฐมนตรีคนอื่น ๆ จะเป็นสมาชิกของสภานี้มิได้ คงมีหน้าที่แต่เพียงถวายคำปรึกษา เมื่อพระมหากษัตริย์ขอคำปรึกษาเกี่ยวกับนโยบายทั่วไป หรือปัญหาอื่น ๆ อภิรัฐมนตรีสภาไม่มีอำนาจที่จะถวายคำปรึกษาในเรื่อง การแต่งตั้งข้าราชการ หรือที่เกี่ยวกับราชการประจำ แต่มีอำนาจในการตั้งกระทู้ถามนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีคนอื่น ๆ
- มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และถอดถอนสมาชิกขององคมนตรีสภา
- มาตรา 9 ภายใน 3 วันนับแต่ที่พระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นครองราชย์ พระมหากษัตริย์จะทรงเลือกรัชทายาทจากพระราชโอรสของพระมหากษัตริย์ และพระบรมราชินีนาถ หรือจากพระบรมวงศานุวงศ์ โดยไม่จำกัดลำดับชั้นยศ และอาวุโส การเลือกรัชทายาทนี้ถือเป็นเด็ดขาด แต่อาจทบทวนได้ภายใน 5 ปี ภายหลังการแต่งตั้งโดยคำแนะนำขององคมนตรีสภา ในกรณีที่พระมหากษัตริย์สวรรคตก่อนที่จะมีการเลือกรัชทายาท องคมนตรีสภาจะเป็นผู้เลือกรัชทายาทโดยใช้คะแนนเสียง 3 ใน 4 ของจำนวนองคมนตรีสภา
- มาตรา 10 พระมหากษัตริย์ ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลฎีกา (Supreme of Dika Court) และศาลอื่น ๆ ตามที่ทรงมีพระบรมราชโองการจัดตั้งขึ้นอันตามเวลาสมควร
- มาตรา 11 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจนิติบัญญัติแต่เพียงผู้เดียว

มาตรา 12 การแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญนี้ จะกระทำได้แต่โดย
พระมหากษัตริย์โดยคำแนะนำยินยอมจาก 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิก
องคมนตรีสภา¹

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6-7 เอกสารส่วน
พระองค์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ บ.1.3/32 เลข.47 เล่ม 3
หนังสือของพระยากล্যানไพบูลย์ ลงวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2469 กราบบังคมทูล
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.

ภาคผนวก ข .

พระราชบัญญัติ

ธรรมนูญของการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว

พุทธศักราช 2475

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

โดยที่คณะราษฎรได้ขอร้องให้อยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามเพื่อบ้านเมืองจะเจริญขึ้นและโดยที่ได้ทรงยอมรับตามคำขอร้องคณะราษฎร

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใช้ตราพระราชบัญญัติไว้โดยมาตราต่อไปนี้

หมวด 1

ข้อความทั่วไป

มาตรา 1 อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย

มาตรา 2 ให้มีบุคคลและคณะบุคคล ดังจะกล่าวต่อไปนี้เป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎรตามที่จะได้กล่าวต่อไปในธรรมนูญ คือ

1. กษัตริย์
2. สภาผู้แทนราษฎร
3. คณะกรรมการราษฎร
4. ศาล

หมวด 2

กษัตริย์

มาตรา 3 กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ พระราชบัญญัติก็ดี คำวินิจฉัยของศาลก็ดี การอื่น ๆ ซึ่งจะมีบทกฎหมายระบุไว้ โดยเฉพาะก็ดี จะต้องกระทำในนามของกษัตริย์

- มาตรา 4 ผู้เป็นกษัตริย์ของประเทศ คือ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าฯ การสืบมรดกให้เป็นไปตามกฎหมายเทียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ.2467 และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร
- มาตรา 5 ถ้ากษัตริย์มีเหตุจำเป็นชั่วคราวที่จะทำหน้าที่ไม่ได้หรืออยู่ในพระนครให้คณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ใช้สิทธิแทน
- มาตรา 6 กษัตริย์จะถูกฟ้องร้องคดีอาชญาภัย ศาลไม่ได้ เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรจะวินิจฉัย
- มาตรา 7 การกระทำใด ๆ ของกษัตริย์ต้องมีกรรมการราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดลงนามด้วย โดยได้รับความยินยอมของคณะกรรมการราษฎร จึงจะใช้ได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ

หมวด 3

สภาผู้แทนราษฎร

ส่วนที่ 1

อำนาจและหน้าที่

- มาตรา 8 สภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจ ออกพระราชบัญญัติทั้งหลาย พระราชบัญญัตินั้น เมื่อกษัตริย์ได้ประกาศให้ใช้แล้ว ให้เป็นอันใช้บังคับได้ ถ้ากษัตริย์มิได้ประกาศให้ใช้ พระราชบัญญัตินั้นภายในกำหนด 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับพระราชบัญญัตินั้นจากสภา โดยแสดงเหตุผลที่ไม่ยอมทรงลงพระนาม ก็มีอำนาจส่งพระราชบัญญัตินั้นคืนมายังสภา เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ถ้าสภาลงมติยืนตามมติเดิม กษัตริย์ไม่เห็นฟ้องด้วย สภามีอำนาจออกประกาศพระราชบัญญัตินั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 9 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจดูแล ควบคุมกิจการของประเทศ และมีอำนาจประชุมกับถอดถอนกรรมการราษฎร หรือ พนักงานรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้

ส่วนที่ 2

ผู้แทนราษฎร

มาตรา 10 สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นไปตามแนวกาลสมัยดังนี้

สมัยที่ 1

นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้เป็นต้นไป จนกว่าจะถึงเวลาที่สมาชิกในสมัยที่ 2 จะเข้ารับตำแหน่ง ให้คณะราษฎร ซึ่งมีคณะผู้รักษา พระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้ใช้อำนาจแทน จัดตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้นเป็นจำนวน 70 นายเป็นสมาชิกในสภา

สมัยที่ 2

ภายในเวลา 6 เดือนหรือ จนกว่าการจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อย สมาชิกในสภาจะต้องมีบุคคล 2 ประเภท ทำกิจการร่วมกันคือ

ประเภทที่ 1 ผู้แทนราษฎรจะได้เลือกขึ้น จังหวัดละ 1 นาย ถ้าจังหวัดใดมีสมาชิกเกินกว่า 100,000 คนให้จังหวัดนั้นเลือกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก 1 นายทุก ๆ 100,000 ถ้าเกินกว่าครึ่งให้นับเพิ่มขึ้นอีก 1

ประการที่ 2 ผู้เป็นสมาชิกอยู่แล้วในสมัยที่ 1 มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1 ถ้าจำนวนเกินให้เลือกกันเองว่าผู้ใดจะคงเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้ผู้ที่มีตัวอยู่เลือกบุคคลใด ๆ เข้าแทนจนครบ

สมัยที่ 3

เมื่อจำนวนราษฎรทั่วพระราชอาณาเขต ได้สอบไล่วิชาประถมศึกษาได้เป็นจำนวนเกินกว่าครึ่ง และอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นอันไม่มีอีกต่อไป

มาตรา 11 คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ 1 คือ

1. สอบไล่วิชาการเมืองได้ตามหลักสูตรซึ่งสภาจะได้ตั้งขึ้นไว้
2. มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์
3. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ
4. ไม่ถูกศาลพิพากษา ให้เพิกถอนสิทธิในการรับเลือก
5. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย
6. เฉพาะผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ 1 ในสมัยที่ 2 ต้องได้รับความเห็นชอบของสมาชิกในสมัยที่ 1 เสียก่อน
ว่าเป็นผู้ที่ไม่ควรสงสัยว่าจะนำมาซึ่งความไม่เรียบร้อย

มาตรา 12 การเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1, ที่ 2 ให้ทำดังนี้

1. ราษฎรในหมู่บ้าน เลือกผู้แทนเพื่อออกเสียงตั้งผู้แทนตำบล
2. ผู้แทนหมู่บ้านเลือกผู้แทนตำบล
3. ผู้แทนตำบลเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร

การเลือกตั้งสมาชิกในสมัยที่ 3 จะมีกฎหมายบัญญัติภายหลังโดยจะ
ดำเนินวิธีการที่ให้สมาชิกได้เลือกตั้งผู้แทนในสภาโดยตรง

มาตรา 13 ผู้แทนประเภทที่ 1 จะอยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 4 ปี นับแต่วัน

เข้ารับตำแหน่ง แต่เมื่อถึงสมัยที่ 3 แล้ว แม้ผู้แทนในสมัยที่ 2 จะได้
อยู่ในตำแหน่งไม่ถึง 4 ปีก็ตี ต้องออกจากตำแหน่งนับแต่วันที่ผู้แทนใน
สมัยที่ 3 ได้เข้ารับตำแหน่ง

ถ้าตำแหน่งผู้แทนว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามเวร
ให้สมาชิกเลือกผู้อื่นตั้งขึ้นใหม่ให้เต็มที่ว่าง แต่ผู้แทนใหม่มีเวลาอยู่ใน
ตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาที่ผู้ออกไปนั้นชอบที่จะอยู่ได้

มาตรา 14 ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติต่อไปนี้ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติที่
จะเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้ คือ

1. มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์
2. ไม่เป็นผู้ไร้ หรือ เสมือนไร้ความสามารถ

3. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เสียสิทธิในการออกเสียง

4. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย

มาตรา 15 การเลือกตั้งผู้แทนใด ๆ ให้ถือตามคะแนนเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้มีการเลือกครั้งที่ 2 ถ้าครั้งที่ 2 มีคะแนนเสียงเท่ากันให้ตั้งคนกลางออกเสียงชี้ขาดและให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนกลางไว้

มาตรา 16 ผู้แทนนอกจากถึงเวรจะต้องออกจากตำแหน่งให้นับว่าขาดจากตำแหน่งเมื่อขาดคุณสมบัติดังกล่าวไว้ในมาตรา 11 อย่างใดอย่างหนึ่งหรือเมื่อตาย หรือเมื่อสภาได้วินิจฉัยให้ออกในการเมื่อสภาเห็นว่าเป็นผู้ทำ ความเสื่อมเสียให้แก่สภา

มาตรา 17 การฟ้องร้องสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรเป็นคดีอาชญา ยัง ศาลจะ ต้องได้รับอนุญาตจากสภาก่อน ศาลจึงจะรับฟ้องได้

ส่วนที่ 3

ระเบียบการประชุม

มาตรา 18 ให้สมาชิกเลือกกันขึ้นเป็นประธานของสภา 1 นาย มีหน้าที่ดำเนินการของสภาและมีรองประธาน 1 นายเป็นผู้ทำการแทน เมื่อประธานมีเหตุขัดข้องชั่วคราวที่จะทำหน้าที่ได้

มาตรา 19 เมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถมาได้ ก็ให้รองประธานแทน เป็นผู้รักษาความเรียบร้อยในสภา และจัดการให้ได้ปรึกษาหารือกันตามระเบียบ

มาตรา 20 ถ้าประธานและรองประธานไม่อยู่ในที่ประชุมทั้ง 2 คน ก็ให้สมาชิกที่มาประชุมเลือกตั้งกันเอง ขึ้นเป็นประธานคนหนึ่งชั่วคราวประชุมนั้น

มาตรา 21 การประชุมปกติให้เป็นหน้าที่ของสภาเป็นผู้กำหนด การประชุมพิเศษจะมีได้ต่อเมื่อสมาชิกมีจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่า 15 คน ได้ร้องขอหรือคณะกรรมการราษฎรได้ร้องขอให้เรียกประชุม การนัดประชุมพิเศษ ประธานหรือผู้ทำการแทนประธานเป็นผู้สั่งนัด

- มาตรา 22 การประชุมทุกครั้งต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุมปรึกษาการได้
- มาตรา 23 การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณสมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากันให้ผู้เป็นประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด
- มาตรา 24 สมาชิกไม่ต้องรับผิดชอบในถ้อยคำใด ๆ ที่ได้กล่าวหรือแสดงเป็นความเห็น หรือในการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุม ผู้หนึ่งผู้ใดว่าจะกล่าวฟ้องร้องเพราะเหตุนั้นหาได้ไม่
- มาตรา 25 ในการประชุมทุกครั้งประธานต้องสั่งให้เจ้าหน้าที่ประจำในสภาจตรายงานรักษาไว้ และเสนอเพื่อให้สมาชิกได้ตรวจแก้ไขรับรองแล้วให้ผู้เป็นประธานในที่ประชุมลงนามกำกับไว้
- มาตรา 26 สภามีอำนาจตั้งอนุกรรมการเพื่อทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้สอบสวนพิจารณาทำความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้น เสนอต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อปรึกษาหารือตกลงชั้นหนึ่งก็ได้ ประธานอนุกรรมการนั้น เมื่อสภาไม่ได้ตั้งก็ให้อนุกรรมการเลือกกันเอง ตั้งขึ้นเป็นประธานได้
- อนุกรรมการมีอำนาจเชิญบุคคลใด ๆ มาชี้แจงแสดงความคิดเห็นได้ อนุกรรมการและผู้ที่เชิญมาได้รับสิทธิในการแสดงความคิดเห็นตามมาตรา 24
- ในการประชุมอนุกรรมการนั้นต้องมีอนุกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่า 3 นายจึงจะเป็นองค์ประชุมปรึกษาการได้ เว้นแต่อนุกรรมการนั้นจะมีจำนวนตั้งขึ้นเพียง 3 คน เมื่อมีประชุมแต่ 2 คนที่ให้นับว่าเป็นองค์ประชุมได้
- มาตรา 27 สภามีอำนาจตั้งระเบียบการปรึกษาหารือ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามธรรมนูญ (ในชั้นแรกนี้ให้อนุโลมใช้ข้อบังคับสภากรรมการองคมนตรี เฉพาะที่ไม่ขัดกับธรรมนูญไปพลางก่อน)

หมวดที่ 4

คณะกรรมการราษฎร

ส่วนที่ 1

อำนาจและหน้าที่

- มาตรา 28 คณะกรรมการมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภา
- มาตรา 29 ถ้ามีการฉุกเฉินเกิดขึ้น ซึ่งคณะกรรมการจะเรียกประชุมสภาราษฎรให้ทันทั่วที่มีได้ และคณะกรรมการราษฎรเห็นสมควรจะต้องออกกฎหมาย เพื่อให้เหมาะแก่การฉุกเฉินนั้น ๆ ที่ทำได้ แต่จะต้องรีบนำกฎหมายนั้นขึ้นให้สภารับรอง
- มาตรา 30 คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจให้อภัยโทษ แต่ให้นำความขึ้นขอพระบรมราชานุญาตเสียก่อน
- มาตรา 31 ให้เสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ เป็นผู้รับผิดชอบต่อคณะกรรมการราษฎร ในกิจการทั้งปวงสิ่งใดซึ่งเป็นการฝ่าฝืนต่อคำสั่ง หรือระเบียบการของคณะกรรมการราษฎร หรือการทำไปโดยธรรมเนียมไม่อนุญาตให้ทำได้ ให้ถือว่าการนั้นเป็นโมฆะ

ส่วนที่ 2

กรรมการราษฎร และ เจ้าหน้าที่ประจำ

- มาตรา 32 คณะกรรมการราษฎรประกอบด้วยประธานคณะกรรมการราษฎร 1 นาย และกรรมการราษฎร 14 นาย รวมเป็น 15 นาย
- มาตรา 33 ให้สภาเลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้หนึ่ง ขึ้นเป็นประธานกรรมการและให้ผู้เป็นประธานนั้นเลือกสมาชิกในสภาอีก 14 นาย เพื่อเป็นกรรมการการเลือกนี้เมื่อได้รับความเห็นชอบของสภาแล้วให้ถือว่าผู้ได้รับเลือกนั้น ๆ เป็นกรรมการของสภา ในเมื่อสภาเห็นว่ากรรมการมิได้ดำเนินกิจการตามรัฐประศาสนโยบายของสภา สภามีอำนาจเชิญกรรมการให้ออกจากหน้าที่ แล้วเลือกตั้งใหม่ตามที่กล่าวในตอนนั้น

- มาตรา 34 กรรมการคนใดมีเหตุอันกระทำให้กรรมการคนนั้นขาดคุณสมบัติอันกำหนดไว้สำหรับผู้แทนในมาตรา 11 ก็ตามหรือตายก็ตาม ให้สภาเลือกกรรมการแทนสำหรับตำแหน่งนั้น ๆ ในเมื่อสภาได้เลือกตั้งกรรมการแล้ว สภาชุดนั้นหมดกำหนดอายุตำแหน่งเมื่อใด ให้ถือว่ากรรมการชุดนั้นย่อมหมดกำหนดอายุตำแหน่งด้วย
- มาตรา 35 การตั้งการถอดถอนตำแหน่งเสนาบดี ย่อมเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ พระราชอำนาจนี้จะทรงใช้แต่โดยตามคำแนะนำของคณะกรรมาการราษฎร
- มาตรา 36 การเจรจาการเมืองกับต่างประเทศเป็นหน้าที่ของกรรมการผู้แทนราษฎร และกรรมการอาจตั้งผู้แทนเพื่อการนี้ได้ การเจรจาได้ดำเนินไปประการใด ให้กรรมการรายงานกราบบังคมทูลกษัตริย์ทรงทราบการให้สัตยาเป็นสัญญาทางพระราชไมตรีเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะทรงใช้พระราชอำนาจนี้ตามคำแนะนำของกรรมาการราษฎร
- มาตรา 37 การประกาศสงครามเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะทรงใช้พระราชอำนาจนี้ตามคำแนะนำของกรรมาการราษฎร

ส่วนที่ 3

ระเบียบการประชุม

- มาตรา 38 ระเบียบการประชุมของคณะกรรมาการราษฎรให้อนุโลมตามที่บัญญัติในหมวดที่ 3

หมวดที่ 5

ศาล

มาตรา 39 การระงับข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานี้
ประกาศมา ณ วันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 และให้ใช้บังคับ
ได้แต่บัดนี้เป็นต้นไป

(พระบรมนามาภิไธย) ประชาธิปก ป.ร.

(49 ร.จ. 166 ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2475)¹

¹ สยามจดหมายเหตุ. ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 ถึง 2519. หน้า 1-10. และสิริ เปรมจิตต์ รัฐธรรมนูญไทย ฉบับแรก พ.ศ.2475 ถึงฉบับปัจจุบัน. หน้า 8-16.

ภาคผนวก ค .

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

พุทธศักราช 2475

บททั่วไป

- มาตรา 1 สยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกมิได้ ประชาชนชาวสยามไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน
- มาตรา 2 อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้น แต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้
- หมวดที่ 1
พระมหากษัตริย์
- มาตรา 3 องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการ ผู้ใดจะละเมิดมิได้
- มาตรา 4 พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะ และ ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก
- มาตรา 5 พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพสยาม
- มาตรา 6 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยคำแนะนำ และยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร
- มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี
- มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลที่ได้ตั้งขึ้นตามกฎหมาย
- มาตรา 9 การสืบราชสมบัติท่านไว้ให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 และประกอบด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร
- มาตรา 10 ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง จะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงตั้ง

บุคคลหนึ่งหรือหลายบุคคลเป็นคณะหนึ่งขึ้นให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ถ้าหากพระมหากษัตริย์มิได้ทรงตั้ง หรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ไซ้ ท่านให้สภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันตั้งขึ้น และในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรยังมีได้ตั้งผู้ใด ท่านให้คณะรัฐมนตรีทำหน้าที่นั้นไปชั่วคราว

มาตรา 11 พระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปโดยกำเนิด หรือโดยแต่งตั้งก็ตามย่อมดำรงอยู่ในฐานะเหนือการเมือง

หมวด 2

สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม

มาตรา 12 ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิอย่างใดเลย

มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือสิทธิใด ๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็น การขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา 14 ภายในบังคับ แห่งบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุม การตั้งสมาคม การอาชีพ

มาตรา 15 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่น ๆ ภายในเงื่อนไขและโดยการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 3

สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 16 สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น

มาตรา 17 คณะสมบัติแห่งผู้เลือกตั้ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งวิธีเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 18 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้อยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 4 ปี ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวตามวาระ ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนให้เต็มตำแหน่งที่ว่างอยู่ แต่สมาชิกที่สามารถแทนนั้นให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 19 ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาว่า จะรักษาไว้ และ ปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา 20 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนชาวสยามมิใช้แทนแต่เฉพาะผู้ที่เลือกตั้งตนขึ้นมา ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใด ๆ

มาตรา 21 สมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อ

1. ถึงคราวออกตามวาระ หรือ ยุบสภา
2. ตาย
3. ลาออก
4. ขาดคุณสมบัติ ของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามกฎหมาย ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
5. สภาผู้แทนราษฎร วินิจฉัยให้ออกจากตำแหน่งโดยเห็นว่ามี ความประพฤติในทางจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่ สภามติในข้อนี้ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม

มาตรา 22 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรตามมติของสภา ให้เป็นประธานแห่งหนึ่งนาย เป็นรองประธาน หนึ่งนาย หรือหลายนายก็ได้

- มาตรา 23 ประธานแห่งสภามีหน้าที่ดำเนินกิจการเองสภาให้เป็นไปตามระเบียบ
รองประธานมีหน้าที่กระทำการแทนประธาน ในเมืองประธานไม่อยู่
หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้
- มาตรา 24 ในเมื่อประธาน และรองประธานไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกเลือกตั้ง
กันเองขึ้นเป็นประธานการประชุมในคราวประชุมนั้น
- มาตรา 25 การประชุมทุกคราว ต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของ
จำนวนสมาชิกทั้งหมดจึงเป็นองค์ประชุมได้
- มาตรา 26 การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษา นั้นให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ
เว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้
สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียง
ลงคะแนนเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้
อีกเสียงหนึ่ง เป็นเสียงชี้ขาด
- มาตรา 27 ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแสดง
ข้อความหรือแสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ท่านว่าเป็น
เอกสิทธิ์อันเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิก
นั้นในทางใด ๆ มิได้ เอกสิทธิ์นี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และโฆษณา
รายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภาและคุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภา
เชิญมาแสดงข้อความหรือออกความเห็นในที่ประชุมด้วย
- มาตรา 28 ในปีหนึ่งท่านให้มีการประชุมสามัญหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภา
จะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายใน
เวลาเก้าสิบวัน นับแต่การเลือกเสร็จแล้ว วันเริ่มสมัยประชุม
สามัญประจำปี ท่านให้สภากำหนด
- มาตรา 29 สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่ง ๆ ท่านว่ามีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่
พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯให้ขยายเวลาออกไปก็ได้
อนึ่ง ในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้น จะโปรดเกล้าฯให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา 30 พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามสมัยประชุม และทรงเปิดปิดประชุม

พิธีเปิดประชุม จะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำ หรือ จะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือนายกรัฐมนตรี กระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา 31 เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะ ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรก็ได้

มาตรา 32 เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของ จำนวนทั้งหมด เห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐแล้ว ย่อมมี สิทธิร่วมกันทำคำร้องขอต่อประธานแห่งสภา ให้นำความกราบบังคมทูล ขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรได้ ในกรณีเช่นนี้ ท่านให้ประธานแห่งสภานำความกราบบังคมทูล และรับสนอง พระบรมราชโองการ

มาตรา 33 ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องสมาชิกแห่งสภาในทางอาญา ท่านว่าศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาก่อนจึงพิจารณาได้ และการ พิจารณาคดีนั้นต้องมีให้เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมา เข้า ประชุม
อนึ่ง การพิจารณาคดีที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่าผู้ต้องหาเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นท่านว่าเป็นอันใช้ได้

มาตรา 34 ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกไปกักขัง เว้นไว้แต่จับในขณะการทำผิด แต่ต้องรีบรายงานไปยังประธานแห่ง สภา และประธานแห่งสภาอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

มาตรา 35 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกมาใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภา เช่นนี้ ต้องมีกำหนดให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

- มาตรา 36 บรรดาพระราชบัญญัติทั้งหลาย จะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้แต่โดย
คำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร
- มาตรา 37 งบประมาณแผ่นดินประจำปี ท่านว่าต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ถ้า
และพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ท่านให้ใช้พระราชบัญญัติ
งบประมาณปีก่อนนั้นไปพลาง
- มาตรา 38 เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเสร็จแล้ว ให้
นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลง
พระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วท่านให้
ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้
- มาตรา 39 ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น จะได้
พระราชทานคืนมายังสภากายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรี
ทูลเกล้าฯถวายก็ดี หรือมิพระราชทานคืนมายังสภากายในหนึ่ง เดือน
นั้นก็ดี สภาจะต้องปรึกษากันใหม่ และออกเสียงลงคะแนนลับโดยวิธี
เรียกชื่อ สภาลงมติตามเดิมไซ้ ท่านให้นำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้น
ทูลเกล้าฯถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลง
พระปรมาภิไธยพระราชทานลงมาภายในสิบห้าวันแล้ว ท่านให้ประกาศ
พระราชบัญญัตินั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้
- มาตรา 40 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน ในที่ประชุม สมาชิก
ทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในข้อความใด ๆ อันเกี่ยวกับการงาน
ในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่า
ข้อความนั้น ๆ ยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือ
ประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน
- มาตรา 41 สภาย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะลงมติความไว้วางใจในรัฐมนตรีรายตัวหรือ
ทั้งคณะ บัญญัติความไว้วางใจนั้น ท่านมิให้ลงมติในวันเดียวกันกับวันที่
ปรึกษา

มาตรา 42 การประชุมของสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่จะ
ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับของสภา แต่การประชุมลับก็ย่อมมีได้เมื่อ
คณะรัฐมนตรีร้องขอหรือสภาผู้แทนราษฎรรวมกันไม่ต่ำกว่าสิบห้าคน
ร้องขอ

มาตรา 43 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเลือกสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญ
และมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกก็ตาม เป็น
คณะกรรมการวิสามัญเพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาสอบสวน
ข้อความใด ๆ มาชี้แจงแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำหรือ
พิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 27 นั้น ท่านว่าคุ้มครองถึงบุคคล
ผู้กระทำหน้าที่ตาม มาตรานี้ด้วย

มาตรา 44 การประชุมคณะกรรมการตามมาตรา 43 นั้น ท่านว่าต้องมี
กรรมการ มาประชุมไม่ต่อกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนจึงจะเป็น
องค์ประชุมได้

มาตรา 45 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุม และการปรึกษาของ
สภา เพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด 4

คณะรัฐมนตรี

มาตรา 46 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นคนหนึ่ง ประกอบด้วยนายก
นายหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อยสิบสี่นาย อย่างมากยี่สิบสี่นาย
ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานแห่งสภาเป็นผู้ลงนามรับสนอง
พระบรมราชโองการให้คณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา 47 นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีอีกสิบสี่นาย ต้องเลือกจากสมาชิกของ
สภาผู้แทนราษฎร นอกจากนั้นจะเลือกจากผู้ที่ไม่เห็นว่ามีความรู้ความ

ชำนาญเป็นพิเศษ แม้มิได้เป็นสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่อาจดำรงตำแหน่งการเมืองได้

มาตรา 48 รัฐมนตรีผู้มีมิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ย่อมมีสิทธิไปประชุมและแสดงความเห็นในสภาผู้แทนราษฎรได้ แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

มาตรา 49 การตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นรัฐมนตรีนั้น ไม่ทำให้ผู้ได้รับตั้งจำต้องลาออกจากสมาชิกภาพ

มาตรา 50 ในการบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร

รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้บัญชาการกระทรวงการ ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อสภาผู้แทนราษฎรในทางรัฐธรรมนูญและรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับแต่งตั้งให้บัญชาการกระทรวงทบวงกรมหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของรัฐบาล

มาตรา 51 รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจคณะหรือเมื่อสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะเข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลงในกรณีทั้งสองนี้ ท่านว่าคณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่

นอกจากนั้นความเป็นรัฐมนตรีจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัวโดย

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 21
- (4) สภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจ

มาตรา 52 ในเหตุฉุกเฉินซึ่งจะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ทันท่วงทีมิได้ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับ เช่น พระราชบัญญัติก็ได้

ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรต่อไป ท่านให้นำพระราชกำหนดนั้น เสนอต่อสภาเพื่ออนุมัติ ถ้าสภาอนุมัติแล้วพระราชกำหนดนั้นก็ เป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้าสภาไม่อนุมัติไซ้ พระราชกำหนดนั้นก็ เป็นอัน ตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้ พระราชกำหนดนั้น คำอนุมัติและไม่อนุมัติของสภาที่กล่าวนี้ ท่านว่าให้ ทำเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา 53 พระมหากษัตริย์ทรงประกาศใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการใน พระราชบัญญัติอัยการศึก

มาตรา 54 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม ทำ หนังสือสัญญาสันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่น ๆ กับ นานาประเทศ การประกาศสงครามนั้น จะทรงทำต่อเมื่อไม่ขัดกับบทบัญญัติแห่งกติกา สันนิบาตชาติ หนังสือสัญญาใด ๆ มีบทบาทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตสยาม หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามสัญญาไซ้ ท่านว่าต้อง ได้รับความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 55 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา 56 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะตราพระราชกฤษฎีกาโดย ไม่ขัดต่อกฎหมาย

มาตรา 57 ภายในบังคับแห่งมาตรา 32 และ 46 บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพวกระบมราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ท่านว่า รัฐมนตรีนายหนึ่งต้องลงนามรับสนองพระราชโองการเป็นผู้รับผิดชอบ

หมวด 5

ศาล

มาตรา 58 การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินการตามกฎหมาย และในนามพระมหากษัตริย์

มาตรา 60 ผู้พิพากษาย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

หมวด 6

บทสุดท้าย

มาตรา 61 บทบัญญัติแห่งกฎหมายใด ๆ มีข้อความแย้งหรือขัดแก่รัฐธรรมนูญ ท่านว่าบทบัญญัตินั้น ๆ เป็นโมฆะ

มาตรา 62 ท้าวว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา 63 รัฐธรรมนูญ จะแก้ไขเพิ่มเติมได้แต่เงื่อนไขต่อไปนี้

1. ผู้ตติขอแก้ไขเพิ่มเติม ท่านว่าต้องมาจากคณะรัฐมนตรีทางหนึ่ง หรือมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งรวมกันมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ แห่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดทางหนึ่ง
2. เมื่อสมาชิกได้ลงมติครั้งหนึ่งแล้ว ท่านให้รอไว้หนึ่งเดือน เมื่อพ้นกำหนดแล้วให้นำขึ้นสภาเสนอเพื่อลงมติอีกครั้งหนึ่ง
3. การออกเสียงลงคะแนน ท่านให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่ต่ำกว่าสามในสี่แห่งจำนวนสมาชิกทั้งหมด

เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว ท่านจึงให้ดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติมาตรา 38, 39

หมวด 7

การใช้รัฐธรรมนูญ และบทเฉพาะกาล

มาตรา 64 ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติหมวดนี้ ให้ใช้รัฐธรรมนูญนี้ตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

มาตรา 65 เมื่อราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษาสามัญมากกว่ากึ่งจำนวนทั้งหมดและอย่างช้าต้องไม่เกินกว่าสิบปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากัน

(1) สมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นตามเงื่อนไขในบทบัญญัติมาตรา 16, 17

(2) สมาชิกประเภทที่ 2 ได้แก่ผู้ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้บทบัญญัติเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475

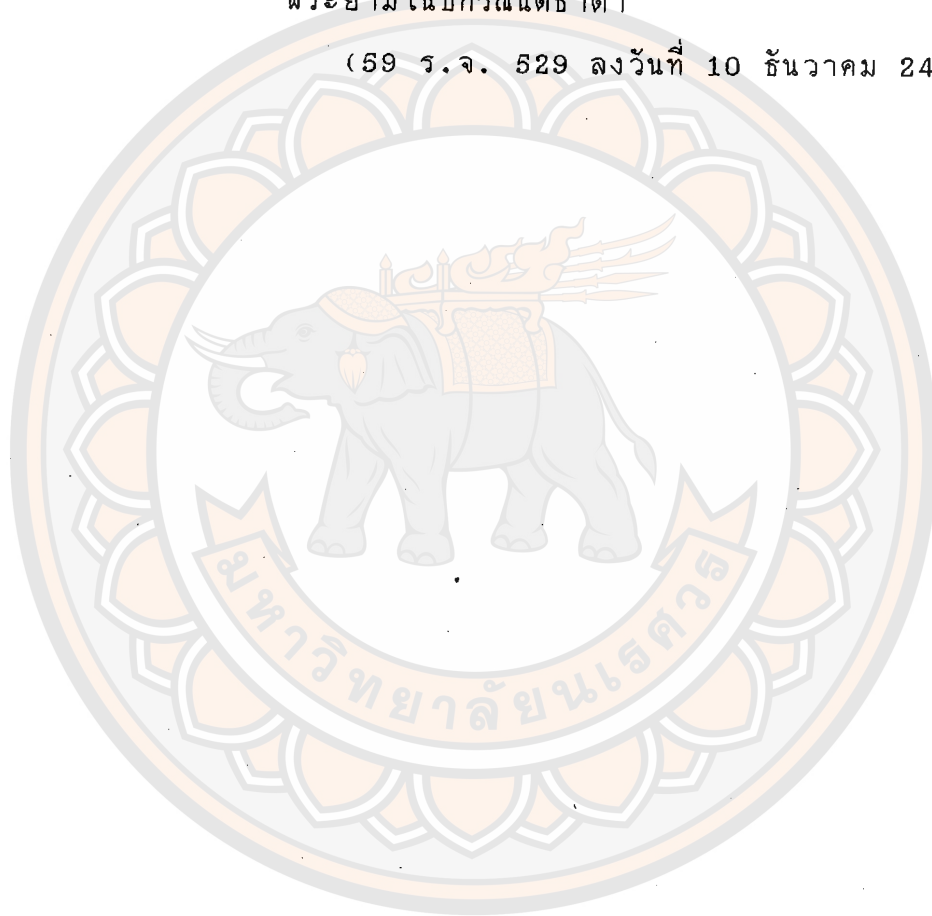
มาตรา 66 ในระหว่างกำหนดเวลาที่กล่าวในมาตรา 65 หากว่ามีการยุบสภาตามความในมาตรา 35 ไซ้ร้ ท่านให้มีการเลือกตั้งสมาชิกใหม่เฉพาะในส่วน สมาชิกประเภทที่ 1

มาตรา 67 ภายในบังคับแห่งมาตรา 21 (2) (3) (4) (5) ท่านว่าให้สมาชิกประเภทที่ 2 คงอยู่ในตำแหน่งได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ในมาตรา 65 แต่ท่านมิให้มีการประชุมดำเนินการของสภาในระหว่างที่สภาต้องยุบตามความในมาตรา 35

มาตรา 68 ในระหว่างเวลาตั้งแต่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ จนกว่าสมาชิกตามมาตรา 65 นั้นจะเข้ารับหน้าที่แล้ว ท่านว่าสภาผู้แทนราษฎรคงประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีอยู่แล้วโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ผู้รับสนองพระราชโองการ

พระยามโนปกรณนิติธาดา

(59 ร.จ. 529 ลงวันที่ 10 ธันวาคม 2475)¹

¹ สยามจดหมายเหตุ. ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2519. หน้า 14-26.

ภาคผนวก ง .

รายนาม ผู้แทนราษฎรชั่วคราว 70 นาย
ลงนามแต่งตั้ง โดย พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา

1. เจ้าพระยาวงษาอนุประพันธ์
2. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
3. เจ้าพระยาพิชัยญาติ
4. พระยาเทพวิฑูรพหลพงสรุตาบดี
5. พระยามโนปกรณ์นิติธาดา
6. พระยามหวราชเสวี
7. พระยาศรีวิสารวาจา
8. พระยาไชยยศสมบัติ
9. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์
10. พระยามนชาตุราช
11. พล.ต.พระยาอินทรวชิต
12. พล.ต.พระยาประเสวีรัฐสงคราม
13. พล.ร.ต.พระยาปรีชาชลยุทธ
14. พระยาปรีชานุสาสน์
15. พล.ร.ต.พระยาสรยุทธเสนี
16. พระยะอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์
17. พระยาวิชัยราชสุนทร
18. พระยาปรีदानฤเบศร์
19. พ.อ.พระยาวิชิตชลธี ร.น.
20. พ.อ.พระยาทรงสุรเดช
21. พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์
22. พ.ต.อ.พระยาบุเรศผดุงกิจ
23. พระยาอนูมานราชชน

24. พระยาประมวฬวิชชาพล
25. น.อ.พระประพันธ์พนอกุท ร.น.
26. น.อ.พระเริ่มวิรัชพากษ์ ร.น.
27. พระสุธรรมวินิจนัย
28. พ.ท.พตประศาสน์พิทยายุท
29. พ.ต.ท.หลวงแสงนิติศาสตร์
30. พระวุฒิศาสตร์เนติญาณ
31. น.ต.หลวงศุภชลาศัย ร.น.
32. น.ต.หลวงสิทธิ์สงครามชัย ร.น.
33. พ.ต.หลวงสินาถโยธารักษ์
34. พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม
35. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม
36. หลวงคหกรรมบดี
37. หลวงนฤเบศรมนิตย์
38. ร.อ.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น.
39. หลวงเดชสหกรณ์
40. หลวงดำรงหิสรานูวรรต
41. หลวงเดชาติวังค์วราวัฒน์
42. หลวงสุนทรเทพหัตตินทร์
43. หลวงบรรณกรโกวิท
44. หลวงอรรถสารประสิทธิ์
45. หลวงอรรถกิตติกำจร
46. หลวงชำนาญนิติเกษตร
47. หลวงโกวิทอภัยวงศ์
48. หลวงภิรมย์โกษากร
49. นาย ต้ว ลทานุกรม

50. นาย ประจวบ บุนนาค
51. หม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์
52. นาย ทวี บุญยเกตุ
53. นาย จรุญ สืบแสง
54. นาย ชุณห์ ปิณฑานนท์
55. นาย วิลาศ โอสถานนท์
56. นาย แนบ นลโยธิน
57. นาย ดิเรก ชัยนาม
58. นาย วิเชียร สุวรรณทัต
59. นาย ยล สมานนท์
60. นาย สงวน ตุลารักษ์
61. นาย สงวน ตุลารักษ์
62. นาย หงวน ทองประเสริฐ
63. นาย มานิตย์ วสุวัตติ
64. นาย จรุญ ณ บางช้าง
65. นายเนตร พูนวิวัฒน์
66. นาย มังกร สามเสน
67. นาย ชุ่นไช้ ตูตระกูล
68. นาย สวัสดิ์ โสติดิทัต
69. นาย บรรจง ศรีจรุญ
70. พลโทประยูร ภมรมนตรี

¹ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. ปฏิวัติ 2475. หน้า 136-140.

การปฏิบัติ พ.ศ. 2475 และ การสละราชสมบัติของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสนอต่อมหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
ตุลาคม 2536

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาถึงการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 และการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงสาเหตุของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 และวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่แท้จริงในการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิธีการศึกษาค้นคว้า ผู้เขียนได้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยอาศัยข้อมูลทั้งที่เป็นหลักฐานขั้นต้นและขั้นรอง พร้อมทั้งเสนอรายงานแบบพรรณนา-วิเคราะห์

ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการด้วยกัน เช่น ปัจจัยทางด้านการเมือง อันเกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งอภิรัฐมนตรีสภาขึ้น ซึ่งมีอำนาจทางการเมืองมาก ทำให้มีบุคคลบางกลุ่มไม่พอใจ และยังเกิดการแตกแยกกันเองในหมู่ทหารที่จบการศึกษาจากฝรั่งเศสและเยอรมัน ส่วนปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เกิดจากความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเนื่องมาจากงบประมาณรายจ่ายขาดดุล และภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และประการสุดท้ายคือ ปัจจัยทางสังคมอันเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างเจ้ากับข้า และการได้รับการศึกษาจากตะวันตก และรับเอาแนวความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจากตะวันตก จากสาเหตุทั้ง 3 ประการ จึงทำให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และพบว่า การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดจากสาเหตุ 3 ประการคือ ในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าคณะราษฎรไม่ใช่หลักประชาธิปไตยในการปกครองบ้านเมือง เช่น เรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรัฐธรรมนูญ เป็นต้น และเรื่องสถานภาพของพระมหากษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งพระองค์ถูกจำกัดพระราชอำนาจในการปกครองประเทศ ตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยกษัตริย์

อยู่ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ และประเด็นสุดท้าย เป็นเรื่องการหมั้นพระบรม-
เดชาภาพ คณะราษฎรปฏิบัติต่อพระองค์เหมือนกับว่าพระองค์เป็นสามัญชน ไม่สม-
พระเกียรติของกษัตริย์ เช่น การชดพระราชประสงค์ในคำคัดค้านในเรื่องต่าง ๆ
และการฟ้องร้องคดีต่อพระองค์ เป็นต้น อันเป็นเหตุให้พระองค์สละราชสมบัติใน
วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2477

